

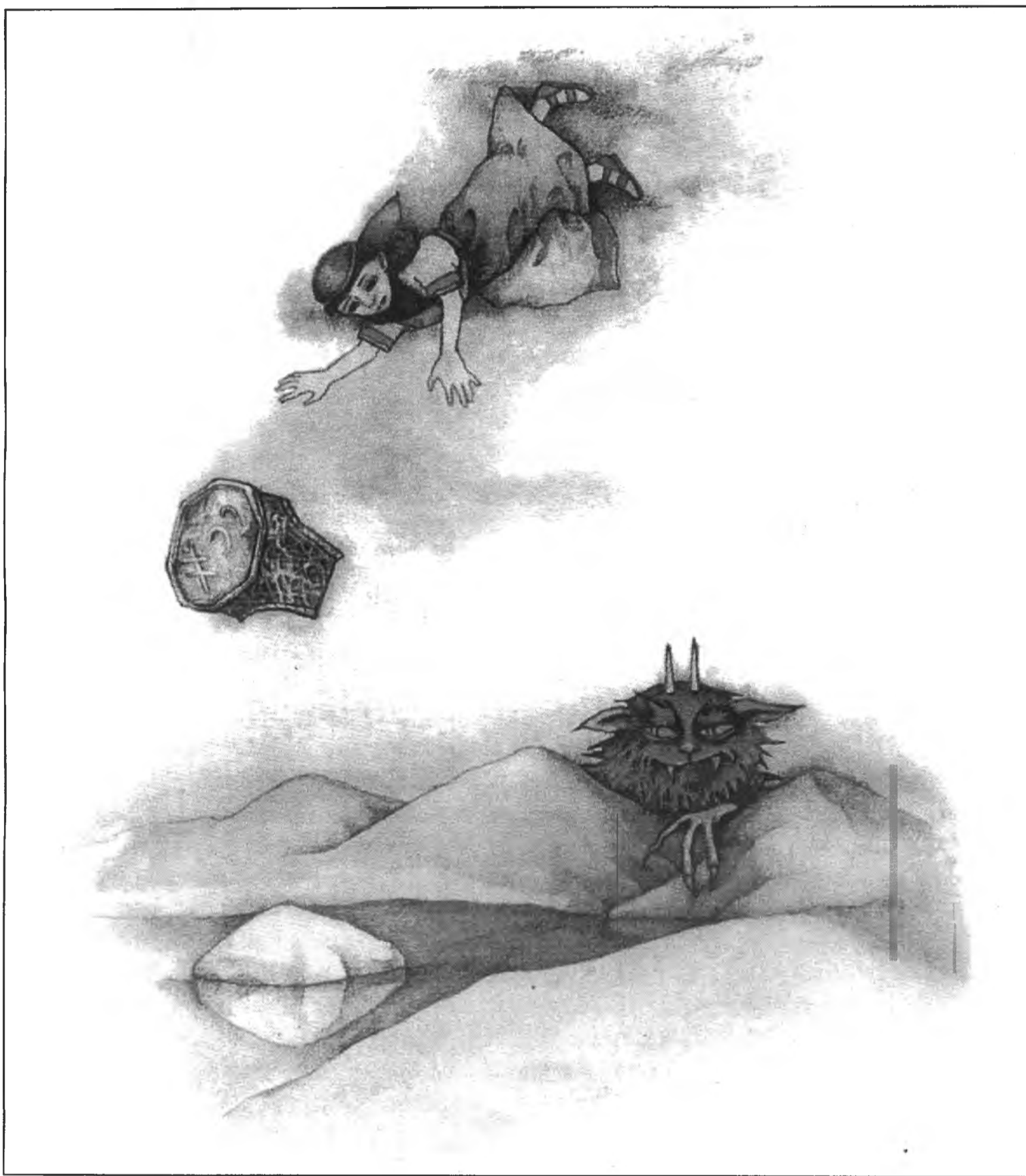
SIRP

EESTI KULTUURILEHT

hind 8 krooni

reede, 9. aprill 1999

number 14 (2767)

Reti Saks illustatsioon juudi legendidele ja muinasjuttudele "Seeba kuninganna mõistatused", mille on eesti keelde tõlkinud Ita Saks. 2. aprillil oli rahvusvaheline lasteraamatupäev. 6. aprillil toimus Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuses ümarlaud, kus vaeti omakeelset ja tõlkelastekirjandust, samuti raamatuillustraatorite töövõimalusi. Vt. lk. 11.

Täna lehes

Unt majast, Hvostov Kosovost. Lk. 2/ Vahtre ja Veispak "Möttelise Eestiga". Lk. 3; 18/ Academia Non Grata ja Al Paldrok. Lk. 6/ Aiaarhitektuur 30ndate Eestis. Lk. 7/
Mutt "Õnne, Leenast". Lk. 8/ Vellerand "Kojutulekust". Lk. 9/ 36 uut eesti helitööd. Lk. 10/ Kannatusnädala muusika. Lk. 15/ Maimik eesti filmikriitikast. Lk. 16/
Sirp *erz.* Lastekirjandus, Luts ja ajakirjandus. Lk. 11 – 14 Adorf "Peenikesest punasest joonest". Lk. 17/ Kivisildnik ja Talvistu Kultuurkapitalist. Lk. 19.

Majaohver

Ei hakka siin pikemalt analüüsima Sõnumilehe õonestavat hoiakut. Väga palju ühele lehele etteheiteid teha ei sobigi – mõni üksik leht võib ju olla eriti vastaline, see aitab teda teistest eristada, tekitab talle oma Mina. (Siiski ei saa ma ütlemata jätta, et kuulun nende isikute hulka, kes siiani ei tea, kes on kuulnud Washingtoni julgeolekuanalüütik Warren Christolon – ja ka tema eesti kolleeg. Seda võiks uurida, leian ma – mitte ehk küll kaitsepolitsei, vaid uuriv ajakirjandus, näiteks Eesti Ekspress. Arvatavasti on ajakirjanikel juba praegu tõde teada, kuid nad võiksid seda jagada ka vähiklike lugejatega.)

Miks ma üldse selle Sõnumilehe jälle oma teksti tarisin? Ainult väikese impulsi pärast.

Sõnumileht on nimelt talle traditsioonilisel kombel pidevalt ilkunud nüüd mitte enam ainult presidendi enda isiku, vaid juba ka tema tulevase maja kallal: et milleks ja kas üldse ja mis ikka selle taga on? Ja mis ta seal tegelikult teeks ja kas ta ei oleks inimestel ja juhujuhtudel jalus? Ja kust ta ikka raha võtab?

Kui aga mitmed (Peeter Ernitsaga eesotsas) on nüüd tõstatanud üldrahvaliku korjanduse-idee, siis on Sõnumilehel muidugi põhjust välja tulla korruptsioonikahtlusega. Leht oleks valmis kasvõi nahast välja pugema, et vanahärra pensionipõlves lageda taeva alla jääks.

Inimesel peab ent olema maja! Kui tal seda ei ole, pole tal ka võimalust seal kohas elada ja ta peab otsima teise koha.

Kunagise Jugoslaavia territooriumil jääb praegu kümneid ja kümneid tuhandeid albaanlasi ilma koduta. Nad rändavad mägi- ja künkadepiirkondades. Kui nad kunagi olid oma eluaset pikalt ja hoolega ehitanud, siis nüüd haihtus see ühe hetkega tuulde.

Balkanil tundub olevat majadega, nende tekitamise ja kaotamise isesugune suhe.

Maja on ju õrn asi. Eriti sealmail. Balkani mõistatustes võrreldakse maja/kodu tihti munaga. Seda sobibki meenutada pärast munapühi, kui inimesed on piisavalt ja süüdimatult mune puruks koksunud. Balkanil küsitakse: mul on majake, väikseke, valgeke; kui teda katki ei tee (*ne razrušiš*), sisse ei saa; mõista, mõista, mis see on? Vastus: muna. (Teisi mõistatusi vt. T. Civjan, *Semiootika* 10. Tartu 1978.) Muna sees aga idaneb tulevik – nagu majaski. Nüüd tehaksegi Balkanil neid mune järjest katki, pröks ja pröks. (Lisame, et kahe maja – reaalse ja sümbolise – lootusetust ja etteotsustatud konfliktist annab omapäraselt tunnistust massiivse saatkonnahoone loopimine munadega, mis purunevad vastu fassaadi.)

Kuid mitte ainult majade purustamine ei käi Balkanil põhjalikult ja mõtestatult – ka ehitamist võetakse seal tõsisemalt. Rohkem kui mujalt pärineb just Balkanilt teateid ehitusohvrilt.

Maja tuleb enne sissekolimist elustada, anda talle elu ja hing, mida saab teha ainult ohvri läbi. Tihti tarvitati vereohvrit. Vanasti ei saanud Balkanil ehitust lõpetada enne, kui oli ohverdatud ülemmüürsepa (ehitusejuhataja) naine. Sarikapärg ja soolaleivapidu on nende ohvritseremooniade säilmed.

Maja on ju maailma keskus, tegelikult ise maailm, nagu näiteks korstengi on taevavõlvi silm ja majasammas – maailmasammas. Sellest on palju kirjutatud nii Meri kui ka Eliade.

Tõesti, rahvas võiks tuua tulevase ekspresidendi maja jaoks ohvri. Kas ohverdada mõni halb inimene? Mõni jälgimat sorti avaliku elu tegelane või kasvõi asotsiaal? Ei, see oleks liig mis liig. Ohverdatagu tõesti vaid raha, mis on üks kõige laiemalt levinud väärtusi. Ernits ja teised algatajad ajagu oma asja laiemalt. Kui iga riigikodanik (lapsed ja raugad kaasa arvatud) ohverdaks näiteks üheainsa krooni, oleks mure murtud. Korruptsioon? Aitab jamast! Raha võiks ju üle anda alles siis, kui president on jälle kodanikuks muutunud ega saa enam rakendada oma oletatavaid halbu kalduvusi. Enne antagu talle laenu. Siis saab pärast tagasi maksta.

Miks ohverdada temale ja mitte näiteks mulle? Või sulle, mees kontorist? Sulle, naine hälli tagant? Sulle, ebamäärane kuju? Sulle, pankur? Kas ma pean laskuma panegüürikasse ja seda tõesti lähemalt seletama? See oleks labane. Võibolla mingile osale Sõnumilehe lugejatele siiski peaks, aga nemad ei moodusta ju kuigi märgatavat osa ühiskonnast. Ja kes on ühe asja vastu vaenulik, see on enamasti kõige vastu vaenulik.

Presidendile võib see ju mitte meeldida. Tema on rohkem rääkinud laevaohvrilt. Kuid egas igas asjas pea ka tema sõna kuulama. Kui ta algul torisekski, küll ta selle mõttega hiljem ära harjuks. Igal juhul oleks maja mõttekam kui ausammas. Sammas ei anna peavarju ja viib mõtted kaduvusele. Seepärast olen olnud vastu ka eesti keele mälestussamba püstitamisele.

MATI UNT

Tekst ja sõda

Vaadates venekeelseid uudiseid Kosovo sündmustest paralleelselt inglise-, saksa- või eesti-keelsetega, võib kogeda Samuel P. Huntingtoni kirjeldatud "tsivilisatsioonide kokkupõrget". Võrdlus võib anda lausa koomilise efekti: kui venelaste ORT teatas kommentaariks öisele tulelöömale Prištinas, et "äsja lendasid üle linna NATO pommitajad", siis Euronews ja CNN varustasid pildi märkusega "Serbia eriüksused on alustanud tankide toel linna purustamist". Ent põhiline, mis erinevaid pooli propagandasõja esimese kümne päeva jooksul eristas, on siiski pommitamiste ning Kosovo elanike massilise *exodus* esitamine erinevas kausaalsuses: kui "meile" räägitakse, et pommitamist alustati inimeste massilise põgenemise ärahoidmiseks Kosovost, siis "neile" teatakse, et just nimelt NATO õhurünnakud vallandasid selle põgenemise.

3. aprillil teatavaks tehtud EMORi küsitlusest järeldub, et Eestis elavate rahvusrühmade suhtumine Balkanil toimuvasse on peegelpildina pöördes: eestlaste hulgast annab seitse protsenti õiguse serblastele ja sama paljud venelased annavad õiguse NATO-le; 56 protsenti eestlastest toetab NATOt ja 55 protsenti venelastest serblasi. Eesti ajakirjanduse esimene reaktsioon sellele oli minu arvates ebaaus – oletades vaikimisi, et Eestis elavad venelased saavad Balkani kohta samasugust informatsiooni nagu eestlased, libastuti arutlustesse "venelastele on omane õigustada massilisi deportatsioone" või "venelased on võimetud mõistma väikerahvaste valu". Veidi hiljem seda pilti siiski korrigeeriti, nentides, et eestivenelased saavad teistsugust infot. Üks kogemus on jälle juures: jutt eestivenelastele oma televisiooni loomise tarvilikkusest sai empiirilist kinnitust.

Võibolla kohalike venelaste renegaatlus meile isegi meeldib, sest põlatud OSCE-le on nüüd hea ninanipsu anda, nende kõigutamatu seisukoht venelaste ja eestlaste samasusest on ümber lükatud. OSCE peab teadmiseks võtma, et nende kaitse all olevad eestivenelased toetavad massiivselt õigeuslikke serblasi. Selle peavad teadmiseks võtma ka ameeriklased, kelle saatkonna ees Lasnamäe hilispuberteetid tähetriibulist kangast põletasid.

Kahtlen siiski, kas eestlaste ja eestivenelaste suhtumine Balkanil toimuvasse on sümmeetriliselt vastandlik. Juhin tähelepanu kasvõi sellele, et eestlastel puudub hingeline side nii muhameedlike albaanlaste kui õigeusklike serblastega, erinevalt eestivenelastest, kelle "vendasid usus" parasjagu pommitatakse. Eestlaste ja eestivenelaste hulgas on võrdset neid, kel puudub käimasoleva sõja suhtes seisukoht – mõlemal juhul 37 protsenti. Venelaste seas on neutraalsete või siis ignorantide protsent ikkagi üllatavalt kõrge (kas on kujuteldav, et mingi kuri jõud pommitab eestlastele sümpaatset rahvast – no näiteks iirlasi – ja ühel kolmandikul eestlastest pole sellest sooja ega külma?).

Kosovos toime pandava genotsiidi ja Serbia pommitamise kausaalsus on ilmne, ehkki mitte selline, nagu väidavad serblased ja venelased. Teatud mõttes on pommitamine fermendiks Kososvo etnilise puhastuse protsessile. Asi pole selles, et toimunu võib sõja arvele kanda (ehk nagu venelased ütlevad – *voina vsjo spiišet*); asi on selles, et serblased on sunnitud ajaga võidu jooksma – nad peavad Kosovo puhtaks lööma enne, kui NATO õhurünnakud on neilt võtnud jõu ning võimaluse see lõpule viia. See on nagu natside *Blitz* – holokaust Kesk-Euroopa juutide kallal; kui 1944. aastal muutus Punaarmee sisetung sinna reaalsuseks, sai juutide massiline hävitamine Hitlerile sõja peamiseks eesmärgiks. Kogu Idarinne kärises, aga Ungari juute surmalaagritesse viinud rongidele anti alati eesõigus, ja seda isegi *Wehrmachti* ešelonide ees!

Slobodan Miloševici tegutsemine on saatanlikult loogiline: teha etniline puhastus pöördumatuks tõsiasiaks, ja tulgu siis, mis tuleb. Kas pole talle seda lahendust Lääne poolt ka teatud määral ette öeldud? The New York Review of Books avaldas selle aasta 14. jaanuari numbris

käesoleva kümnendi tuntuma briti ajaloolase ja publitsisti Timothy Garton Ashi essee "Cry, the Dismembered Country". Garton Ash, kes saavutas rahvusvahelise tuntuse Kesk- ja Ida-Euroopa avastajana-kirjeldajana pärast raudse eesriide langemist, küsib: "Mida me oleme õppinud sellest kohutavast dekaadist endises Jugoslaavias?", andes järgmise vastuse: "Oleme õppinud, et inimloomus pole muutunud. Euroopa on XX sajandi lõpus võimeline samasuguseks barbaarsuseks nagu holokaust sajandi keskel (...) Lääne poliitilised mantrad on XX sajandi lõpus olnud "integratsioon", "multikultuursus", või siis vanamoodsalt "sulatustiigel". Endine Jugoslaavia on olnud selle kõige vastand – see on gigantne masin, separaator, mis eraldab erineva konsistentsiga ained. Isegi pooleldi kujunemata rahvused (makedoonlased, bosnialased) on selles masinas tahkestunud, sellal kui veri tilgub pidevalt läbi põhjas asuva filtri. Kui separaator oli oma tööga peaaegu lõpul, sekkus Lääs selleks, et peatuks verine protsess: 1995. aastal Bosnias, 1998. aastal Kosovos (...) Pärast olukorra sellist kirjeldust jõuab Garton Ash järeldusele, et kui inimesed ei suuda elada koos, siis las nad elavad parem eraldi. Balkanile ei saabu rahu enne, kui seal on loodud monoetnilised riigid, kes on alles sellises seisundis võimelised rahumeelseks koostööks. Integratsioonile peab eelnema separatatsioon.

Kuna NY Review of Books on vägagi prestiižikas foorum ja Garton Ash üks tuntumaid Lääne intellektuaale, siis pole vähimatki kahtlust, et serblaste juhtpoliitikud on tema esseega kas isiklikult tuttavad või teavad seda refereeringuna. Seoses sellega üks külmavärinaid tekitav küsimus: kas ei võinud serblased tõlgendada Garton Ash'i esseed kui tegutsemisjuhtnööri? Pöörane küll, ent 1991. aastal, kui ameeriklased teatasid oma Belgradi saatkonna vahendusel, et jäävad serblastele igavesti tänu võlgu, kuna Jugoslaavia partisanarmee sidus Teises maailmasõjas käd kahekümnend vaenlase diviisil, tõlgendasid serblased seda kui ameeriklaste lubadust mitte sekkuda Jugoslaavia-sisestesse sõdadesse.

Vaadake ka Huntingtoni, kellest ma alustasin! Tema kirjutatud tsivilisatsioonide kokkupõrke briljantne analüüs, millele praegune vastandumine Balkanil ümber sõna-sõnal vastab, andis vene kommunistide liidri Gennadi Zjuganovile omal ajal formaalse aluse süüdistada Huntingtoni "USA uue maailmavallutusliku ideoloogia väljatöötamises". Kui lugeda Huntingtoni ettekannet "American Military Strategy", mille ta pidas 1986. aastal Nimitzi keskuses, siis ei saa lahti tundest, et seal kirjeldatakse täpsealt seda, mis juhtus 1991. aastal sõjas Iraagiga. Ma ei kõhkle ütlemast, et ameerika poliitikud ja sõjaväelased võtsid Huntingtoni loengut kui tegevusjuhendit.

Venelased ja serblased võivad teha näo või uskuda siiralt, et Lääne mõtlejad nagu Huntington ja Garton Ash täidavad oma valitsuste tellimust (täpselt samuti, nagu eestlased on veendunud, et Karaganov sõnastas oma kurikuulsa doktriini Vene valitsuse tellimusel); et nad varustavad valitsusi vajaliku fraseoloogiaga ning annavad neile põhjendused teatud poliitika läbiviimiseks. Ja *last but not least* – nad edastavad sõnumeid, mida ametlike kanalite kaudu on võimatu edastada. Kui Timothy Garton Ash kirjutab separatatsioonist integratsiooni eeldusena, siis võis see kõlada serblaste tõlgenduses kui Lääne valitsuste *acquiescence* Kosovo etnilisele puhastamisele. Sest lõpuks on see juba briti traditsioon, et tuntud kirjanikud ja võimekad humanitaarid osutavad oma valitsusele *intelligence*-teeneid.

Võibolla on see paranoiline, aga ma usun teatud tekstide mõju. Ja ma ei teagi, kas minus räägib ortodoksse või õhtumaise tsivilisatsiooni hääl.

ANDREI HVOSTOV

Tahaks, aga Jakobsoni vaim segab

Andrei Hvostov. Mõtteline Eesti.
Vagabund, Tallinn 1999.

Andrei Hvostovi võiks nimetada "mõtlevaks ajakirjanikuks", või kui see teisi ajakirjanikke riivab, siis "mõtisklevaks ajakirjanikuks". Üsna üksmeelselt ja põhjendatult kiidetakse Hvostovi head stiili ning julgust tulla välja seisukohtadega, mis võivad paljusid ärritada. Neid sisaldavaid artikleid nimetatakse tunnustaval toonil poleemilisteks. Poleemiline on ka "Mõtteline Eesti". Paraku peab polemiseerija arvestama vastuväidetega ja lubatagu mõned järgnevalt esitada.

Küsimus, kellega ja miks sõdisid muinaseestlased, on muidugi keeruline, aga palju keerulisem küsimus on, **kellega** ja **miks** sõdib Hvostov.

Kellega? Kohati justnagu Parijõe, Hindrey ja Palametsaga (ehk ajalooeadvuse masstootjatega), kohati justkui professionaalsete eesti ajaloolastega. Nii ühtede kui teiste hingel lasub Hvostovi järgi ränk patt: kinnihoidmine C. R. Jakobsoni primitiivsest ajalookontseptsioonist, mille kohaselt muinaseestlased olid helevälged inglid, ristisõdijad aga süsimustad kuradid. Jakobsonliku eelarvamuse kummutamiseks tsiteerib ta poognate kaupa Läti Henrikut, aga... Kõik need tsitaadid on ajaloolastel peas ja juba ammu ei arva enam keegi, nagu oluksid "vanade eestlaste" templid kaunistatud kulla ja kalliskividega. Vastupidi, eesti ajalooeadus tunnustab, et eestlased ilmselt terroriseerisid latgaleid, et üks maakond läks mõnigi kord sõtta teise vastu, et eestlased sõdisid puhuti liidus sakslastega venelaste vastu ja puhuti koos venelastega sakslaste vastu. Et vaenuvääre põhimassi moodustasid hoopis liivlased ja latgalid ning et sakslasi oli seal tühine arv, viimaseist omakorda rüütleid hoopis vähe. Et eestlastel polnud oma riiki ega kirja ja et Raikküla nõupidamiste kujutamine Muinas-Eesti "parlamendina" on ülimalt kahtlane. Kõike seda on Hvostov oma kõrvaga kuulnud Tartu ülikoolis Eesti ajaloo loengutel.

Ajalooeaduse praeguste seisukohtade ja Hvostovi omade teatav erinevus ilmneb siiski, nimelt suhtumises Läti Henriku usaldusväärssusse. Arutlus sellest, et suuremad kui 8000mehelised väed tunduvad muistse vabadusvõitluse kontekstis utopilisena, on asjalik. Selles punktis Hvostov mõõnab, et Henrik võis ka luisata (sest ei saa ju eeldada, et ta ei tundnud numbreid). Aga kõiges muus olevat Henrik absoluutselt usaldusväärne. Üllatus, üllatus. Tegelikult oskas üldiselt ausameelne Henrik kavaldada küll. Silmakirjatsemise tuntuimaks näiteks on tema suhtumine Lihulas kanda kinnitada üritanud kristlikesse rootslastesse. Kroonik õhkab vagalt nende hukka saamist kirjeldades ja kõneleb suurest leinast, kuid tagapool ei suuda varjata oma kahjurõõmu, et asi nii läks. See detail annab aimu, kui oluline oli Henrikule mitte lihtsalt Eesti ristiisku pööramine, vaid vallutamine, ja mitte ükskõik kelle, vaid **omade** poolt. Henrikut tuleb lugeda ikkagi kriitiliselt.

Ja kui tulla välja nii pretensioonika tooniga nagu Hvostov, siis ei tohi endale lubada elementaarseid loogikavigu. Näiteks arutluses rüüsteretkedel hukkunud inimeste arvu üle (lk. 96-97) esitatakse väide, et kui talupoeg ei olnud (veel) pärisori, siis polnud tal rahas väljendatavat väärtust. Huvitav, miks feodaalid siis kodusõdu pidades üksteise talupoegi tapsid ja vangid vedasid? Kust üldse tuli feodaali rikkus – kas seenelkäimisest, karujahist või talupoja makstud maksudest?

Ei maksaks libastuda ka mujal peale loogikavalla. Ometi: Lääne-Euroopas olla linnu, mis on alanud Rooma leegionide välilaagritest (lk. 242); ristimine mõjuvat rõõvimisest elavatele hõimudele maharahustavalt (lk. 246); puust eeslinnade unustamine lennartmerilikus oodis kivilinnadele (lk. 148); maahärra ja vasalli segiajamine (lk. 248); linnakodaniku mõiste vale selgitus (lk. 251); täiesti fantastiline kirjeldus Prantsusmaa "parlamendist" (lk. 286) jpm. Järjekindel "Ottomani impeerium" eestikeelses kirjanduses ammu juurdunud "Osmanite impeeriumi" asemel on ilmselt hajameelne mahakirjutus ingliskeelsest tekstist. Täiesti arusaamatuks jääb, miks ei maini Hvostov ajaloolistele romaaniidele kohta näidates poole sõnagagi Ain Kalmuse nn. Tabelinuse-triloogiat.

Eelõeldu põhjal tuleb arvata, et Hvostovi raamat pole siiski mõeldud ajaloolastele, vaid laiemale lugejaskonnale, kes autori arvates eksleb tänini jakobsonlike väärarvamuste pimedikus. Siit jõuame algul püstitatud küsimuse teise pooleni: **miks** Hvostov nendega sõdib?

Müüdigaga võib võidelda mitmel põhjusel. Esiteks – müüt on liiga rumal ja selle kritiseerijat ajendab kartus, et kui me ise oma müüti ei kohenda, siis tuleb keegi pahasoovija ja naerab selle raudkindlatele argumentidele toetudes välja. Sel juhul oleks tegu sooviga meie ühistunnet "remontida", tugevdada. Teine võimalus on, et müüt on võitlejal jalus, sest ühendab inimesi liiga hästi. Siis – häda "müüdile".

Eestlaste omamüüt ei ole liiga rumal. Muinaseestlane on küll ilustatud, toonased sündmused lihtsustatud, "meie" omad ülearu headeks ja "nende" omad ülearu pahadeks maalitud, kuid ... muistne vabadusvõitlus ju ometi toimus? Külased ju põletati? Mere tagant ju tulid võõrad vallutajad? Nad ju surusid meie esivanemad lõpuks pärisorja seisundisse? Udune mälestus sellest, et maa oli kunagi

Mait Metsanurga "Ümera jõel" kaaneillustratsioon (Ü. Meister).

"meie oma", ja et see võeti ebaõiglaselt, säilis ju läbi sajandite? Või kuidas?

Oleks arutu tahta, et iga eestlane teaks oma ajaloo kõiki nüansse. Nii poleks võimalik eladagi – ma mõtlen täiesti eelarvamusteta. Ka see, et vesi hakkab keema saja kraadi juures, on eelarvamus, aga igapäevaeluks piisav. (Tegelikult sõltub keemistemperatuur rõhust.) Isegi see, et kirikutorni otsast alla kukkudes saad surma, on eelarvamus (sest alati ei saa), aga aitab elada. Vist küll kõik laiatarbeteadmised on tegelikult eelarvamused. Maakeragi pole ümmargune, nagu üldiselt arvatakse, vaid veidi lapik. No ja siis?

Aga see arutlus oleks kohane vaid juhul, kui Hvostovi eesmärgiks oleks müüdi remont. Paraku annab tema pahameel ajaloolaste üle, kes pole Jakobsoni kontseptsioonist siamaani üle saanud, vaid seda kõigest õgvendanud, tunnistust muust. Eesmärgiks (või vagaks sooviks) on müüdi hävitamine, järelikult ka eestlaste senise oma-tunde hävitamine. Nii ta ütlebki: "Ja kui meile tundub, et praegust ajalookäsitlust iseloomustab loodusseadustele omane väärarvamus – eestlasel ei saagi olla teistsugust ajalootunnetust! –, siis see on eksitus." Jälle loogikaviga. Eestlasel ei saa tõesti olla teistsugust ajalootunnetust, sest see on oluline osa tema identiteedist kui tal oleks teistsugune ajalootunnetus, siis oleks ta keegi teine. Siis ta põletaks USA saatkonna ees koos joobnud vene noorukitega jänkide lippu. Ka must koer ei saa olla muud värvi kui must. Koer kui selline muidugi saab, aga mitte must koer. Must koer võib pika aja jooksul küll moonuda sametpruuniks või potisiniseks ja ta ise ei pane seda tähelegi, ent kui ta võõra värviga üle kallata, satub ta paremal juhul segadusse, halvemal juhul läheb hulluks.

Niisiis ei meeldi Hvostovile, et eestlane on selline, nagu ta on. Miks, mille poolest? Vastusele vihjab pikk ja kurb kirjeldus, kuidas rumalad eestlased ei mõistnud hinnata Harry Jannseni ettepanekut sulada koos lätlaste, venelaste, sakslaste ja teiste kohalikega kokku balti rahvuseks, vaid läksid hoopis Jakobsoni võrkudesse. (Lühidalt: ei integreerunud hundiga hundi kõhtu nagu targad muinaspriistlased.) Ja needsamad võrgud segavad eestlastel praegu teostada seda, mida soovib Hvostov: kahe riigikeelega Eestit (vihjamisi lk. 305) ja kodakondsuse nullvarianti (vihjamisi lk. 291).

Aga nii võinuks ausalt ja selgelt öeldagi. Tõsi, siis ei oleks saanud kolmesaja lehekülje ulatuses esineda ajaloolise töö kuulutajana, vaid kõigest teatava poliitika propageerijana. Selle poliitika ellurakendamist segab eestlaste arvamus, et nad vähemalt ajaloo raskeimatel hetkedel on osanud kokku hoida ja mehetegusid teha. Niisugust arvamust ei tohi lubada. Seepärast Andrei Hvostov kirjutabki: "Eestlastel oli ükskõik, keda nad rüüstasid, ja muistne vabadusvõitlus sarnas eestlastevahelise kodusõjaga." Ja samal põhjusel kirjutab Gustav Naan: "Eestlase lemmikroog on teine eestlane." Kas Hvostov oma järgmises raamatus seletab ära, mispoolest ta Naanist erineb? Või võetakse hoopis ette rumalad, primitiivsed müüdid mingist Vabadussõjast ja Eesti Vabariigi justkui vägivaldsest hävitamisest 1940. aastal?

Lauri Vahtre

Diskussioon Hvostovi "Mõttelise Eesti" teemal jätkub lk. 18.

Poliitikute põlvkonnad postnõukogude ühiskondades

70aastane Meri ja tema 38aastane peaminister Laar seisavad mõlemad demokraatia ning turumajanduse eest. Nad esindavad üht paljustest väga erinevatest põlvkondluse variantidest postkommunistlikes maades.

Eestis nagu ka Lätis ja Leedus on ühinenud kõige vanem ja kõige noorem poliitikute põlvkond keskealiste vastu, et ühiskonda muuta. Vanimad sellepärast, et neil on mäletusi kunagisest Eestist, noorimad, kuna okupatsioon jõudis neile kõige vähem mõju avaldada.

Arvestades eesti keskealiste elukogemust, pole nende suhtumine üllatav. Nemad integreeriti kommunistlikku süsteemi kõige põhjalikumalt.

Balti kogemus on väga erinev Venemaa Föderatsiooni ja mõnede teiste endiste liiduvabariikide omast. Poliitilisel põlvkondlusel on jätkuvalt tähtis mõju nende ühiskondade arengule ja valmidusele teha Läänega koostööd.

Enamikus liiduvabariikides kulgeb veelahke vanema ja noorema põlvkonna vahel. Vanem on rohkem seotud nõukogude minevikuideaalidega ja demokraatia ning vabaturgi ei paelu neid kuigivõrd. Nendes riikides on sotsiaalsete, poliitiliste ja majanduslike muutuste peamiseks kandjaks

sageli 20 – 30aastased. See annab pikemas perspektiivis põhjust optimismiks nii nende ühiskondade liikmetele kui Läänele. Aja jooksul noorte mõju ühiskonnas suureneb ja vanad peavad lahkuma.

Kuid on ka kolmas variant, mida näeb kõige selgemalt Venemaa Föderatsioonis. Ja sellest lähtuvalt võib tulevik kujuneda hoopis teistsuguseks, kui vabaduse kaitsjad praegu loodavad.

Venemaal jääb vana põlvkond faktiliselt truuks kommunistlikule ideoloogiale. On üldteada, et vene pensionärid on kommunistide ja natsionalistide peamine tugigrupp niihästi Duumas kui mujal. Sellega sarnasus ülejäänud riikidega lõpeb. Noorte ja keskealiste suhtumine demokraatiasse ja turumajandusse ei ole seal ühene nagu mõnel pool mujal. Arvamusuuringud näitavad, et 20 – 30aastased on küll innukaimad turumajanduse pooldajad, aga samas nad näitavad ka, et kõige nooremad venelased ei tarvitse demokraatia suhtes olla nii entusiastlikud kui keskealised venelased. Kui see trend jätkub, on Venemaal oodata küll kapitalismi, kuid mitte demokraatiat.

See põlvkonnaanalüüs jääks kahte tegurit arvestamata

poollikuks. Need on ühe põlvkonna võime mõjutada teise väärtushinnanguid ja aktiivse elemendi erinev osa põlvkondades. Mõnes ühiskonnas on vanimatel jätkuvalt suur mõju noortele. Üle-eelmisel laupäeval Tartu ülikoolis peetud konverentsil kõneldi president Merist kui Eesti peapedagoogist, mis räägib tema mõjust kõikidele elanikegruppidele.

Mujal paistab vanima põlve esindajatel olevat tunduvalt vähem mõju. Mõnel pool noored lihtsalt ignoreerivad vanade väärtusi.

Kõik need maad seisavad silmitsi olukorraga, mida mujal on ammu täheldatud. Vanade gruppidel on kaldumus rohkem osaleda poliitilises elus kui keskealistel ja noortel. Seega annab see vanadele ning nende esindatud mineviku-ideaalidele vähemalt lühiajalises perspektiivis ebaproportsionaalselt suure mõju.

Mõnedel puhkudel võib see tähendada, et tulevik on tumedam kui loodetakse.

Paul Goble

MUUSIKAMAAILM

Penderecki loominguplaanid

Maailmakuulus poola helilooja käis taas Soomes, autorikontserdiga Turu Linnaorkestri ees. Ta tuli sinna Puerto Rico, kus juhatas seitsmel aastal Pablo Casalsi 43 aastat tagasi asutatud rahvusvahelist festivali. Soomega on seotud ka Penderecki mõni plaadistusplaan: aastal 2002 Arto Norasega (tema oli nüüdki II tšellokontserdi solist) neli teost tšellole orkestriga Sinfonia Varsoviaga autori juhatusel (firma Warner/Finlandia); firma Naxos salvestab peatselt Penderecki kogu orkestriloomingu (esitab Poola Raadio SO Penderecki õpilase Antoni Witi juhatusel), kus Flöödikontserdi solistiksi Petri Alanko ja orkestriks seekord Tapiola Sinfonietta (dir. Okko Kamu).

Maestro töölaual on Viulisonaat Anne-Sophie Mutterile, Sekstett Viini Musikvereini tellimuse-na, kus esiettekandesolistideks kavandatud Mstislav Rostropovič, Krystian Zimerman ja Juri Bašmet. Plaanis oli ka ooper ta enda lapsepõlveaegsel meelisteemal – Pähklipureja muinasjutust – koostöös lavastaja August Everdingiga, ent viimane suri äsja.

1990. a. teatas helilooja, et süngjate teoste aeg ta loomingus on otsas – tulid Jõuluoratoorium, koomiline ooper "Kuningas Ubu" jt. ja stiilimuutust peab ta enda puhul loomulikuks suunaks. Sümfoonilist liini kavatab Penderecki jätkata, vähemasti maagilise 9. sümfoonia. Eesmärk polegi enam nii kaugel, arvab maestro: VII on juba valmis, kuigi VI on veel pooleli. Nüüd Turus kõlaski V sümfoonia, viimane valminuist, loodud Lõuna-Korea rahvusvahelise kultuurühingu tellimisel (esiettekannet 1992 Söulis).

Chicago Sümfooniaorkester Berliinis

Ameerika esiviisikusse kuuluv Chicago SO andis seekordse Euroopa-reisi olulisemad kontserdid Berliinis, sealse Riigiooperis kevadfestivalil. Nii orkestrit kui teatrit seob nende mõlema kunstiline juht ja peadirigent Daniel Barenboim (Chicagos aastast 1991, Berliinis 1992), nüüd esinesid teatrimajas kõrvuti nii Chicago SO kui ooperiteatri orkester Staatskapelle. Ameeriklased töid siia Barenboimi juhatusel Schönbergi "Moosese ja Aroni" kontsertettekande, Brahmsi Saksa reekviemi ja R. Straussi kava, ooperis peasolistideks David Pittman-Jennings ja Chris Merritt; Staatskapellega dirigeeris Mahleri "Laulu Maast" ka Pierre Boulez, kes äsja Chicagoksi oma Ameerika lemmikorkestrit juhatamas käis.

André Previn juubilarina

Nooruslik ja erksalt mitmekülgne muusik André Previn sai 6. aprillil 70aastaseks. Berliinis ja Pariisis tegeva klassikalise hariduse saanud Previn on USAs pälvinud mitu Oscarit hoopiski filmimuusika vallas, debüteeris seal 16aastase-na džässipianistina, väga menukalt ka plaadistas. 1950ndate teisel poolel õppis ta Pierre Monteux' juures dirigeerimist ja kutsuti peatselt Houstoni SO peadirigendiks, järgnes peadirigendiamet järjest kuulsamate orkestrite ees: London Symphony Orchestra (1968 – 1979), Pittsburgh SO (1976 – 1985), Londoni Royal Philharmonic Orchestra (1985 – 1992), Los Angeles Philharmonic Orchestra (1985 – 1990). Ta oma loomingus on valdavalt virtuosossed instrumentaalkontserdid, oma orkestritega on ta palju ka plaadistanud. Nüüd anti Previnile juubeliõhtuks taas LSO ja Barbican Hall, kavades Mozart, Beethoven, Britten, Vaughan Williams, R. Strauss, solistideks Kiri Te Kanawa, Anne-Sophie Mutter, Felicity Lott, Roberta Alexander jt.

Walton Grönroos surnud

Stockholmis suri ootamatult lühikese raske haiguse järel 59-aastasena soomerootsi bariton ja ooperidirektor Walton Grönroos. Grönroos õppis Sibelius Akadeemias ja Viinis, kus 1971 andis ka esimese avaliku soolokontserdi, 1972 debüteeris juba Lääne-Berliini Deutsche Operis, mille pikemaajaseks solistiksi sai 1975, olles samal aastal võitnud ka Savonlinna konkursi. Berliinis elas ka ta pere, Grönroos käis seal laulmas Oslos, Viini Riigiooperis, Amsterdamis, Pariisis, Hamburgis, Zürichis, Frankfurdis, Utrechti, Savonlinna festivalil jm., tal olid peaosad ooperites "Nõidkütt", "Don Carlo", "Montezuma", "Falstaff" jt., hästi sujus ta koostöö dirigent Lorin Maazeliga. Oli Soome Rahvusoperi kunstiline direktor, samal postil Stockholmis Kuninglikus Ooperis, kus teda järgmiseks hooajaks enam tagasi ei valitud.

PRIIT KUUSK

Koorid said kokku eile, ent orkestrid on Eri Klasiga esmaspäevast proovi teinud Estonia kontserdisaalis.

TEET MALSRÖÖS

Tudengite koorifestival

Eilsest 11. aprillini on Tallinnas V Põhjamaade üliõpilaskooride festival, kus osaleb 26 välis- ja 13 Eesti koori.

Eile toimusid mitmel pool koorikontserdid, ametlikult avatakse festival täna kl. 15. 15 Raekoja platsil, kuhu osavõtjad tulevad rongkäigus üle Toompea. Festivali kroonib Beethoveni IX sümfoonia kõigi aegade suurim ettekannet Eestis – täna õhtul kl. 20 algab kontsert Kalevi spordihallis, kus maestro Eri Klas juhatas seda ERSO ja EMA sümfooniaorkestri ning 1500-liikmelise ühendkoori ees.

Eesti muusika Itaalias

Neil päevil kõlab Itaalias kolmel õhtul Erkki-Sven Tüüri "Requiem" ja Arvo Pärti "Te Deum" – 10. IV Parmas, 11. IV L'Aquila ja 13. IV Roomas, esitavad Athesis Chorus ja Virtuosi Italiana Modena. Tüüri teisedki teosed jätkavad oma elu mainekatel kontserdilavadel. Nii näiteks esitavad David Geringas ja Praha Kammerfilharmonia Jiri Belohlaveki juhatusel 18. IV Prahast tema tšellokontserdi. "Insula deserta" on sel aastal mängitud juba kümnel korral: Deutsche Kammerphilharmonie Bremen P. Järvi juhatusel Itzehoes, Bremenis, Hannoveris, Stuttgartis, Inzlingenis ja Frankfurdis; Staatsphilharmonie Hamburg Ingo Metzmacheri juhatusel; Academia St. Katharina Nürnberg Werner Andreas Alberti juhatusel ja Orchestre de Lyon kahel korral Pariisis.

TTÜ kammerkoorile kaks diplomit

Tallinna Tehnikaülikooli kammerkoor Peeter Pirensi juhatusel võitis VII Budapesti rahvusvahelisel koorikonkursil kulddiplomi folkloori kategoorias. TTÜ kammerkoor võitis ühtlasi hõbediplomi segakooride kohustusliku lauluta kategoorias. Eestist osales konkursil veel Vilvik Ene Kuljuse ja Olev Oja juhatusel naiskoor kes sai hõbediplomi kohustusliku lauluta naiskooride kategoorias. Märtsi lõpupäevil toimunud konkursi grand prix' võitis Ungari kammerkoor Ars Nova. Ühtekokku osales Budapesti konkursil 63 koori.

Muusikakeskkooli kammerkoori edu

Ühe tuntuma nüüdismuusikafestivali linnana kuulsaks saanud Darmstadtis (Saksamaal) toimus 28. – 31. III kolmas rahvusvaheline koorikonkurs.

Eestit esindas sellel võistlusel Tallinna Muusikakeskkooli kammerkoor Evi Eespere juhatusel. Koju toodi III preemia sakraalmuusika esituse eest ning II preemia kammerkooride kategoorias. Darmstadt konkursile eelnesid menukad kontserdid Niesky ja Dresdeni kirikus. 29. mail tähistab koor oma 30. sünnipäeva kontserdiga Niguliste kirikus Tallinnas. Septembris sõidetakse pikemale kontserdireisile Šveitsi ja Itaaliasse.

POBSi delegatsioon Moskvas

1. – 4. aprillini vilbis Moskvas Pärnu Ooperi ja Balleti Sihtasutuse delegatsioon: sihtasutuse nõukogu esimees Allar Kaasik, intendant Andrus Kallastu, sihtasutuse administratsioonijuhut Kai Kallastu, Pärnu LV Kultuuri- ja Spordiameti esindajana peaspetsialist Villu Nael.

Kohtuti Moskva Suure Teatri välisühete osakonna juhataja Roman Muradovi ning Stanislavski ja Nemirovitš-Dantšenko nimelise Moskva Akadeemilise Muusikateatri peanäitejuhi Aleksandr Titeliga. Mõlemal kohtumisel oli teemaks teatrite kunstiliste juhtide, solistide ja kollektiivide osalemine POBSi projektides. Tänavu 11. juulil esineb David Oistrachi festivali lõppkontserdil Pärnu Eliisabeti kirikus Moskva Suure Teatri solist Aleksandr Vinogradov.

Algased klavessiinipäevad

Eile avati Estonia kontserdisaali jalutusruumis Hollandi meistri Joop Klinkhameri ja Jänedi meistri Peeter Talve klavessiinide näitus.

Nimekas klavessiiniehitaja Klinkhamer tõi näitusele mitmes suuruses pille, mille omandamise vastu on näidanud huvi Tallinna ja Tartu muusikaasutused. Kollektiooni krooniks on Klinkhameri sõnul võimsaim pill, mille ta kunagi ehitanud – kahemanuaalne Prantsuse-Saksa pill, millest saab Eesti Kontserdi uus esindusklavessiin. Näitusepile saab kuulda festivali kontsertidel tuntud solistide käe all. II klavessiinipäevadel 8. – 11. aprillini esinevad soolokavadega maailmanimega klavessinistid Bob van Asperen (Amsterdam), Pierre Hantäi (Pariis) ja Jukka Tiensuu (Helsingi), Imbi Tarum, Marju Riisikamp ja EMA üliõpilased.

Joop Klinkhameri võimsaim klavessiin jääb Estonia kontserdilavale. TEET MALSRÖÖS

Taasasutati Eesti – Goethe Selts

30. märtsil toimus Tartus Saksa Kultuuri Instituudis Eesti Goethe-Seltsi (EGS) taasasutamiskoolesolek.

EGS (asutatud 22. märtsil 1988) taastati tollase seltsi tegevuse jätkajana interdistsiplinaarse teadusliku seltsina, mille eesmärk on uurida ja tutvustada klassikalist maailmakultuuri, eriti saksa vaimukultuuri Eestis, tegelda Goethe pärandi uurimise ja tutvustamisega Eestis, korraldades teaduskonverentse ja ettekandekoolesolekuid. Koolesolekul kuulati Linnar Priimäe ja Ain Kaalepi ettekandeid võeti vastu seltsi uus põhikirj ning valiti EGS 7liikmeline juhatus (Ain Kaalep, Linnar Priimägi, Peeter Tulviste, Liina Lukas, Tiit Bläsi-Käo, Toomas Kihv ja Claus Sommerhage. Esimeheks valiti TÜ filoloogiadoktorant Liina Lukas. EGS kavatab tänavust Goethe-aastat (28. augustil möödub 250 aastat Goethe sündinist) tähistada konverentsiga sügisel Tartus.

Estonia toob lavale retroballeti

14. aprillil Estonias esietenduv "Esmeralda" on vanim ballet, mis Estonias kunagi lavastatud.

Estonia peaballettmeisteri Mai Murdmaa sõnul peaks 1830ndail oma aja ühe kuulsama tantsija ja koreograafi Jules Perrot' loodud "Esmeralda" pakkuma vaatajale ennekõike avastamislusti, milline näeb välja üks vana ballett. Mingil juhul ei tohiks seda vaadata kui Hugo romaani ("Jumalaema kirik Pariisis") tõlgendust kaasaja mõttes, selleks on balleti dramaturgia liiga naiivne. "Esmeraldat" tuleb võtta kui retro, ütles Murdmaa. Tema sõnul võeti "Esmeralda" repertuaari seetõttu, et tegemist on piisavalt hästi säilinud klassikalise balletiga, mis sobib Estonia väikse lava ja ka balletitruupi koosseisuga. "Esmeralda" tõi rahvusoperis lavale kuulus vanade balletide taastaja Nikita Dolgušin Peterburist. Mitmete Ameerika ülikoolide audoktor, kunagine hinnatud tantsija, nüüdne tunnustatud pedagoog Dolgušin on ajaloolise koreograafia taastamise kohta ise märkinud, et teda ei kõida ainult vanade balletide koreograafia, vaid ka teoste sisu ja stiil ning aeg, mil nad on loodud. Eriti on teda köitnud Sen Leoni, Perrot', Petipa, Fokini, Anna Pavlova jt. teosed. "Esmeralda" kunstnikutöö tegi Eldor Renter, valguskunstnik on Airi Eras. Muusikaline juht ja dirigent Norman-Illis Reintamm. Repetiitoritöö põhiraskus lasus Tiit Randviiru ja Helmi Puuri õul. Esmeralda osas astub lavale prima-baleriin Kaie Kõrb või Marina Tširkova, Phoebust kehastavad Juri Jekimov või Vladimir Arhangel'ski. Varem on "Esmeraldat" Eestis lavastatud neljal korral – kolmel Vanemuises ja kord Estonias.

LIINA TEDER

Esietendus raadioteatris

Dieter Lesage'i kuuldemäng "Pärast orgiat" esietendub 11. aprillil kell 17. 10 "Klassikaraadios" ja nädal hiljem, 18. aprillil kell 15. 05. "Vikeradios".

Dieter Lesage'i kuuldemäng "Pärast orgiat" on inspireeritud Jean Baudrillard'i esseest "Transsexuel". Vaimukas arutus transseksuaalsusest ja transvestismist tänapäeva maailmas ei ole konkreetne lugu ühest soomutmisoperatsioonist. Ehkki üks tegelesi arvab: "Inimesed tahavad lugu, nad ei taha filosoofiat. Inimesed tahavad lugu, tahavad kuulda mehest, kes tundis, et ta on naine, ja hiljem hakkas kahetsema, aga operatsioon oli pöördumatu..." Lesage'i käsitluses on saanud transseksuaalsusest üldistus, mis hõlmab laialt meie tänast olemist – tõlkimisest poliitikani. Valik tekstis lausutavaid nimesid peaksid kõnelema iseenda eest: Shakespeare, La Ciccilina, Jeff Koons, Madonna, Andy Warhol, Michael Jackson... Kuuldemängu on tõlkinud Anu Lamp. Rezissöör on Tamur Tohver, helirežissöör Külliki Valdma. Osades Liina Olmaru, Kaiju Orro, Angelina Semjonova, Jan Uuspõld – ja lektori rollis debüteerib Raadioteatris näitlejana Linnar Priimägi.

PILLE-RIIN PURJE

Vanim tuletõrjekoosolek

Tallinna Tuletõrjehingu puhkpilliorkester sai 115 aastat vanaks. Täna kell 18.30 on orkestri aastapäevakontsert Tallinna Kõrgema Tehnikakooli aulas.

Tallinna Tuletõrjehingu puhkpilliorkestri tegevuse alguseks loetakse 6. aprilli 1884, kui vastvalminud tuletõrjemajas toimus orkestri asutamise koosolek Tallinna Vabatahtliku Tuletõrjeseltsi üle 300 liikme (sh. tosin muusikut) osavõtul. Koolesolekul eraldati muusikariistade hankimiseks 1000 rubla, millest piisas 19 puhkpilli ja löökriistade ostuks. Tallinna Vabatahtliku Tuletõrjeseltsi, praeguse Tallinna Tuletõrjehingu puhkpilliorkestri esimeseks dirigendiks sai garnisoniorkestri kapellmeister Vessely. Alates 1928. aastast on orkester osa võtnud kõigist üldlauluüritustest.

Kui esialgu oli pasunakoos 21 pillimeest, siis käesoleva sajandi 80. aastateks kujunes sellest u. 100-liikmeline kollektiiv; praegu on orkestris 70 mängijat (keskmise vanus 28 aastat). Tuntumatest muusikutest on orkestrit juhitanud August Topman (aastatel 1915 – 1917) ning Helmut Orusaar (1954 – 1976), 1978. aastast Vello Loogna. Möödunud hooajal oli orkestril 38 kontserti, suurimaks ettevõtmiseks osalemine VI rahvusvahelisel Euroopa tuletõrjekoosolekute festivalil Ungaris, mille võistumängimisel saavutati 24 orkestri hulgas teine koht. Tänavu valmistub orkester üldlaulupeoks ning kontsertreisiks Rootsi.

JAANUS NURMOJA

Kasemetsa poliigoonteater Linnagaleriis

7. – 25. aprillini on Tallinna Linnagaleriis poliigoonteater, autor Erki Kasemets, sündmuse pealkiri "Töö".

Poliigoonteater on muutuv protsess, liikuv nii ajas kui ruumis ja avatud kõigile ja kõigele. Poliigoonteater leiab aset, kus iganes: mahajäetud hoonetes (etendus "Liiter", 1998, Klooga), raudteejaamades ("Fashion Safari", 1988) või klienditeeniduspunktidest ("Täna", 1988, Tallinn), ja sisaldab endas lõpmatult võimalusi. Poliigoonteater on orgaaniline organism, mis ei esita pretensioone ümbrusele, ajajärgule ega osatähtjatele. Näitus hõlmab kunstniku varasemate etenduste kontseptsioonide edasiarendust jäädvustatud üksikobjektide kujul ja loob samas uuele etendusele keskkonna. Galerisse sisenejast saab protsessi osaline, ta võib muuta etenduse kulgu.

Anu Kalmu värvipliiatsid

Eile avati Kunstihoone galeriis Anu Kalmu näitus "Värvipliiatsid".

See näitus kõneleb kunstniku enda ja tema laste lapsepõlvest. Kunstihoone galeriil on kunstnikule eriline tähendus – 60ndatel, tema lapsepõlves, müüdi nendes ruumides maale ja graafikat. Ta mäletab tollest ajast üht pilti, rohelist sumust maastikku, mis on ta mällu süübinud lihtsate, kuid lummatavate asjade metafoorina. Kunstnik ise põhjendab oma praegust väljapanekut: "Lapsena oli mul väike punane kohver, kus sees käisid värvipliiatsid. Eriti palju oli pruune pliiatseid /---/. Olin lapsena tihti haige ja mäletan, et voodi ette tõsteti laud, et saaksin joonistada /---/ ja laual oli alati ka punane kohver. Punane kohver on mul siiani alles, nüüd hoiavad seal oma pliiatseid minu lapsed." Anu Kalm on kindel, et kõik suur algab millestki väikesest ja et ka argistel asjadel on suurem ja sügavam tähendus. Näitus on lahti 25. aprillini.

Toomas Miku pesa Balti jaamas

5. ja 6. aprillil eksponeeris skulptor Toomas Mikk installatsiooni "Pesa" Balti jaama linnalähirongide ootepaviljonis.

Ootepaviljoni mahajäetus ja tühjus on võlnud kunstnikku juba pikka aega. Pärast pikki läbi-rääkimisi raudteeametnikega õnnestus tal kaheks päevaks saada see ruum oma valdusse. Muna-koorte kuhi paviljoni keskel imiteeris paviljoni laekant ning tiibade plaksumist meenutav heli andis argisele funktsioonile sootuks teise tähenduse. Rongile ruttajad rebiti välja asjalikust miljööst. Toomas Mikk oli esimene, kes kasutas tühja, vaid mõne piletkassaga paviljoni kunsti eksponeerimiseks. Jääb üle loota, et tal on järgijaid.

Oksjonitraditsioon jätkub

6. aprillil avati kunstiaagentuuri Haus salongis järjekordse kunstioksjoni-eelne näitus.

Oksjon viiakse läbi 26. aprillil Burmani villas ja oksjonihäärit hoiab traditsiooniliselt Heinz Valk. Ka seekord kaasneb korraldajate trükitud ja kunsti-teadlase Mai Levini annotatsioonide ning restaureerimise Alar Nürke ning Margit Paljupuu kunsti-teoste säilitamist tutvustavate kommentaaridega varustatud värviliste reproduktioonidega katoloog. Näitusel on väljas üllatavalt ühtne heatasemeline valik eesti kunstiklassikast. Põnevamatest nimedest tuleks välja tuua Konrad Mägi, Johannes Greenberg, Eduard Wiiralt, Elmar Kiits, Endel Kõks ja Ülo Sooster. Kõige kõrgema alghinnaga lähevad oksjonile ka 30ndatel – 40ndatel Eesti kodudes kõige enam armastatud kunstnike maalid – Roman Nymani, Andrei Jegorovi ja Johannes Greenbergi loodu. Piia Saarna sõnul on Haus seadnud endale ülesandeks katalogiseerida erakates olevat kunstipärandit ning tõsta kunstiosaja huvi eesti kunstipärandi vastu.

Lapsed inimõigustest

12. aprillini on Raatuse galeriis vaadata haridusministeeriumi korraldatud kooliõpilaste näitus "Inimõigused ja meie".

Euroopa kooliõpilaste kunstiprogramm "Euroopa koolis" sai alguse juba 1953. aastal. Eesti ühines sellega 1991. aastal. Tänavune, Euroopa Nõukogu 50. aastapäevale pühendatud väljapanek kannab nimetust "Inimõigused ja meie". Zürii eesotsas Tallinna kunstikooli direktori Raivo Roosmaga tegi oma valiku enam kui tuhandest tööst. Inimõigustest on viimasel ajal palju kõneldud, kuid lapsed on enamasti suutnud stereotüüpidest hoiduda ning siiralt oma suhtumist väljendada. Kõige esinduslikumalt olid väljas Tartu koolid, iseäranis Tartu kunstigümnaasium. Tallinna koolidest tuleb esile tõsta Järveotsa gümnaasiumi. Kuid kunstikeskustena tuntud linnadele ei jäänud

Jaan Toomik elus ja oma maalil.

RAUNO VOLMAR (EESTI PÄEVALEHT)

Jaan Toomiku uued maalid Vaalas

6. aprillil avati Vaalas Jaan Toomiku maalinäitus.

Toomik on maalijana sündmustkujundav kunstnik nagu videokunstnikunagi. Maal tõusis Toomiku huvisfääri peale pikemat pausi mõne aasta eest ning iga tema maaliekspositsioon on jõudnud poleemika keskpunkti. Kunstnik esitab viis uut teost, mis on täiesti ebakonventsionaalsed ning eesti maali-maastikul pretseedendit. Siin ei ole küsimus uutes maalikunsti teemades – näiteks seksuaalne ambivalentus on viimasel ajal hakanud huvitama noori maalijaid. Näitus Vaalas äratav huvi uue kvalitatiivse tasandi poolest. Maalide kompositsioonilistes lahendustes on tunda Toomiku videokunsti-kukogemust. Nagu videos jääb Toomik maaliski komplitseeritud refleksioonide vaatlejaks: lavastatud situatsioonides tunneb mees end naisena ja vastupidi – naisekehaga ühtivad mehelikud suguorganid. Toomik "võtab lahti" ja mängib läbi situatsioone, mida tajutakse meeleseisundites üksnes ebamääraste hirmude ja ootustena. Toomik kinnistab need haprad kangastused lõuendile kui tõestijuhitud situatsioonid. Isegi sellisesse ärakulutatud teemasse nagu "ema ja poeg" oskab Toomik tuua uue vaatlus-tasandi. Näitus on lahti 24. aprillini.

EHA KOMISSAROV

alla ka väikesed koolid nagu Orava põhikool või Jõgeva gümnaasium. Täna, 9. aprillil tõstetakse esile 75 tublimat õpilast ja 10 kunstioptajat.

Mudisti graafika Legendis

30. märtsil avati Tartus Legendi galeriis Peeter Mudisti graafika näitus.

Põhiliselt maalikunstnikuna tuntud ja armastatud Peeter Mudist on juba aastaid viljelnud ka skulptuuri ja graafikat. Seekord on galerist Matti Milius keskendunud Mudisti sügavtrüki-, iseäranis oforditehnikale. Esitatud 20 tööd pärinevad kahest viimasest aastakümnest ning annavad edasi ehtmudistlikku eksistentsiaalset maailmatunnetust. Näituse avamisel esitleti ka kaht Konrad Mäe seni eksponeerimata maali, mis pärinevad kunstniku Saaremaa perioodist ning Legendi galerii omandas need ühest Haapsalu erakogust.

Lapini suprealism saabus Viljandisse

1. aprillil tutvustas Leonhard Lapin oma suprealistlikku kunsti Viljandis: ta kohtus kultuurikolledžis tudengitega ning avas Kilpkonna galeriis suprealistlike tööde näituse.

Eesti avangardkunsti tunnustatumaid meistreid eksponeerib Viljandis oma loomingut esmakordselt. Ajaleht Sakala nimetas Lapini näitust Viljandi kunstielu tippsündmuseks. Lapini – Trapeeži "Poeem häälele" teatrikunsti üliõpilaste esituses häälestas kuulajad avangardi lainele. 1984. aastal loodud käsikirjaline tekst ootab tänini kirjastamist. Autor lubas poemi esmatrüki esitleda kõigepealt Viljandis. Keskpäeval Kilpkonna galeriis avatud näitus tutvustab viljandlastele osa Lapini varasematest suprealistlikest seeriast. Kohalikele vaatajale võivad sini-must-valgele foonile kirjutatud reklaamtekstid ja pornograafilised värvifotod mõjuda intrigeerivalt. Lapini "maaletoojaks" Viljandis on kultuurikolledži üliõpilane Tiina Tammesoo, kes realiseeris sel teel oma õppeprojekti "Prominendid Viljandisse".

TIJU MÄNNISTE

Uued näitused Pärnus

31. märtsil avati Pärnu uue kunsti muuseumis Paul Alliku näitus "Seisundid".

Esindatud on viimaste aastate suureformaadilised akrüülmaalid. Allikut on juba aastaid huvitanud dramaatiline figuur, kunstniku nägemus inimlikest seisunditest, emotsionaalsetest pingetest mida väljendatud nii nais- kui meesakti kaudu. Tänu koostööle moderantsantsijaist modellidega on figuuridel ebatavaliselt väljendusrikkad poosid. Ekspressiivsus lisab ka Alliku jõuline maalimismeetod ja kohati monokroomsele lähenev koloriit. Samas saalis on eksponeeritud fragmentid tuntud eesti vanema põlvkonna skulptori Amandus

Adamsoni Vabadussõja monumendist, mis päästeti äsja õnnelikult EMEXi vanametalli kokkustupunktist. Monumendi õhkisid enamlased 1940. a. Pärnu alevi kalmistul. Samal päeval avati ka näitus Siiri Sisaski maalidest ja isiklikest esemetest "Olen tolerantne?". Näituseruum markeerib tuntud kabareelauljatar buduaari, kus Sisask ka ise mõningatel päevadel "eksponaadi-na" maalib.

MARK SOOSAAR

Kevadised aktid Rakveres

Rakvere galerii alustas kevadet näitusega "Akt", kus on väljas 30 tööd 22 autorilt.

Virumaa kunstnike aktiivsus aktimaalijatena üllatas meeldivalt nii galeriid kui vaatajaid. Galerii kuraatori Riho Hüti sõnul on tööd heal tasemel ning näitus uus samm galerii arengus. Lisaks põhinäitusele on vaadata "sõltumatu salong" tööd, mis ei mahtunud saaliselale. Ölimaalide kõrval on väljas graafika, pliiatsijoonistused, skulptuur ja foto. Kevadisel värskel ja mitmepalgelisel näitusel, kus on töid Toomas Kaskmanni ja Valli Lember-Bogatkina pastelseist nägemustest Anne Kokkovi lõõmavalt kirglike maalideni, on üheks pilgupüüdjaks siinse üllatusmehe Jüri Jüma kolm lustakat naivismisugemetega maali. Esimakordne aktinäitus Rakveres avas ka aktikunsti kõõgipoolse, pakkudes soovijaile võimaluse joonistada meesakti.

INNA GRÜNFELDT

Puitelamu arhitektuurikonkurs

5. aprillil selgusid Muinsuskaitseinspektsiooni, Arhitektide Liidu, Arhitektuurimuuseumi ja Kultuurkapitali korraldatud puitelamu arhitektuurikonkursi võidutööd.

Konkurss on eotud rahvusvahelise koostööprogrammi "Põhja-Euroopa puitlinna" raames suvel Rotermanni soolalaos toimuva puitarhitektuuri näitusega. Lisaks on tegu esimese sammuga keskkonnasõbralike ja vanade ehitismaterjalide propageerimisel vooderplastist ülejutatud Eestis. Arhitektide huvist rääkis enneolematu osavõturohkus, võistlusele laekus koguni 87 puitmaja. Valida oli kaks teemat: kas Kopli liinidel paikneva baraki renoveerimine või uus linnamaja. Tavapärasest erinevalt anti kummaski kategoorias välja võrdsed ostupreemiad. Viis renoveeringu preemiat (à 20 000 krooni) said arhitektid Jüri Martson, Urmas Luure & Terje Kallast, Margit Mutso, Tarmo Kõöp ning Ülar Saar. Neli preemiat uue puitmaja projekti eest (à 25 000 krooni) pälvisid Andres Lember, Katrin Koov & Margit Mutso, Madis Eek & Reio Avaste ning Tarmo Teedumäe. Kõikide projektidega saab tutvuda 25. aprillini Rotermanni soolalao keldrisaalis, võidu-

tööd tulevad eksponeerimisele ka suvisel puitarhitektuuri näitusel arhitektuurimuuseumis.

TRIIN OJARI

Uued filmid kunstnikest

5. aprillil toimus Eesti Kunstnike Liidu saalis kahe liidu produtseeritud videofilmil esilinastus.

Režisöör Jaanus Nõgisto ja stsenaarist Marina Mälgu "Laurentsius" on lühifilm (10 min.) noorest maalijast Lauri Sillakust, kes eesti kunstiavallikkuses on olnud aastaid tuntud kui kaksikolend tandemist Tommy ja Laurentsius. Pärast väljakuulutatud loomingulist lahutust pole Laurentsuse loomingu laad oluliselt muutunud. Kaasaegne pilgrimaaz, ajastu mudelite küünilised ikonostaasid juhusliku materjali hiigelformaatidel ja kaalutletud mänglemine oma tähenduse kaotanud arhetüüpsete mõistete-kujunditega on põimitud tsitaatidega vanema kunsti ja modernismi klassikast. Laurentsuse isiksus ja looming pole enam intrigeeriv, pigem enesestmõistetav kaasaegses kohalikus kunstipildis, filmi tegemisega lõplikult institutionaliseeritud. Filmi põhilised kaadrid on võetud Tartu Kunstimajas, kus eesti kunsti tavapärasest väga palju suuremad formaadid oli võimalik lahti rullida. Enamik vanemast loomingust ongi leidnud koha Tartus Matti Miliuse erakogus ja tänu Tartu kunstimuuseumi missioonitundelisele vastutulekule ka deposiidina muuseumis. Filmi tegijad on kasutanud juba ajakirjanduses ilmunud tekstifragmente erinevatelt autoritelt (Jaan Elken, Mariann Raisma, Mari Sobolev, Rainer Vilumaa, teksti luges Anu Välba), kuid teksti fragmentaarsus lühifilmi juures ei häiri, pigem haakub Laurentsuse loomingu olemusega. Muusika autorid on Peeter Vähi ja Aphex Twin.

ÕÜ Raamatufilm lühifilm (10 min.) "Kaido Oie" (stsenaarium Kaido Ole, tekst Jaan Elken) on film kaasaegsest erudeeritud ja kaalutlevalt suunatud loovusega maalijast, kellele kommunikatsioon mis tahes tasemel näib olevat esmatähtis. Näiliselt lihtne kriipsujukude maailm Ole maalidel meenutab 50. – 60. aastate popkultuuri hingust, kuid mitte siin Eestis, vaid tol ajal kättesaamatult kauget, püüdnud maailma siia jõudnud juhuslike ajakirjade lehekülgedel või välismaiste pakendite piltidelt. Popilik ikonograafia kommunikeerib vaatajaga esmatasandil näiliselt lahedalt. Pisut enam süvenemist nõudvas dialoogis kerkiavad esile ironilised vihjed massikultuurist valitud banaalsuste näol. Ole nimigi loob assotsiatsioone, tuues meelde mondäänse maalija 20.– 30. aastate Eestist ja hilisemast eksiilist, Eduard Ole.

Kümneminutine formaat ei võimalda kuigivõrd süvenevaid lahendusi, kuid mõlema filmiga on tehtud väga head tööd, eriti arvestades filmitegijate tagasihoidlikku büdzetti. Lühifilmide tellimine kaasaegsetest eesti kunstnikest ongi kunstnike liidu oluline väljund kodumaise kunsti propageerimisel.

JUTA KIVIMÄE

Jaan Elken EKL president

Seoses Signe Kivi asumisega EV kultuuriministri ametikohale kinnitas Eesti Kunstnike Liidu erakorraline volikogu 31. märtsil Kunstnike Liidu uueks presidendiks seni asepresidendi kohuseid täitnud maalikunstniku, Tartu ülikooli professori Jaan Elkeni (s. 1954).

Jaan Elken tutvustas asepresidendi kandidaadina volikogule graafik Liina Siibi (s. 1963). Liina Siib on töötanud Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuses, Draakoni galeriis kunstieksperdina, juhatanud Vabagraafikute Ühendust. Asepresident valitakse ning nimetatakse ametisse järgmisel Eesti Kunstnike Liidu korralise volikogu koosolekul 21. aprillil.

Külastulektor Kristjan Raua majas

Kristjan Raua majamuuseumis Nõmmel on avatud Herald Eelma "Kalevala" (1985) illustatsioonide näitus.

Oulus anti Eelma illustatsioonid 1987. a. välja albumina, mida võib näha käesoleva näituse raamatuvitrinist. Ka tänavu eksponeeritakse neid seoses "Kalevala" juubeliaastaga põhjanaabrite juures – seekord Kuhmos. Soomes ilmub 150. juubeliaasta puhul kaks nn. "juhla-Kalevalat": üks Pariisis elava Hannu Väisase kujunduses, teine eeposeteemade esimese käsitleja Robert Wilhelm Ekmani piltidega. Neist ja teistest "Kalevala" illustreerijatest – Akseli Gallén-Kallela loomulikult kaasa arvatud – kuuleme Soome Riigi Kunstimuuseumi (Ateneum, Kiasma, Sinebrychhoff) peadirektori Marja-Liisa Rönkkö ettekandel Kristjan Raua majamuuseumis (K. Raua 8) neljapäeval 15. aprillil kell 16. Ettekandja valdab suurepäraselt eesti keelt, milles meil on olnud võimalus veenduda varemgi.

MAI LEVIN

Ideoloog *non grata*?

Ilmselt on vähe neid, kes on näinud mõnd Al Paldroki kunstiteost. Küllap on aga praeguseks päris paljud kuulnud kunstiopeasutusest Academia Non Grata Pärnus (vt. ka Areeni kaanelugu, 4. III 1999). Paldrok on üks selle asutajaid ja ideolooge. Kuna Non Gratas on kõik teisiti kui millises iganes Tallinna või Tartu kunstikoolis, oleks ehk asjadest arusaamiseks kasulik lugeda mõningaid Paldroki mõtteid kunsti asjus.

Miks sa Pärnusse läksid? Kas kunstnikul provintsis kitsas ei hakka?

Tallinnas on täielik vaimne degeneratsioon. Keegi ei julge formuleerida mingisugust muud võimalikku tegelikkust kui see, mis meie ümber toimib. Vaimne diskussioon alternatiivsete variantide ümber on lakanud. Saadakse aru küll, et on jama, aga lepitakse sellega, et elu lihtsalt on selline. Maailmaparandamisesse suhtutakse tugeva irooniaga. Kunstnik peab proovima maailma parandada – kes siis veel, inimestel, kes käivad kümme tundi päevas tööl, pole selleks aega. See koletisepärmise probleem peab ikkagi olema. Kunagi meeldis mulle väga postmodernistlik kunst. Aga viimasel poolel aastal olen hakanud modernismi hindama. Modernismi vaade oli väga eetilne, see oli edasiviiv asi, neil olid selged eesmärgid ja eetilised piirid. Praegu on kõik soustiks läinud ja inimesed lahustuvad sinna sousti ära. Kunstnikest on saanud kas siis mingid ühiskonna esteetiliste naudingute rahuldajad, ilusaid asjakesi tootvad väikeettevõtjad, või ühiskonna narrid, kellel on ametlik opositsioonitempel otsa ees.

Kas sotsiaalsete probleemide esiletõmine kunstis on sinu arvates narrus?

Sotsiaalset kunsti võib teha ja peabki tegema, aga see ei tohi taanduda päevaprobleemide illustreerimiseks. Kunst peaks ühiskonnast ikka sammu ees käima. Kahjuks ei ole kunstigalerii enam ammu selline koht, kus saab inimestele midagi selgeks teha. See kontingent, kellele see kunst on justkui suunatud, ei satu sinna kunagi, need, kes seal käivad, teavad neid probleeme ammuilma. Meedia armastab pealiskaudsust ja kunstnikud maksavad sellega kaasa joostes kõrget lõivu. Asjadele tuleb lähedal olla. Probleem peab sind eluliselt puudutama, siis saad sa sellest kunsti teha.

Iga elunähtus, mis kulutab ühiskondlikult loodud väärtusi, peaks ühiskonnale midagi tagasi tooma. Kui tuleb kandiline kodanik ja küsib sinult, et mis te, purkisitujad, siin küsite riigi käest raha, tehke parem midagi asjalikku, mis sa selle peale vastad?

Mis see asjalik tegemine tähendab? Kas asjaliku näoga tühja tootmine on üldse mingi tegevus? Ega töökäimine ei ole iseenesest mingi väärtus, 70 protsenti maailma töökohadest on täielik mõttetus. Vaadake näiteks kruisidel – inimesed istuvad päevad otsa baaripugerikus, oksendavad ja kusevad ennast täis, taovad raha automaatidesse – mis kasu on sellest ühiskonnale? Sama hästi võiks olla vaid laeva meeskond, rida toole,

inimesed võiksid mõelda ja merd vaadata. Kui inimene tegeleb vaimsete probleemidega, siis ei hakka ta vähemalt automaadiga mööda tänavaid jooksma. Igasugune vaimne tegevus annab ühiskonnale midagi just sellel pinnal, paneb inimesed mõtlema, miks nad midagi teevad. Sügavalt isiklik asi muutub alati üldinimlikuks. Aga kui sa ei pane ennast küllalt mängu, siis ei anna see kellegi midagi.

Mille peab õpilane enne selgeks saama, kui teeb personaalnäituse ja hakkab osalema kaalukamates projektides?

Personaalnäitus ongi kõige kaalukam projekt. Sellised suuremad üritused, kasvõi Veneetsia biennaal, pole tegelikult see koht, kus asjad paika pannakse. Mida sa seal vaatad, kui sul on 2000 tööd ees. Ma olen tähele pannud, et 13 tööd järjest on maksimum, millesse suudad süveneda.

Ma mõtlen selles mõttes, et Tallinnas on levinud selline mentaliteet, et saad esimesele kursusele sisse, hakkad juba natuke aru saama, kuidas kunstimaailmas asjad käivad, liigutat natuke ja kohe oledki kuulus. Pärnu kambal nagu ei oleks sellist mentaliteeti.

Ega Pärnu "kamp" ei suhestu eriti *artworldiga*. Tegevus on taotluslikult anonüümne. Mis on tänapäeval üldse kuulus? Meediat ei huvita asjade olemus, vaid vormiline eripära. Tänapäeval on väga lihtne teha selline ese, mis paistab nagu kunst. Kui Vermeer tegi pildi, oli see suur sündmus, inimesi tuli tuhandete kaupa seda vaatama. Praegu sünnib kompuutrites ja telerites igas sekundis paar miljonit pilti. Pilt iseenesest ei huvita enam kedagi. Vaevast et inimesed isegi teavad, mis töid on teinud praeguse aja kuulsad kunstnikud. Põhimõtteliselt võib kuulsaks saada ka pilte tegemata, lihtsalt välja kuulutades, et teen pilte.

Eestis on kindlasti kuulus Tauno Kangro. Kunstnikud ise tahavad tegelikult rikkaks saada, aga söimavad teda sellepärast, et nad ise ei ole seda saavutanud. Minu arust on olemas palju hullemaid asju kui mingi Kalevipoja kuju. Minu jaoks ei ole see üldse

kunst. See on nagu kokakunst. Samamoodi ma võiks vaielda, et miks Glorias tehakse sellist praadi, mis ka äkki kellegile ei meeldi. Gloriasse ei pruugi minna ja seda praadi ei pruugi kõigil süüa, Kalevipoja puhul ei saa valida, kas seda vaadata või mitte.

Nagu sa ise ütlesid, peab kunst maksumaksjale ka midagi andma. Ma olen kindel, et maksumaksjale Kalevipoeg meeldib. Kogu meie ühiskonnas on sügavutiminek hääbi, see kuju näitaks seda väga hästi.

Kui oli Hoiupanga konkurss, tegin sinna kümne meetrise Barbie' ja Keni, kes lähevad tööle. Nad olid sellises poosis, et ei saanudki aru, on see nüüd iroonia või ei ole. Tavainimesed oleks vaadanud, et oi, meie läheme ka niimoodi tööle. Barbi ja Keni maailm on ideaal. Tauno Kangro asi on täpselt samamoodi. See on kunstimudel, mis inimestele meeldib. Seda tõestasid ju ka Komar ja Melamid. Samas näiteks teatris teevad tohutult head näitlejad täielikku saata – miks keegi seda ära keelata ei taha?

Jah, see on tüüpiline: kui näed üht ja sama näitlejat Hamletina ja järgmiseks, reklaampausi ajal vorsti reklaamimas. Kas hea kunsti kriteeriumid on üldse olemas?

Kindlasti on. Kunstiinstituutsioonid kunsti ideega minu arust ei tegele, nad tegelevad hoopis mingite muude probleemidega. Väga head asjad tulevad muidugi igal pool välja. Noorematest võibolla Peeter Allik, kes on ametlikult tunnustatud ja kelle asjad on tõesti väga head.

Kunagi oli meil selline projekt – kondasime metsades ringi, see oli kõige odavam asi, mida üldse sai teha. Sul on pudel vett ja sellega elad kolm päeva ära. See oligi asja mõte. Siis kui sellest kujunes ühisprojekt norrakatega ja saime pool milli taha, siis ei saanud enam keegi aru, mida tehti – sõideti lennukitega näituse avamisele, juua ja süüa oli lademetes, autodega sõideti metsa ja metsas üüriti kõige paremad kämpingud. Selliste totruste peale needsamad kunstiinstituutsioonid jagavadki raha.

Osalt tehakse meediale orienteeritud mas-

siüritusi kindlasti selleks, et inimeste tähelepanu üldse kunsti olemasolule juhtida. Kuid seejuures võivad algsed eesmärgid muidugi ununeda.

Kui Tallinnas hakkad rääkima, et mis siis kunst on, mis on kunsti mõte – vahel tekivad sellised küsimused, näiteks seoses Veneetsia biennaaliga –, siis öeldakse, et ah, meie rääkisime sellest lasteaias või Tartu kunstikoolis. Postmodernistlikus käsitluses ta polegi nagu midagi, seda ei saagi määratleda. See ei ole kliše, *artworld* on teinud sellest kliše. Tegelikult peab iga kunstnik leidma, mis on tema jaoks kunst, ja alles siis saab hakata midagi tegema.

Maalijad tekitasid vahepeal sellise probleemi, et maalime küll, aga teeme midagi Sorosi jaoks ka. Kui sa maalid meremaale ja siis teed mingi installatsiooni, kui on Sorosi näitus – mis see siis lõpuks on? Inimesel on kunsti küsimus natuke nagu segamini läinud, ta polegi mõelnud selle peale. Sel ajal, kui olid Sorosi näitused, ühtis see minu jaoks kunsti mõistega, ja ma ei ole üldse selle vastu. Millal kontseptualism üldse Eestisse jõudis? Kui oli minu esimene näitus "Silentium" Mustpeade galeriis, siis ei olnud see mingi kontseptuaalne kunst, keegi ei saanud midagi aru.

Oli küll, sel ajal oli juba ka linnaplaste koolkond vormi võtmas, mina sain tollal küll aru, misasi see on.

Sina said aru, aga üldiselt see ei olnud veel ametlikuks kunstiks saanud. See tuli paar aastat hiljem. Esitasime Pioneeride Palees disainigrupiga 1988. aastal vabariiklikule noortenäitusele installatsioone. Neid ei pannud keegi tähele. Paar-kolm aastat hiljem hakati kirjutama, et miks keegi Eestis installatsioone ei tee.

Sellised asjad tuleks minevikust välja kaevata, ka näiteks rühmitus Vedelik, kes tegi juba ei tea kui ammu videot, jne.

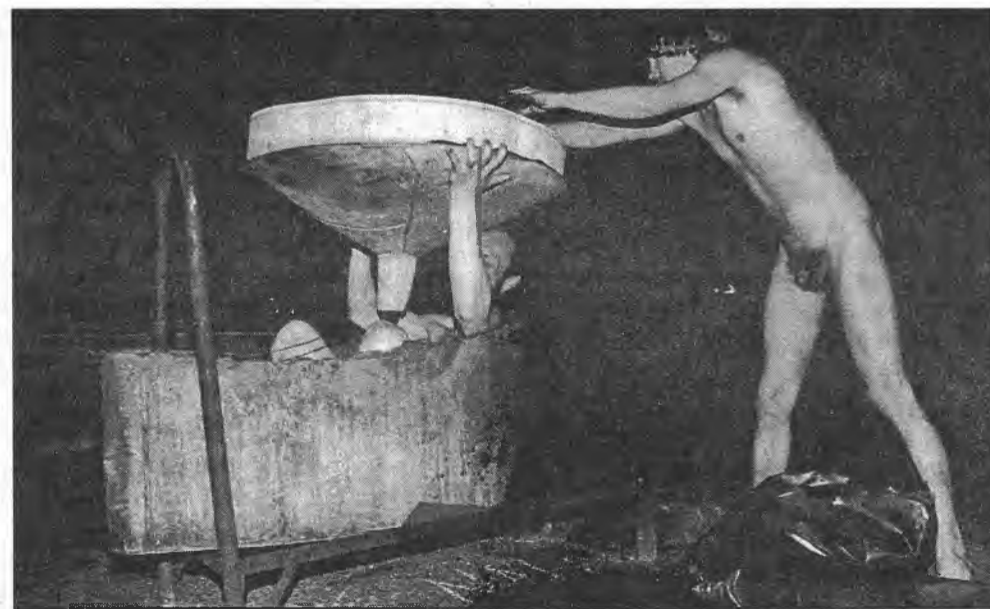
Muidugi võib juhtuda, et kunstnik läbib mingi loomingu etapi, aga ei saa nii, et viskan maalimise nurka, istun arvuti taha ja hakkan küberneetilist kunsti tegema, sest Kelomees ütles, et videokunst on surnud ja nüüd tuleb hakata CD ROME tegema. Veel halvemini ei annagi asjast aru saada.

Mäletan, kui tegid näitust Mustpeades, siis küsisin midagi sellist, et miks sa seda Vaalas ei tee. Ütlesid, et sa ei ole huvitatud Tallinna eliitgaleriist, et pigem lähleksid kusagile provintsi või välismaale. See on sul juba vana põhimõte, see ei ole mingi eiline idee.

Ega ma ei arva, et väljamaal on lähedam. Aga seal sa saad teha ainult enda jaoks – sa ei tunne seal kedagi, paned oma näituse üles ja saad vaadata seda täiesti teises kontekstis. Ja keda see näitus lõpuks huvitab – mul on palju sõpru, nad käivad avamistel selle pärast, et Al Paldrok on lahe mees. Ega see, et ma kogu aeg hambad laiali irvitan, ei tähenda, et ma nii rõõmus inimene olen. Kuigi tegelikult on elu lahe asi.

Vestles

MARI SOBOLEV

Sorge ja Al Paldroki performance "Ülestõusmine" Academia Non Grata avamisel.

VENEETSIA '99 VENEETSIA '99 VENEETSIA '99 VENEETSIA

Avatus üle kõige

Tõestamaks Veneetsia biennaali raugematut elujõulisust, on selle tänavused korraldajad võtnud ette rea uuendusi. Kõigepealt suurendatakse näitusepinda Arsenale suunas. Näitusteks kasutatakse ka osa Artiglieriast ja kuulsat XVI sajandi hoonet Teset. Viimane on mõeldud eelkõige neile riikidele, kellel pole oma paviljoni. Ühte ruumi koondatuse eelis on külastatavuse hõlpsus.

Kasseli "documenta'l" endale rahvusvahelise nime teinud peakuraatori Harold Szeemanni meelest pole õige linnaruumi tungida ja seal kultuurkihtide sees lahustuda. Ka rahvusvahelist kuraatorinäitust eksponeeri-

takse ühes kohas, Itaalia paviljonis Giardinis. Samuti ei jaotata vanimat paviljoni eraldi näitusteks – Itaalia ametlik esindus, tuntud meistrid ja noored algajad moodustavad ühtse terviku, kusjuures kuraator soosib iseäranis noori (alla 35aastasi) kunstnikke, kel pole veel olnud võimalust ennast tõestada. Samuti nimetas Szeemann oma projekti "APERTO [avatus] üle kõige" ("d'APERtutto"). Noorte kõrval on eelistatud staatuses ka naiskunstnikud. Siiani on kuraator välja valinud 50 kunstnikku viielt kontinendilt, kuid otsingud jätkuvad.

Skandinaaviamaad Rootsi, Soome ja Norra jagavad alates 1962. aastast ühist paviljoni Giardinis. Tänavuse biennaali

kuraatoriks valiti Siksi endine peatoimetaja John Peter Nilsson. Koos Põhjamaade Komiteega valis ta biennaalil osalema Eija-Liisa Ahtla Soomest, Annika von Hausswolff Rootsist ja Knut Åsdami Norrast. Põhjustuseks toob kuraator, et just nende looming haakub modernistliku ajastu lõpuga, ja seda mitte niivõrd teoreetiliselt või filosoofiliselt, vaid eelkõige emotsionaalselt ja subjektiivselt. Need kunstnikud tõstatavad küsimusi, mis on seotud individuaalsuse vastandamisega kollektiivsusele – korporatiivsele kultuurile, massimeediale ja sotsiaalsetele ideoloogiatele. Nende tööd peegeldavad murendatud narratiivseid struktuure tänases argielus, rekonstrueerides jutustamise viisi,

olenemata sellest, kas tegemist on dokumentaalse või ilukirjandusliku looga, tõe või väljamõeldisega.

Sverre Fehni loodud Põhjamaade paviljoni hilismodernistlik arhitektuur on kogu kontseptiooni seisukohalt äärmiselt oluline. Paviljonist saab transiitootesaal, kus vaatajad käivad pealvõlde edasi-tagasi, kus valgus vaheldub pimedusega, kus avaliku ruumi sees võib leida ka intiimse nurgakese.

Antud näitus pole mitte ainult millenniumi lõpu lugu, samavõrd kõneleb see ka uue algusest – sest kas saab enam kõnelda spetsiifilisest rahvuslikust või regionaalsest identiteedist?

REET VARBLANE

Muru ja õunapuud

Näitus "Linnapargid ja koduaiad 1930. aastate Eestis" Rotermanni soolalaos 26. III – 25. IV. Näituse kujundas Siiri Nõva.

Parkide ja aedade näitus arhitektuurimuuseumis loob meeldiva kevadmeeleolu, pakkudes samal ajal aialoohuvilistele süvenemist nõudvat materjali.

Eesti arhitektuuri 1930. aastad on suhteliselt uuritud valdkond: funktsionalism ja esindustraditsionalism, linnaehitus ja maaehitus, konkursid, Kuusik, Soans, Johanson, Habermann, Matteus, Kotli, Velbri, Nõva, Natus, Vendach jne. Selle rikkaliku valiku kõrval on tagaplaanile jäänud arhitektuuriga üsna tihedalt seotud ala – aia- ja maastikuarhitektuur. Käsitlemist on leidnud vaid üksikud nähtused: Kadrioru ümberkorraldused, Toila-Oru, kodukaunistamise kampania jt. Arhitektuurimuuseumi näitus püüab anda ülevaate selle kümnendi suhteliselt produktiivsest tegevusest. Ometi ei ole näitus põhjaliku uurimuse tulemus, pigem on see eelseisva algus.

Varasemaid Eesti ala parke ja aedu saab vaadelda mõisaarhitektuuri loomuliku kaaslejana. Kaunid linnamajade aiad olid samuti luksus; kartulipeenarde ja kapsavagudega aguliaiad olid peamiselt toitvaks maalapiks. II maailmasõjale järgnev sotsialistlik aeg võimaldas kujundada maad kui ühisomandit suhteliselt vaba remodelleerimise teel: stalinistlikele puisteedele, valdavalt teostatamata jäänud suurprojektidele ja mastaapsele ühis-põllundusele järgnesid linnaehituses vabaplaneeringule loodusliku tausta loomine ja puhkealadel loodusega harmoneeruvad kujundused. Alates 50ndatest tõusis taas ka aedlinlike erumaaedade ning välismaiseid huvireise kompenseerivate suvilakruntide kujunduskultuur.

Nende kahe perioodi vahele jäi Eesti vabariigi aeg, mis oli pargi- ja aiaarhitektuuris, nagu ka muudes kultuurivaldkondades, rahvusliku eneseteostuse püüdlustes üsnagi tulemusterohke. Jõudsam tegevus langes siiski 30ndaisse, mil majanduse aktiivne areng soodustas ehitustegevust ning sellest sõltuvat nii avalikuks kui privaatseks kasutamiseks mõeldud haljastust.

Rahvapargi idee

Eestlaste linlik pargikultuur on suurest arvust kunagistest mõisaparkidest hoolimata kahetsusväärsest olematu. See tulenes meie linnade väiksusest ja suhtelisest vaesusest. Tervislikku elulaadi propageeriva ajastu lävepakul olid tollasteks linnakopsudeks ja samas ka väljasõidukohtadeks peamiselt linna äärealadel asuvad hoonestusevabad ja looduslikud piirkonnad. Tihedamas keskkonnas püüti haljastuid korraldada kultuursete jalutuspaikadena. Seetõttu astuti vabariigi aastail linnaparkide arengus üsnagi oluline samm ning see, et rahvapargi kaasaegsed ideed jõuavad juba 1920ndate lõpul meie rannaalade planeeringutesse, ei tundugi väga suure hilinemisega muu Euroopaga võrreldes. Anton Soansi Paralepa pargi (1928) ja Pirita ranna planeering (1929) on kantud just sajandi esimese kümnendi ideedest.

Ameerikast alguse saanud kogu rahva aktiivseks kasutuseks mõeldud park jõudis Euroopasse sajandi algul. XIX sajandi lõpul oli senine park, promeneerimiseks mõeldud, sageli ka kohviku või pargipaviljonidega haljasala, end ammandanud. Kasvav demokraatia, tervislike eluviiside ning spordi propageerimine vajas uut tegevuspaika ja lahendust. Uue pargikujunduse sünni poliitilised tagamaad olid laiemadki: halvad hügieeni- ja elamistingimused kompenseeriti avalike saunade ja ujulatega. Algselt leitigi lahendus mänguplatside ja spordiväljakute ehitamises, mis aga üsna peagi seostati hal-

jastusega suuremateks kompleksideks. Euroopa esimene suurem uueilmeline park oli Hamburgi Stadtpark (arh. Fr. Schumacher, 1909).

Meile jõudis mõiste rahvapark sakslaste Volksparki järgi, ehkki sisuline tähendus, olles küll arvatavasti teada arhitektide hulgas, hilines laiema publiku jaoks mõnikümne aastat. Rahvapargiks nimetati meil sarnaselt inglase *public park*le peaaegu kõiki avalikuks kasutamiseks mõeldud suuremaid haljasalaid ja puhkealadena kasutatavaid endisi mõisaparkide.

Kuigi haljastus ja linnade heakord olid riiklikult olulisel kohal, ei lubanud kõhn rahakott uusi suurejoonelisi komplekse ehitada, isegi rahvusideoloogia sümbolehitus Sõjamäe Hiis jäi algstaadiumisse.

Rahvapargi ideid pidi kajastama riigi tähtsaim esinduspark Kadrioru. 1930ndatel Kadriorus teostatud ümberkujundused pidid rahuldama erinevaid vajadusi: esinduslikkus riigivanema residentsi kauni ümbruse kujul, rahvalikkus mitmekülgse tegevuse harrastamiseks (kontserdiväljak ja staadion, näitusväljak ja loomaaed), järeltuleva põlve kasvatamine tublideks ja terveteks kodanikeks (Noortepark). Kadrioru planeeris võistlus-

järjest suuremat tähelepanu. Ühelt poolt soodustas seda aktiivne ehitustegevus, teisalt mõjutas turismi ja suvitamisega suurenev väliskülastuste hulk populaarsete kohtade sissetulekut, mis võimaldas teostada vajalikke töid. Märkimisväärseid haljastustoid tehti Pärnus, Tartus, Haapsalus, Viljandis.

Ehkki enamik linnarahvast elas üürimajades ja agulites, sai linnalik koduaed maalt tulnud eestlastele järjest omasemaks – oma maja ja ilus aed sai ideaaliks. 30ndate intensiivse eramuehituse taustal – uued ja täienevad aedlinnajaod Pirita-Kose, Nõmme, Merivälja jt. Tallinnas, Tähtvere ja Tamme-Tartus – suurenes ka selle ümbruse kujundamise roll.

Varasematel aegadel planeeris aia üldjooned maja ehitatud arhitekt ning seda täiendas omaniku juhtnõore silmas pidades aednik. Ka Eesti jõukama kihi villade aiad on enamasti nii loodud. Tahet aedu, maja ümbrust elamise ühe osana kujundada on olnud nii mõnelgi arhitektil – Edgar Kuusikul (villa Nurme t. 40 Tallinnas), Anton Soansil (villa Roosikrantsi t. 4b Tallinnas), Olev Siinmaal (Ammende villa aed, Mere pst. 7 Pärnus), Ed. Velbril (oma aed Vabaduse pst.

levõtt aias, ehkki valdavalt kasutati siiski looduslikke pae- ja põllukive.

Aedlinnade kujundatud aiad olid suhteliselt väiksuse tõttu üsna detailselt läbi komponeeritud. Eriti Tallinnas Nõmmel osutus aga paratamatuks olemasoleva kõrghaljastuse säilitamine, mis tegi lahendused algsest ideest looduspärasemaks. Näiliselt loomulik majaümborus domineeris ka peamiselt linnast kaugemal asuvate suvilate juures, kus üleminek majast loodusesse kujundati lihtsate terrasside või kiviktaimlaga.

Vajadus aiakujundaja järele

1930ndate teisel poolel suurenes aiaarhitekti elukutse vajalikkus – arhitekt ei olnud enamasti hea taimetundja, aeg aga soosis taimede sissetoomist ja nende aklimatiseerimist, propageeriti ka kodumaiseid taimi. Samas jättis botaaniline lahendus sageli teisejärguliseks aia arhitektuurse osa. Huvi tõusu aiakujundaja elukutse järele näitas välismaal koolitatute arvu suurenemine. Oma bürood pidas Eestis siiski vaid üks mees – Erik Lepp. Tema arhitektuurselt liigendatud ja rikkaliku haljasmaterjaliga aiad on ühed huvitavamad omaaegsete seas.

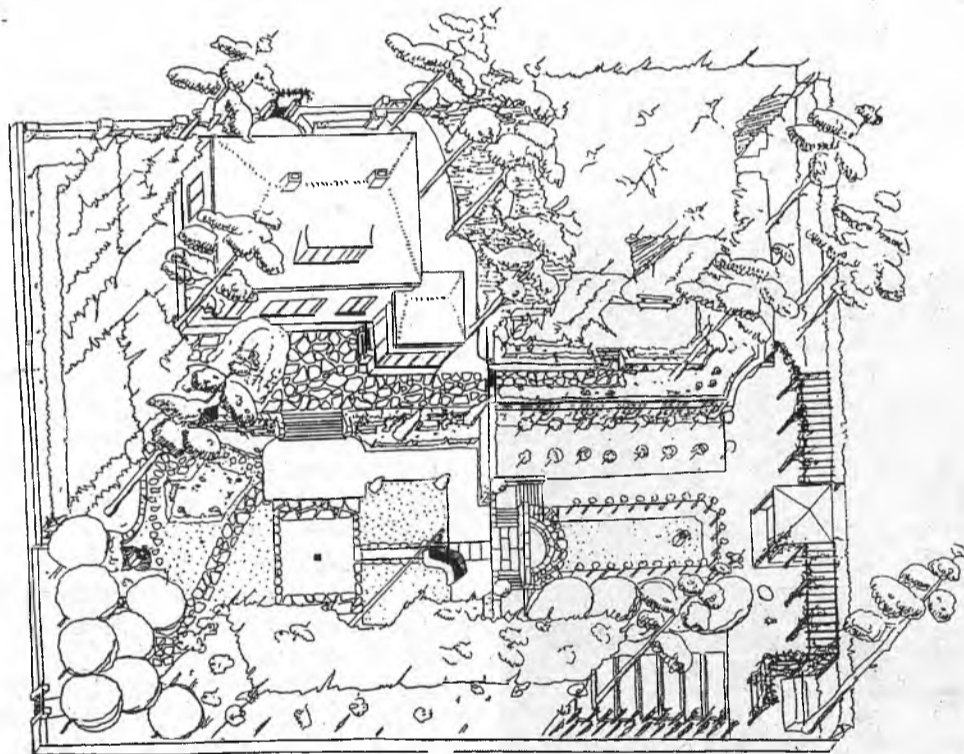
Kui linnavillade aiamaast oli suur osa iluaia all, valitsesid agulite aias kõõgiviljad ja marjapõõsad, ilutaimi leidus vaid kitsastes eesaedades ja maja akende all. Keskklassi aiad olid proportsionaalselt jaotatud tulu- ja iluaia vahel. Taluaiad olid enamasti kasule orienteeritud. Mõisate riigistamisega jagati maa paljudel juhtudel asundustaludeks, mille rajamiseks võetud laenuid vajasisid maksmist. Kultuursema elu elamiseks jäi aga sageli vajaka üldistest teadmistest ja eeskujudest.

Haljastuse arengule aitasid kaasa peale riikliku institutsiooni ka 1927. aastal loodud Eesti Aianduse ja Mesinduse Selts ning riikliku kampaniana aastail 1936 – 38 korraldatud kodukaunistamise hoogtöö. Esimene andis alates 30ndate algusest ajakirja Aed tuluaianduse kõrval järjest enam nõu ka aedade kujundamise ja ilutaimede kasvatamise kohta.

Kodukaunistamise kampania käigus püüti nii linna- kui taluelanike ilumeelt äratada ning neid taluümbruste korrastamisele suunata. Mitmed seltsid tegelesid juba enne ametliku hoogtöö väljakuulutamist kodukultuuri tõstmisega, seetõttu olid riiklikul kampanial olemas toetusfond ja toetajaskond. Tulemused olid silmanähtavalt head – istutati sadu tuhandeid puid-põõsaid ning värviti ja korrastati tuhandeid taluhooneid. Kampania käigus propageeriti ka talude juurde viljapuuaiade rajamist – õunapuust sai lausa kodumaise aianduse sümbol, mis ühestki õigest eesti aiast puududa ei tohtinud.

Taluaedade näidiskujundustes domineerisid ratsionaalsed lahendused, mis erinesid aja jooksul väljakujunenud taluõuedest. Seal avaldus ka teistes kultuurivaldkondades vaidlusi tekitanud dilemma rahvusliku ja euroopaliku eelistuse vahel: kas kodumaiste taimedega ümbritsetud rehielamu või kaasaegse arhitektuuriga talukompleks moodsa ilu- ja tootmisele suunatud tuluaiandusega. Tulemuseks saadi enamasti aga ikkagi keskpärane sünteet.

Nii kodukaunistamisaktioon kui kogu aiandusalane tegevus pidid kulmineeruma 1943. aastal üleriigilise iluaiandusnäitusega. Kadrioru planeeritud, ent toimumata jäänud üritus pidi andma ülevaate tollastest saavutustest. Seda püüab tagantjärele pakkuda käesolev näitus, mis on esimeseks katteks esitada ülevaate eesti aia- ja pargikunsti ajaloost ühel selle tegusal arenguajal 1930. aastatel.

Erik Lepp. Aiakujundus Nõmmele. Ajakirjast Aed. 1937.

tööde põhjal ümber saksa Spätzi firma. Kui lossi ja 1938. aastal valminud administratiivhoone vaheline aed püüdis arvestada ajaloolist laadi, siis ümbritseva pargi uue teljelise lahendus Luigetigist kontserdiväljakule laseb aimata euroopalikke eeskujusid.

Suurem tähelepanu linnade heakorrale

Tähtsamate parkide eest hoolitses 1934. aastal loodud Riigiparkide Valitsus, mis 1938. aastal lülitati laiema tegevusraadiusega Loodushoiu ja Turismi-Instituudi kompetentsi. Parkide korrashoiuks riikliku asutuse loomine näitab juba iseenesest parkide ja haljasalade tähtsuse suurenemist üldisel väärtushinnangute skaalal. Lisaks Kadriorule haldas institutsioon ka Oru lossi-aeda ja parki, Keila-Joa parki ja ministereiumide suvilaid, Pühajärve parki ja suvituskohta, Iru Linnust ja Toompea Lossiaeda. Valitsuses töötas mõnda aega enamuse välismaal eriala õppinud aiaarhitektidest: Alas, Põllusaar, Mundi ja Niine.

Linnade haljasalade põhiplaneering jäi siiski linnaarhitekti tööks, neid taimestati aednike juhtnõoreil. Tallinna kauaaegseks linnaaednikuks oli H. Lepp, tema abiks K. Sibola. Ka teistes linnades pöörati heakorrale

127 Tallinnas). Hea kompositsiooni tundmine ning aia sidumine arhitektuuriga kaalus aga enamasti üles taimmaterjali tundmise. Vähemalt võib seda välja lugeda projektidest, kus taimede liigiline koosseis on enamasti märkimata jäetud. Erandlikult on oma aia detailselt läbi komponeerinud arhitekt Edgar Velbri.

Aastakümne algul oli õppinud eesti aiaarhitekti kujundatud aed veel suhteliselt harv nähtus. 1932. aastal saksa Späthi firma kujundatud aed oli tunduvalt moodsam teistest meil samal ajal tehtud töödest. Arhitektuursete elementide – terrasside, basseinate, trepikete ja kiviktaimla kasutamine kujunes suurmoeks Eestis alles aastakümne vältel.

1920. aastate teisel poolel moodi tulnud rõhutatult kunstipärastest *art deco*likest ning modernistlikestki villaaedadest hakati meil lähtuma alles 1930. aastatel, ja siis ka vaid üksikutele juhtudel. *Art deco*st mõjutatud jooni võib näha arhitektide Soansi ja Siinmaa funktsionalistlike hoonete juurde projekteeritud aedades. Teede sirgete ja kaarjoonte ühendamine kordas majade funktsionalistlike ümaraid ärkleid, ka aiabasseinidele anti vahel ühelt poolt ümarootsaline kuju. Modernismile viitab uute materjalide – betooni ja silikaattellise kasutuse-

"Õnne" Laine!

Mart Kivastik. "Õnne, Leena!".
Lavastaja ja muusikaline kujundaja
Ingomar Vihmar. Kunstnik Ingrid Agur.
Osades Luule Komissarov, Leila Säälik,
Anne Margiste, Margus Vaher, Anu
Vabamäe, Andres Tabun, Margo Mitt,
Piret Rauk, Leena Allik, Martin Algas,
Enn Kraam.
Esietendus Ugallas 27. veebruaril,
Tallinnas etendus 5. aprillil.

Ei oska ennustada, miks mõne gastrolli ajal nahistab saalis sada viiskümmend püsikäijat ning näitlejate kaugsugulast, mõnikord on teine rõdugi välja müüdnud, nagu seekord. Tagantjärele on muidugi hea tark olla.

Mart Kivastik näib pürgivat Kulno Suvalepa järeltulijaks laadis, mida toona nimetati olmeliseks. Elusarnasus kõigepealt. Me tunneme sihukesi vanamoorikesi nagu Leena (Luule Komissarov) ja Elsa (Leila Säälik), neid on täis puumajad Kalamajast Juhkentalini, Karlovast Supilinnani. Millegi ehtsa tabamisega kaasnev näitleja lust ja publiku äratundmisrõõm on teatri üks alus-sambaid. Seda parimatel hetketel praegu ka on. Autor ütleb kavalehel ise, et on elust maha kirjutanud. Kui veel veerand sajandit tagasi kujundas meie suhtumist telesse teatrilava, siis nüüd on vastupidi, laval toimuvale lähenetakse seriaalide mõõdu-puuga – näe, "Õnne" Laine on seal! Kõikidel

Leila Säälik (Elsa), Margus Vaher (Harold) ja Luule Komissarov (Leena).

kunstitegijatel tasub ka meeles pidada, et publik vananeb, see on meie rahvastiku objektiivne protsess.

Päris olmekast eristab Kivastiku tükki dia-
loogi kohatine tugev absurdilisus. Kel on sel-
le peale maitset, saab mõni kord kõhistada.

Vanamoorikesed käivad voodite ümber ja
ajavad juttu. Kui Vanemuise sama tüki
lavastusest näiteks Herta Elviste või Maimu
Krinal juurde laenata, saaks siit ödede Bron-
tède vanaduspõlve.

Situatsioon on. Aga juhtub vähe. Õed
istuvad ja sõnelevad, nagu nad on teinud
tõenäoselt poolsada viimast aastat. Luule
Komissarov mängib hea hooga. Võib muidu-
gi kahelda, kas ta 85aastast välja annab,
ehk kulunuks ära hootine langus soigesse
soraklikkusse. Õde on naiivne hall hiireke.
Lapsekäitumise otsene matkimine tundub
ülearune. Leena kui võimukam domineerib.
Natuke reljeefsem võiks Elsa olla, nii et kont-
rast rohkem silma torkaks. Siis tekiks mingi-
gi telg või liin. Sest saab ju läbi ka vapusta-
vate sündmusteta, teatrilugu võib püsida
karakterite peal, mida kiht-kihilt avatakse.
Sedagi näeme minimaalselt. Karakterid on
eesriide avanedes valmis, et jääda. Mis-
pärast on Leena säärane, nagu ta on, st.
peab suudlemist surmapatuks ning on õegi
enda järgi koolutanud? Kas põhjused on
rohkem sotsiaalsed või eraelulised? Lapsena
on ta pealt näinud, kuidas mõisapreili ja tolle
peigmees suudlesid. Pärast poos preili end
üles. Alateadlikult võis Leena hakata arva-
ma, et kõik, kes musutavad, lõpetavad nõõri
otsas. Sellise kompleksikuulekuse kohta
oleks isegi vana Freud öelnud, et mis liig,
see liig.

Vahepeal esineb Leena kurjade avalduste-
ga tööliisklassi aadressil. Nimelt elavad nad
õega ühes toas majast, mille kord nende isa,
endine mõisavalitseja, perele ehitas. See on
nüüd ühisköögi korter. Tegu on muidugi
tagantjärele julgusega aastas 1984 (arvata-
vasti on kokkulangevus Orwelli teose
pealkirjaga juhuslik, mingit niiti küll silma ei
hakka). Hetkeks tundub hoopis, et oleme
ajas tosin aastat edasi tulnud ja see on
tagastatava maja omaniku tüli üürnikega.

Küllalt mahukas minevikuliin, mida Leena
unes näeb, on nõrk, sest ei seostu olevikuga
välja arvatud see, et loomulikult tekib aja
kulgemise tajumisest magus nukrus. Arvan,
et enamikule eestlastele ei tekita vaba-
riigieelne saksa parunite idüll mingit roman-
tikat. Mis on siis niisuguste vanamoorikeste
lavaletoomise peamõte, mida nende kaudu
öelda soovitakse?

Kolmanda vana daami pealisülesanne on
veel vähem selge. Korterinaaber proua
Potšikajeva (Anne Margiste) on eeldatavalt
eestivenelane või eestijuut, Väline avang on
efektnie, keelekasutus oleks võinud seda
toetada. Ei mõista, mida ta toimetab. Tuleb

ta esimeses vaatuses sellepärast ödede
poole, et tal on komme külas käia (sihuke
külaskäija Potšikajeva) või on tal asja ka?

Kord harva näeb eesti draamalaval last,
kes mõjub loomulikult. Välismaa filmides on
see tavaline asi. Ei tea, mis eestlasi kammit-
seb. Kas üldine põhjamaine hillitsetus,
tuimus või okupatsioon, mis ju igasugust
omaalgatust maha tampis, ka laste ene-
seavaldust ("ära..!", "ära..!" jne)? Igatahes
"suurte" etendustes liiguvad nad pulkkangelt
ja etlevad nagu jõulusalmi. Leena A. (kas ta
valiti sisse ossa nime kokkulangevuse
pärast?) tuli õigusega lõpus kummardama.
(Loodan, et isa talle käesolevat kirjatükki
pedagoogilistel kaalutlustel ei näita).

Kui järele mõelda, siis pole tegelaskooslus
eriti originaalne. Tuleb tulla ette. Samasu-
gust porisevat-virisevat krutskeid täis vana-
inimest nägime näiteks "Päikesepoistes" Jüri
Järveti esituses. Ka Leenal on tervisega
probleeme, ka tema ei taha kuulda haiglast.
Samuti oli seal keskealine meessugulane,
praktiline inimene, kes tahtis aidata ja asju
korda ajada. Margus Vaherist näib Mulgi-
maal kujunevat Robert Gutmani järeltulija.
Harold on lobe ja labane eluimene.

Kui Kivastik tahab näidenditega raha teha,
et avaldada jutte, nagu näiteks Somerset
Maugham, siis on ta õigele liinile sattunud.
See on vist ajamärk, et meie kõige modern-
sem näitekirjanik on vanameister Madis
Kõiv, pea poole noorem Kivastik aga tradit-
sionalist.

MIHKEL MUTT

PEALELEND

MART KIVASTIK

Miks sa pärast
etendust kum-
mardama ei tul-
nud?

Ma olin teisel
rõdul. Sealt oleks
hirmus kaua aega
võtnud. Mulle ei meeldi kulisside vahelt
vaadata. Ma tahan selle publiku sees olla.
Ma ei tulnud selle pealegi, et Tallinnas
mängimist võiks ka nagu esietendust
võtta. Ei, ma kummardaks muidu hea
meelega, aga ma ei oska ilusti kummar-
dada. Ah, mulle ei meeldi üldse
sihukesed asjad.

Eideke unes näeb kadunud noorust...

FOTOD: ENN LOIT

"Tore on tagasi olla, taat."

Harold Pinter. "Kojutulek".
Tõlkija Anu Lamp. Lavastaja Andres Noormets, kunstnik Aime Unt. Osades Ago Roo, Triinu Meriste, Marko Matvere, Allan Noormets, Andres Raag. Esietendus Linnateatris 6. märtsil.

Tvortsov:

"Ma kardan, et olen laskunud filosoferimisse."

(K. Stanislavski, "Näitleja töö endaga".)

Andres Noormetsa lavastatud "Kojutulekut" 6. aprillil Linnateatris vaadates meenus, et Karl Menning korraldas näitemängu seletamise õhtuid. See oli väärt traditsioon, mis tahaks elustamist. Tundsin ennast etenduse algusest peale kõhedalt. Vist ei juhtunud see minuga üksi, sest head "paksu" kontakti väikeses hubases ruumis ei tajunud.

Veel 90ndate algul inglise kriitikas salapäraseks ja paheliseks nimetatud näidendi uut tõlgendust eesti teatris on juba kiidetud salapäratsemisest ja "tühisusest tiinest paljutähenduslikkusest" loobumise eest. Andres Lepiku "Kojutulek" Ugalas (1990) oleks justkui seda lastehaigust põdenud. Mäletatavasti kannatas Lepiku lavastus õhuaukude all, aga aukude kõrval oli ka head elulist atmosfääri.

Kolleeg Sven Karja on Postimehes seekordset "Kojutulekut" "köva keskmisega" ja üle selle hinnanud, mainides ka näidendi klassikalisele stiilile tõlgendust. Ei julge vastu vaielda, pigem proovin seda hinnangut sobitada oma nägemusega. Kuigi, märkan, et mulle on lavastuses meeldinud teised näitlejad ja teised asjad. Selles pole midagi imelikku ja ikkagi teeb see murelikuks. Oleks ju hea omada ühtseid hindamiskriteeriume. Kunagi oli selleks üks – usun-ei usu mõõdupuu. Enam seda ei usaldata.

Aga mis seal "Kojutulekus" siis juhtub? Pinteri puhul julgeb niiviisi veel küsida, sest ta on öelnud, et alustab situatsioonist ja karakteritest. Et need inimesed, keda ta kujutab, on tema jaoks täiesti reaalsed. Tuleb Ameerikast kadunud poeg filosoofia-doktor Teddy (Jaan Tätte) oma naist Ruthi (Triinu Meriste) pärast aastatepikkust äraolekut perekonnale tutvustama. Perekonnaks on isa Max (Ago Roo), onu Sam (Marko Matvere) ja vennad Lenny (Andres Raag) ning Joey (Allan Noormets). Kojutulek lõpeb sellega, et Teddy lahkub oma kolme poja juurde Ameerikasse üksi, Ruth jääb perekonnaga. Miks nii läheb, ei ole selge ega tähtski. (Pinter: soov asju tõestada või selgeks rääkida on arusaadav, aga seda ei saa alati rahuldada. Ei ole kindlat vahet selles, mis on reaalne, mis ebareaalne, mis tõde, mis vale. Asjad võivad korraga olla mõlemat. Lavakuju – tegelane, kes ei suuda pakkuda veenvat argumenti või informatsiooni oma kogemusest, käitumisest või ihadest või kes ei suuda analüüsida oma tegevust, on sama usaldusväärne ja tähelepanu vääri kui see, kes seda kõike võib. Mida akuutsem kogemus, seda segasem väljendus sellele...)

Oma tegelaste elust annab Pinter enamasti mingi lühikese kõrghetke. Tähtis on, mis juhtub siis... Ja selle hetke seisukohalt peab Pinter ennast kompromissituks, halastamatuks realistiks.

Niisiis – mis siis ikkagi juhtub selles Põhja-Londoni koduselt kulunud telliskivimajas (mille Aime Unt on sisustanud läbimõeldult hoolika naisekäega), kus elavad endine lihunik Max, autojuhust Sam, amatöörpoksijast Joey ja kupeldajastutenöörist (?) Lenny. See on maja, kus valitseb surnud naine ja ema, kelle tühjaks jäänud troonile istub nüüd kaugelt koju saabunud poja naine Ruth. Miks ta oma oletatavasti peenest ja lähedast elust ning

kolmest pojast loobub ja siia selle räpase seakarja karata ja teenida või vastupidi – valitsejaks jääb, sellele ei leia selget vastust. On asjaolusid, mille põhjal võiks midagi aimata, Ruthi peale vaadates võib vaid öelda, et ta on ilus ja võlts. Võlts nagu nad kõik on ja selliseks ka jäävad.

Vaid Ago Roo Max avaneb aegapidi ja selles avanemises on vakatama panevat õudu end alandatuna tundva inimese pärast.

Martin Esslini sõnul on Pinter eitanud oma tegelaste võimetust üksteisega suhelda. Ent suhted inimeste vahel on kirjaniku nägemuses nii hirmuäratavad, et välditakse suhete tegeliku loomuse ilmsikstulekut. Kuigi arvatud absurdikirjanike hulka, on Pinteris nähtavasti ka traditsioonilise humanisti hoiakuid.

Seesama suhete hirmuäratavus on ju asi, mis kasvatab inimeses kahepaiksust ja võltsi. Johtub sellest truppi mängitsev esinemine või on näitlejad kodutöö lihtsalt tegemata jätnud? Ka Ago Roo Max oli esialgu eriti (ja seejuures vist täiesti teadlikult) võlts oma kalgis monotoonis. Aga siis korraga juhtus midagi. Oli see inspiratsioon või õnnestunud analüüs või mõlemad koos, mille pinnalt leidis keha sobiva lödva vormi ning elustus krutskitega vana mehe silm. Nakatavat siirast mänguenergiat jätkus etenduse lõpuni. Sellist näitlejakäivitumist kohtab harva, kogu truppi käimaminekut veel harvem. Või eksin ma?

Tegevus algab etenduses hirmsast nuga-de-kahvlite kolistamisest. Max otsib kääre, mida Lenny talle nimelt ei anna. Tollele kolinale sekundeerib hiljem Sami pot-tide-pannide kraapimine. Niiviisi teevad need kaks oma pahameele kuuldavaks. Relvade asemel täristatakse pudruriistu. See on võte, mis muljet avaldab. Tekitab äratundmisrõõmu ja pakub kujundi. Kõigis on siin rohkesti jõu ülejääke ja agressiivseid tunge. Joey poksib ja lennutab kodus lae alla rasket tugitooli. Lenny pajatab äsja saabunud Ruthile oma võigastest vägitagedest. Max käratseb ja äigab vennale kepiga. Aga kui saabub Ruth, on kõik tagajalgadel. Jääb mulje, et nad on ammu oodanud seda Naist ja Ema, kes mängiks neile hooa ja kuningannat. Ise mängivad nad oma elurolle kuidagi hapult ja tuimalt. Ainult Max võtab asja eluga ja naudibki oma armetut osa.

Võib ju öelda ka nii, et Teddy ja onu Sam on ohvrid. Perekond alandab neid silmanähtavalt. Ent laiemas kontekstis on alandatud ülejäänud, kes tajuvad seda väga hästi ka ise. Aga keda on alandatud, see maksab kätte. Igaüks omal kombel. Kõige naeruväärsemaks osutub professori kättemaks, kui ta seal üleval, trepil, hüsteeriliselt säutsub oma vaimsest üleolekust.

Üks võimuhoobasid on muidugi seksuaalsus... Teddy läheb. Tugitooli jääb maalilise grupina Ruth koos Lenny ja Joeyga. Pilti täiendab vanaaätt, kes norib nuttes kaunit noorelt naiselt suudlust.

Ei oska arvata, kuipalju oli suhtlemises tahtlikku tehtust, kuipalju sisseängimatust. Meriste Ruth elustus korraga, kui talle lubati Londonisse kolmetoaline korter vanniga, et ta võiks seal paar tundi päevas raha teenida. Kui palju see endine "kehamodell" rõõmustas vana ameti(?), iseseisvuse või raha pärast? Aga Ruthi elumahlad hakkasid liikuma! Keegi ei olnud oma rollis abitu. Matvere Sam oli liigutav, Noormetsa-Joey jõuline, Raagi Lenny terav, Tätte Teddy murdunud mees. Aga inspiratsioonist kantud nakatavat mängu – ei olnud.

Võibolla paistavad filosoofipilguga vaadates asjad niiviisi. Võibolla saab võimust ja seksuaalsusest korralikus seltskonnas ainult niiviisi rääkida?

Jaan Undusk kirjutab "Teatrielus 1997": "Toores seks tuleb surmata – see on erootilise diskursi üks reegleid, surmata kas

Triinu Meriste

Jaan Tätte

iroonia või väljajätuga. Nii jäetaksegi reaalselt lavale ilmuvate tegelaste seast välja näidendi peamine seesmine traaditõmbaja, persoon, kes seisab kõneluste taga, kes paneb elu käima ja kelle ümber tegelikult kogu elu keerleb – proua Chater, "Arkaadia" kui erootilise diskursi mootor. Proua Chater kehastab katmata seksuaalsust, seepärast jäetakse ta lava taha ja naerdakse seal välja..."

Selgub, et ka "Kojutuleku" surnud Jessie on kehastanud katmata seksuaalsust. Ta ise on juba teisel kaldal, aga talle leitakse järglane, kes toob katmatuse ilma irooniata lavale. Mille pärast erootika kui asjade

üleüldise sümpaatia printsiip, nagu ütleb Jaan Undusk – siin olematuks osutub.

Eesti teatris on endast märku andma hakanud kummaline tendents: etendusele on hiljem huvitavam mõelda, kui etendusel istuda... Mõnikord sellepärast, et mitmeid seoseid, mida lavastus pakub, kohe ei taba, mõnikord sellepärast, et etendus saab tagantjärele midagi sisse mõelda. Pinteril on kõik veider, kõige tõsisem asi on veider, isegi tragöödia on veider ja koguni naljakas. Selle temale omase veidruseta ei teki mõõdet, mis teeb Pinterist absurdipoeedi ja eristab teda teistest realistidest.

LILIAN VELLERAND

Allan Noormets, Triinu Meriste, Andres Raag, Ago Roo.

FOTOD PRIIT GREPP

Autogrammidest mammutkontserdini

Tänavuste eesti muusika päevade raames kõlas 24. – 28. märtsini Tallinnas, Pärnus ja Keilas ühtekokku üheksa kontserti. Siinjuures on tähelepanuväärne, et festival algas ja lõppes esmakordselt sümfooniakontserdiga (Kalle Randalu ja ERSO muusikaõhtust Paul Mägi dirigeerimisel 25. III oli juttu eelmises Sirbis).

Tegelikult said need päevad alguse aastal 1979, kui toimus esimene Nõukogude Eesti muusika festival. Seal edasi on olnud nii paremaid kui ka halvemaid aegu, mil neid päevi ei korraldatud üldse (1990 ja 1992). Praegu paistab vähemalt publikuhuvi järgi otsustades, et paremad ajad on jälle tagasi. Sedasama kinnitab eelnevalt ürituse senistest suurimale eelarvele pilku heites ka festivali peakorraldaja **Raimo Kangro**. Ning täpselt sama järelduse võib teha ka esietekandele tulnud teoste arvu põhjal – neid oli kokku 36. Selles avaldubki ehk eesti muusika päevade korraldamise mõte kõige paremini: festival on heliloojatele uute teoste loomisel muidugi väga tugev stiimul, sahtlipõhja kirjutada ei taha ju keegi. Iseäranis oluline on see noortele heliloojatele, kellel pole tagastuskust võtta lepinguid suurte kirjastuste ja orkestritega.

Rannap ja "autogrammide" laviin

Kontsert "Autogramm ja saksid" Mustpeade Majas (26. III) ei alanud ei ühe ega teisega, vaid **Rein Rannapi** tehtud-eesitatud klaveriseadega **Arvo Pärdi** teosest "Fratres" (1977/1980). Tegelikult on juba helilooja ise teinud sellest mitmeid transkriptsioone, kuid puudus klaveriversioon. Rannap rõhutas muusika peidetult "orkestraalset", ekspressiivset alget – akordid kui kirikukellade kõlad, samas ka sügavad oktavites bassid. Ning lõpus muidugi ka süvitsi minev meditatiivsus klaveri korraga helisevates äärmistes registrites. Järgnenud Pärdi "Partiita" (1958) kuulub muidugi eesti klaveriliteratuuri klassikasse.

Ning siis alustas Rein Rannap publikuga äraarvamismängu, kus nutikamaid ootasid ees ka auhinnad. Nimelt oli pianist tellinud üheteistkümnelt eesti heliloojalt (kui Kalev Mark Kostabi ka siia lugeda) klaveriminiaatuuri ehk muusikalise autogrammi, mis iseloomustaks kokkuvõtvalt iga komponisti ja tema stiili. Rannap mängis need nüüd nonstopina ette ning kuulajad täitsid samal ajal usinalt varem välja jagatud ankeete, et ära arvata, missugune "autogramm" kellelegi kuulub (nimevalik oli kavalehel). Pärast selgus, et täiesti õigesti ei tabanud kõiki autoreid ära keegi, ka mitte Heliloojate Liidu esimees Lepo Sumera. Kui Jaan Räätsa, Urmas Sisaski, René Eespere ja Raimo Kangro palade äratundmisega ei tekkinud probleeme, siis näiteks Erkki-Sven Tüüri ja Lepo Sumera, samuti Eino Tambergi ning Ester Mägi omi aeti omavahel segamini.

"Autogramm" kuulatud, alustasid "saksid", st. **Tallinna Saksofonikvartett** koosseisus **Olavi Kasemaa**, **Villu Veski**, **Valdur Neumann** ja **Hendrik Nagla**, esiettekandel nelja helilooja teosed. Saksofonikvartett on küllaltki spetsiifiline ansambel, mille faktuurikujunduse ja kõlavärviprobleeme lahendas iga helilooja oma teoses erinevalt. **Raimo Kangro** miniatuur "Sosinad" näitas kõigepealt justkui foonilis-ambientlikku mõtlemist, kuid aktiivsem rütmipilt ilmus peagi. Tekstuur oli organiseeritud põhimõttel, et kui üks saksofonidest kujundas meloodilist liini, siis teised samal ajal saatefaktuuri. Kõlavärvidest võis siin tõepoolest kuulda ka sosinaid (st. toonita puhumist). **Aare Kruusimäe** (1972) Saksofonikvarteti esimeses osas "Lubadused" oli huvitavalt kompaktselt komponeeritud faktuur. Teos on helikeelelt tonaalne ning lähtub küllalt traditsioonilisest harmooniakäsitusest. Keskses osas "Aaria" oli neoklassitsistlikku

stilisatsioonimomenti tunda ehk kõige paremini, finaali mõjus pigem vaimuka epigrammina. **Tõnu Kõrvitsa** (1969) "The Assniation" jättis üldmulje kui staatiline helifresko, milles värv ja kooskõla ongi need põhielemendid, mis hoiavad koos muusikalist vormi ja faktuuri. Atonaalsest helikeelest hoolimata võis siin leida ka *new age*likke mõtteparalleele. Ning just kõlavärvide fantastiliselt muutuv spekter pani kõigepealt kuulama, kaasa mõtlema ja süvenema. **Eino Tambergi** "Motus" ("Liikumine") jätkab helilooja ekspressionistlikku loomesuunda, mille vormis on sedavõrd palju segmente, et saab rääkida nõ. vormikillustumise võimaluste ärakasutamisest. Lühikesed kromaatilised motiivid, nende imitatsioonid ja kordused ning rohked tremolod andsid juhtkujundi tähenduse kord ühele, kord teisele elemendile.

Aaro Pertmanni (1970) "Dobröje ljudi" saksofonile (**Virgo Veldi**), tšellole (**Pärt Tarvas**) ja klaverile (**Mati Mikalai**) jättis võrdlemisi akadeemilise ja amorfse üldmulje: kohati esines küll *quasi*-romantilisi helke ning ehk mõni ootamatu modulatsioonigi, kuid puudus see "miski", mis hoiab loo kompositsiooni tegelikult koos. **Mart Siimeri** "Exaltabo" flöödile (**Monika Mattiesen**) ja saksofonile (**Heli Reimann**) ideeks on ühest helikeskmest arenema hakkava lineaarsuse mitmesuguste kõlavärvide ja artikulationivõtete modelleerimine – kasutades nii ülepuhumisi, tremolote vahetamisi ja *frullatosid*. Värv tunduski olevat siin korraga nii eesmärk, pühitsus kui abinõu.

Mammutpäev ja mammutkontsert

Laupäev (27. III) oli festivalil tõeline mammutpäev: kolm kontserti Tallinnas (**Aare-Paul Lattiku** orelikontsert toomkirikus, "Mammutkontsert" Matkamajas ja elektronmuusika kontsert Estonia talveaias) ning neljas veel Pärnus (Nõmme Linnaorkester Hendrik Vestmanni juhatusel).

"Mammutkontserdi" tugiinstrumendiks oli kitarr – nii soolopillina kui mitmesugustes kammerkoosseisudes ja kombinatsioonis *live*-elektroonikaga. Peaaegu neljatunnine kontsert, mis lõppes **Kuldar Singi** ulatusliku vokaaltsükliga "Aastaajad" (1991) **Leili Tammele**, **Tiit Petersoni** (kitarr), **Tauno Saviaugu** (flööt), **Cornelia Lootsmanni** (harf) ja **Aare Tammesalu** (tšello) esituses, algas hoopis EMA kompositsioonitendengite helitöödega. Esimesena ilmusid publiku ette **Lauri Jõelet** (1974, kitarr) ja **Mirjam Tally** (1976, *live*-elektroonika) ning kõlama hakkas Tally "Fragment" kitarrile ja *live*-elektroonikale. See oli hõredate, nagu ootusseisundis

kõlade suure kajaga elektrooniliselt ruumistatud fantaasiapilt – kõlamaastik, milles oli nii poeetilist nägemust kui tämbrifantaasiat (kitarril flazolettide värvid). Jätkas Lauri Jõelet kitarril oma miniatuuriga "Hetkesse süüvides", mis oli samuti fragmentaarne ning hõreda kitarrifaktuuriga. **Kairi Kose** (1976) "Meenus" kitarrile (Lauri Jõelet) ja makilindile algas käo kukkumise ning suviste loodushäältega. Sellel helifoonil maalis Jõelet akvarelsetes toonides ning pastoraalsetes intonatsioonides kõla-(küla-?) maastiku, millesse põimusid nii huvitavad harmooniapöörded kui temperamentsed aktsendid. Kägu aga muudkui kukkus ja kukkus... **Juhana Riskala** (1975, Soome, EMA kompositsiooniüliõpilane) teost "Püüd" kitarrile (L. Jõelet) võib vaadelda kui mõttemänge, milles on küllalt oluline roll ka peenelt iroonilisel momendil. Põhikarakter oli siiski heakõlalisel lüüriiline.

Lepo Sumera kammersükkel "Odaliskid" (neljast osast kolm esiettekandes) kõlas **Janika Lentsiuse** (flööt), **Heiki Mätliku** (kitarr) ning **Henry-David Varema** (tšello) esituses. Neli hetääri ning neli karakterit – Sumera nägemuses küllap ettearvamatud ja salakavaladki nagu naised ikka (idamaised eriti!). "Tantsiv odalisk" rabas kuulajaid kohe ehmatava energiaga, teiseses siis lüüriilise ning tantsulisse kõlasfääri (ikkagi tantsiv haareminaine). Tšello ja flöödi oktavites meloodiajoonis võis siin kuulda ka asjakohaselt idamaised intonatsioonid. See-eest "Laulev odalisk" tugines kolme pilli ühisoonis monoodiale, selles kantileensuses varieerus suurel määral dünaamika ning tämbraalsus (tšello flazolettid). "Nukker odalisk" kangastus kuulajatele motiivikatkestuste ootusseisundites, näidates katkestust (pausi) kui kompositsioonilist konstruktsioonelementi. Neist naistegelestest viimane, "Vaikiv odalisk" (1997), on kirjutatud sooloflöödile. Sellest sai Janika Lentsiuse virtuosone ja artistlik etteaste: tehniliste mänguvõtete mitmekesisus ja pilli äärmiste registrivärvide huvitav kasutamine andsid tõelise kontserdielamuse.

Ester Mägi oli "Mammutkontserdil" esindatud mammutlikult – nelja teosega (või kuuega, kui romansid ja laulud eraldi võtta). Neist "Kaks romanssi", "Maarjasõnajalg" ja "Kaks laulu" kõlasid **Kaia Urbi** ettekandes: solist maalis lauludest kord hingestatumaid, kord dramaatilisemaid vokaalseid akvarelle (saatekoosseis Heiki Mätlik, Henry-David Varema ja **Urmas Vulp** viiulil varieerus olenevalt teosest). **René Eespere** esiettekandeline Trio viiulile (Vulp), kitarrile (Mätlik) ja tšellole (Varema) on tugevalt fragmenteeritud

vormiga teos. Siin on segmentset arendusloogikat, vastandatakse intonatsiooniliselt sarnaseid (mitte erinevaid!) elemente. See printsiip oli kunagi iseloomulik ka Erkki-Sven Tüüri loomingule. Trios võis muuseas kuulda Eesperele ebatüüpiliselt palju dissonantse. Võib öelda, et üldine vormimosaiiksus hoidis siiski kogu aeg pinget üleval ning oli seeläbi teose muusikalise dramaturgia aluseks.

Kontserdi teise poole sisustasid **Tiit Peterson** (kitarr) ja **Tauno Saviauk** (flööt) kuue helilooja sama arvu teostega, neist kaks esiettekandes. Kõigepealt **Jaan Räätsa** paradokseva pealkirjaga "Pealkirjata pala nr. 1", väga selge vormikeelega teos. Siin oli kuulda kitarril artikulationilisi trikke ning kord kvadraatsust rõhutavat, siis sellest väljuvat ostinaatset saatefaktuuri. **Urmas Sisaski** "Hale Bopp'i komeet" on omapärase mõttekäiguga lugu, kus esimesed seitse minutit ei juhtu muusikas peale *re-mi-fa* noodi kombinatsiooni suurt midagi. Kuid siis jõudis "helikomeedi" teekond maiste kuulajate vaatevälja ning moduleerus e-mollist a-molli, omandades samas ka hispaaniaaliku rütmimustri. Lõpus jäi sugestiivsetes kordustes hõljuma üks habras motiiv nagu kosmiline tolm tähtede vahel.

Lõpp(hea)kontsert

Festivali lõppkontserdil Mustpeade Majas (28. III) kõlasid **Nõmme Linnaorkestri** ning segakooride **Ad Libitum** ja **Endla** esituses **Hendrik Vestmanni** dirigeerimisel vaid esiettekanded. See käib ka **Raimo Kangro** "Display III – A. Vivaldi portree" kohta, sest autori kinnitusele pole seda varem Eestis esitatud. Vivaldi muusikaportree neoklassitsistlikult motoorsed keelpilliorkestri kooskõlad viisid korraks mõttele, et see võiks sama hästi olla ka Jaan Räätsa portree – rütmiline aktiivsus väljendus siin ühtlases pulseerimises (Vivaldi ei armastunud ju sünkoope). Väga huvitav teos mitmekülgset viimistletud ja pingestatud ettekandes. Ning edasi, **Gennadi Tanieli** Kandlekontsert "Collage", esimene Eestis, solistiks **Kristi Mühling**. Huvitava idee ja arendusega teos, kus kuulis nii impressionistlikku koloriiti kui süvenenult dramaatiliseks tõmbuvalt intonatsioonid. Orkestris muidugi, sest sellistes episoodides pidi kannel võimendusele vaatamata jääma pigem kõrvaltvaatajaks ja värvingulisajaks. Muusikalist materjali oli Kandlekontserdis rohkesti – folkloorsetest intonatsioonidest barokse stilisatsioonini. Võibolla oligi see põhjuseks, et finaalis hakkas senine peaaegu laitmatu arenguloogika pisut takerduma "ei-tea-kuhu-edasi" küsimuses. Aga ootamatult värske ja värvikas teos igal juhul. **Aare Kruusimäe** teose "Psalm 50" kahele solistile (**Aile Asszonyi** ja **Uku Joller**), segakoorile ja orkestrile koloriit oli respighilikus mõttes impressionistlik. Mõlema solisti lüüriiline meloodiakujundus joonistus kõige selgemalt välja teose keskmises faasis. Kui alguses oli tegemist rõhutult homofoonilise orkestri- ja koorifaktuuriga, siis teose lõpus muutusid polüfooniliseks mõlemad.

Festivali viimase loona kõlas **Timo Steineri** (1976) "fuugamust" (tekst I. Hirv) kahele solistile (Asszonyi, Joller), segakoorile ja orkestrile. Teemaatilist materjali on teoses palju, samuti erinevaid faktuurilahendusi ja poeetilise teksti esitusviise (*a cappella* laulust retsiteerimiseni). Kuid ometi hoiab kõike koos vääramatu arenguloogikaga muusikaline dramaturgia, mis saab lausa plahvatusliku jõu carl-orffilikult eksalteeritud kulminatsioonis "Surm on puhtaim...". Võib öelda, et ka publiku vastuvõtt lähenes eksalteeritusele.

Lõppkontsert hea – lõpp hea, kõik hea. Kui kõik hea – siis ka festival hea.

Urmas Sisask, Jaan Rääts, Lepo Sumera, Raimo Kangro, Erkki-Sven Tüür, Eino Tamberg ja Peeter Vähi Mustpeade Majas.

TEET MALSRÖÖS

IGOR GARŠNEK

Kirjandus

Kui laps on hakanud lugema

6. aprillil kogunes Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuses lastekirjanduse ümarlaud arutamaks omamaise lastekirjanduse käekäiku. Välja oli pandud kõik 29 eelmisel aastal ilmunud lasteraamatut, mille seas äratasid tähelepanu kolm "Kalevipoega". Esimene – kõige suurem ja esinduslikum – oli ilmunud kirjastuselt Tiritamm, Fr. R. Kreutzwaldi järgi jutustanud Eno Raud, illustreerinud Jaan Tammsaar. Teise oli kirjastanud Athena, jutustanud Villem Ridala, Heldur Laretei illustreeritud laenatud 1976. a. ilmunud Eno Raua "Kalevipoja" III trükist. Kolmas, AS Mixi Inge Kenni kujundatud, väljaanne oli teksti laenanud samast raamatust, teavitamata isegi autorit.

Võiks arvata, et rahvas, kellele on kombeks avaldada kolm "Kalevipoega" korruga, on lastekirjanduse osas õige heal järjel, paraku on praegu aga raamatut ämblikust raskem leida kui ämblikmehest. Viive Noor kõneles murelikult trükikvaliteedi katastroofilisest langusest. Lasteraamatute illustreerimine pidavat olema kunstiliik, mis toetab erakapitali, nii ei toetata seda põhimõtteliselt. Juba on kunstiloolis kaotatud raamatuillustreerimise eriala, asendatud arvutiõppega. Juba tunnistab Eesti üks tippillustreerijaid, et ta pole piisavalt varakas, et tegelda raamatute illustreerimisega. Ja nii antaksegi raamatuid illustreerida tuttava tuttavale, kes on nõus tegema ilma rahata. Eesti raamatukunstnikud aga tegelevad muude asjadega. Kas tõesti ei huvita lasteraamatu saatus mitte kedagi?

Reet Krusten leidis, et asi on riigi suhtumises lapsesse, lastekultuuri üldse. Kuni on väärtustatud individualistlik tarbimine, valitseb elitaarne kapseldumus. Kasvatav, õpetav element, mis aastasadu ennekoike lastekirjanduses omal kohal on olnud, ei sobi korruga enam tänapäeva. Lastekirjandus oleks nagu alaväärne kirjandusliik – hinnangud ning vastukajad puuduvad täiesti, tõlkekirjandus mõjutab juba omamaist kirjandust. Mall Jõgi meenutas kunagisi lastekirjanduse aastaülevaateid Loomingus, mis tuleks kindlasti taastada. See annaks võimaluse ka noortele lastekirjanikele tagasisidemeks, mis Liili Rummeli sõnul on äärmiselt vajalik. Tundmatuna kirjandusse tulla ei ole kerge, mitte igaühel pole piisavalt enesekindlust. Selles mõttes oli "Valge raamatu" projekt väga tänuväärne ettevõtmine.

Tundub tõesti, et praegu puudub Eestis esiteks väljaanne, mis põhjalikult ilmutab raamatuid tutvustaks – Lätis näiteks

on see kirjastajate ühishäljaandena olemas, sisaldades lisaks tutvustustele ka arvustusi, intervjuusid ja poleemikat –, teiseks puudub lastekirjanduse puhul peale sisulise analüüsi ka igasugune kontroll ilmuvate raamatute üle. Skeptiline optimist Leelo Tungal nimetas seda ebaküdooniaameeriklaste kummardamist kniksmariihenlikuks suhtumiseks. Õieti on lastekirjandusega nagu põllumajandusega – riigi dotatsioonita sureb ta lihtsalt välja.

Krista Kaer kõneles kirjastuse kogemusest. Omamaine lastekirjandus ei suuda tõlkekirjandusega konkureerida, kuna viimase avaldamine on palju odavam. Näiteks Eno Raua – Piret Raua raamatu "Kala kõnnib jala" omahind oleks olnud 191 krooni, ometi läks teos müüki hulgihinnaga 60 krooni. Keskmiselt pool lastekirjandusest läheb kohe kahjumisse, juba sellepärast, et tiraažid kahanevad koos laste arvuga. Andres Jaaksoo väitel on autorihonorar, illustreerimised ja makett kokku võrdne trükikuludega, mis üha kasvavad – kokku kulub ühe raamatu väljaandmiseks üle paarisaja tuhande krooni, nii et Kultuurkapitali eraldatud kümme tuhat jääb pahatihti vaid piisaks meres, nagu "Kalevipoja" puhul.

Omaette probleem on kirjanduse puudumine üle kümne aasta vanustele lastele. Trükitähtedest väljakasvanud lugejal ei olegi muud valida kui anekdootide, kergemate kriminullide ja armastusromaanide vahel. Arendavat, harivat ja fantaasiaküllast kirjandust sellele vanusele on vajaka nii omakeelse kui tõlkekirjanduse vallas. Kaks labürintraamatut – Tiritammes välja antud Steve Jacksoni seikluslik "Kaose kants" ja Humas kirjastatud mütoloogiline "Jumal Hermese labürint" ei ole näiteks vääriks tähelepanu pälvinud, ometi on tegu uudse vormiga raamatutega, mis võiksid arutimängudega harjunud teismelisi raamatu juurde tagasi meelitada.

Tõlkekirjanduse puhul pälvis teravat kriitikat keeleline tase, mistõttu paljud vanemad on sunnitud raamatu ettelugemise asemel raamatut käigupealt ümber jutustama. Kui laps aga tähed selgeks saab, tahab ta ikkagi, et loetaks nii, nagu kirjas on. Mitmed praegu ilmuvad lasteraamatud tunduvad aga olevat mõeldud vaeglugejatele. Ehk Krista Kaera sõnul: kui easy võib üks *reading* lõpuks olla?

Olukorra parandamiseks arutati mitmeid võimalikke lahendusi, nagu lastekirjanduse sihtkapitali loomine, kirjas-

tajate maksukoormuse vähendamine, raamatukogudele raamatute ostmiseks jaotatavate summade suurendamine, lastekirjanduse konkursid ja sihtotstarbelised korjandused. Kui laps on hakanud lugema, kas ei loe siis see, mida ta loeb?

Riigikogu kultuurinõukogu esimees Mart Meri, kes ei saanud küll ümarlauast osa võtta, väljendas Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse direktressi Anne Rande sõnul üritusele sooja poolehoidu ja lubas ootama jääda konkreetseid ettepanekuid, mis peatselt peaksidki avalikkuse ette jõudma.

DORIS KAREVA

1999. a. rahvusvahelise lasteraamatupäeva juhtmõte oli "Raamat – mu arm!", plakati autor on hispaania maalikunstnik ning illustraator Javier Serrano.

Inimene on piiritu

Doris Kareva ja Guntars Godinši vestlus Legendi galeriis 17. märtsil

Tänase õhtu külaliseks on Tartus mõnevõrra haruldane linn, Guntars Godinš, kelle nimi on hiljaaegu avalikkuse ees õige palju hõljunud seoses kirjanduse aastapreemiaga Via Estica, mis anti viie eesti luuletaja tõlkimise eest läti keelde. Tegelikult on tee nende raamatuteni olnud õige pikk, oma veerand sajandit. Nii palju kui mulle teada, on see alanud kusagilt Viesīte linnast, köögilaua tagant Debora Vaarandi luulekogu najal eesti keelt õppides. Kas sa tahad midagi täpsemat öelda selle alguse kohta?

Kõik algas juhuslikult. Ma ei elanud Riias, vaid Viesītes, see on väikelinn. Ma ei tea, miks, aga mul tekkis huvi eesti keele vastu. Ma mõtlesin, et see on väga musikaalne keel. Ja mul oli tõesti ainult Vaarandi luule- raamat ja eesti-vene sõnaraamat. Tartu on minu jaoks ka huvitav linn. Esimene eesti autor, keda ma tõlkisin läti keelde, oli Jaan Kaplinski. Hiljem õppisin ära soome keele ja pärast "lulvat revolutsiooni" olen rohkem tõlkinud soome keelest. Kuid jälle nagu saatus – sattusin juhuslikult Eestisse ja hakkasin uuesti eesti keelt õppima, ka eesti keelest tõlkima. Muidugi, on raske täpselt vastata, miks ma hakkasin eesti keelt õppima. Kunagi tundsin ka suurt huvi indoneesia keele vastu, too jäi kahjuks sinnapaika.

See on selge, et suurte keelte esindajad kunagi ei küsi, miks keegi on õppinud selgeks inglise või saksa või prantsuse keele, selline küsimus tuleb pähe ainult väikerahvastele. Mulle teadaolevatel andmetel oled sa tõlkinud peaaegu kõiki eesti autoreid, väga üksikute eranditega, kes lihtsalt ei ole sulle silma jäänud. Selles mõttes on minu ja ma usun, et teistegi jaoks huvitav see kogemus või järeldus, mis tekib eesti keelega, eesti luulega tegeldes, alates rahvaluulest ja lõpetades kõige nooremate autoritega. Mis on su tähelepanekud, mis on see, mida me ise ei oska võibolla näha?

Ma arvan, tõlkimine on arusaamine. Alustaksin siis rahvaluulest. Ma olen selle vastu huvi tundnud mitte ainult kui luule vastu, vaid ka kui mütoloogia vastu, samuti selle vastu, mis on sarnast soome-ugri ja läti rahvaluules. Selgub, et väga paljud asjad on neis sarnased. Kunagi ma uurisin väga pikka aega soome rahvaluulet. Kui tõlkisin läti keelde "Kanteletari", juurdlesin kogu aeg, et kuidas ma saan seda läti keelde panna nii, et rütm jääks samaks ning et jääks alles ka kõik need alliteratsioonid ja assonantsid. Selle raamatu tõlkimine oli minu jaoks nagu ülikool. Rahvaluule tõlkimine ei ole praktiliselt üldse võimalik. Kuid see proovimine oli fantastiline kool. Umbes samal ajal tõlkisin ka eesti rahvaluulet.

Kas see, mis on oluline rahvaluule tõlkimisel, kehtib ka kõige muu tõlkimisel? Või on sel mingid erinevad kriteeriumid?

Rahvaluulel on esiteks väga tugev struktuur. Sellepärast ma respektierin seal kõiki elemente, mitte ainult sõnu. Seepärast olen uurinud ka rahvalaulu viisi, sest viis on esimene raam ja alles teiseks on sõnad. Ilma viisita ei ole rahvaluulet üldse võimalik tõlkida. Ma uurisin, kuidas on läti keelde varem tõlgitud "Kalevipoega" ja "Kalevalat". Seda on tehtud igavalt, sealt on kadunud soome-ugri rahvaluulele iseloomulik rütmi ja arütmia koosinemine. Läti rahvaluule on natuke teistsugune, see ei ole nii pikk ning seal on ainult nelikread, nii et see meenutab natuke pantunit, natuke haikut. Läti luules on mõtlemine distsiplineeritum. Eesti ja soome rahvaluulel on teine struktuur, kuna mõeldakse teisiti. Kui lätlane saab öelda kõik ühe suure sündmuse kohta ära nelja reaga, siis eestlased ja soomlased räägivad sellest pikemalt.

Miks on eesti ja läti rahvaluule nii erinevad,

kui arengulugu on ometi võrdlemisi sarnane? Kas see põhjus tuleneb keelest? Miks läti rahvaluule suudab väljenduda sellises kokkurusuritud vormis, mis ei ole omane ei eesti ega soome rahvaluulele? Miks näiteks eesti ja soome, aga paljudes teisteski keeltes erootiline rahvaluule, mis on väga iseloomulik läti rahvaluulele?

Seda on väga raske öelda. Mõtlen praegu Veijo Mere sõnaraamatu peale, kus ta näitas, mis sõnad kust on tulnud. Näiteks väga palju sõnu on tulnud soome keelde kuskilt Baltimaadelt. Aga kogu folkloristika on mõistatamine. Ei ole võimalik öelda, miks läti ning teiselt poolt eesti ja soome rahvaluule vahel on nii suured erinevused. Võibolla on põhjuseks mentaliteet, võibolla keel, võibolla ajalugu. Aga sageli on ka teistpidi. Näiteks, kui ma kunagi uurisin Indoneesia ja Malaisia rahvaluulet, siis nägin, et selle vorm on väga lähedane läti rahvaluulele, seal kasutatakse samuti nelikvärssi. Kuid kus on Läti ja kus on Indoneesia? Ma arvan, et siin on lihtsalt juhusel ka väga suur osa. Samas on jälle soome-ugri ja läti mütoloogias väga palju sarnast. Näiteks soome rahvaluules on haug müütiline olevus – temast on sündinud kogu maailm. Läti rahvaluules on sama osa kanda maol, kes jahvatab keset merd veskikivil jahu. Vesikivi on läti mütoloogias püha kivi.

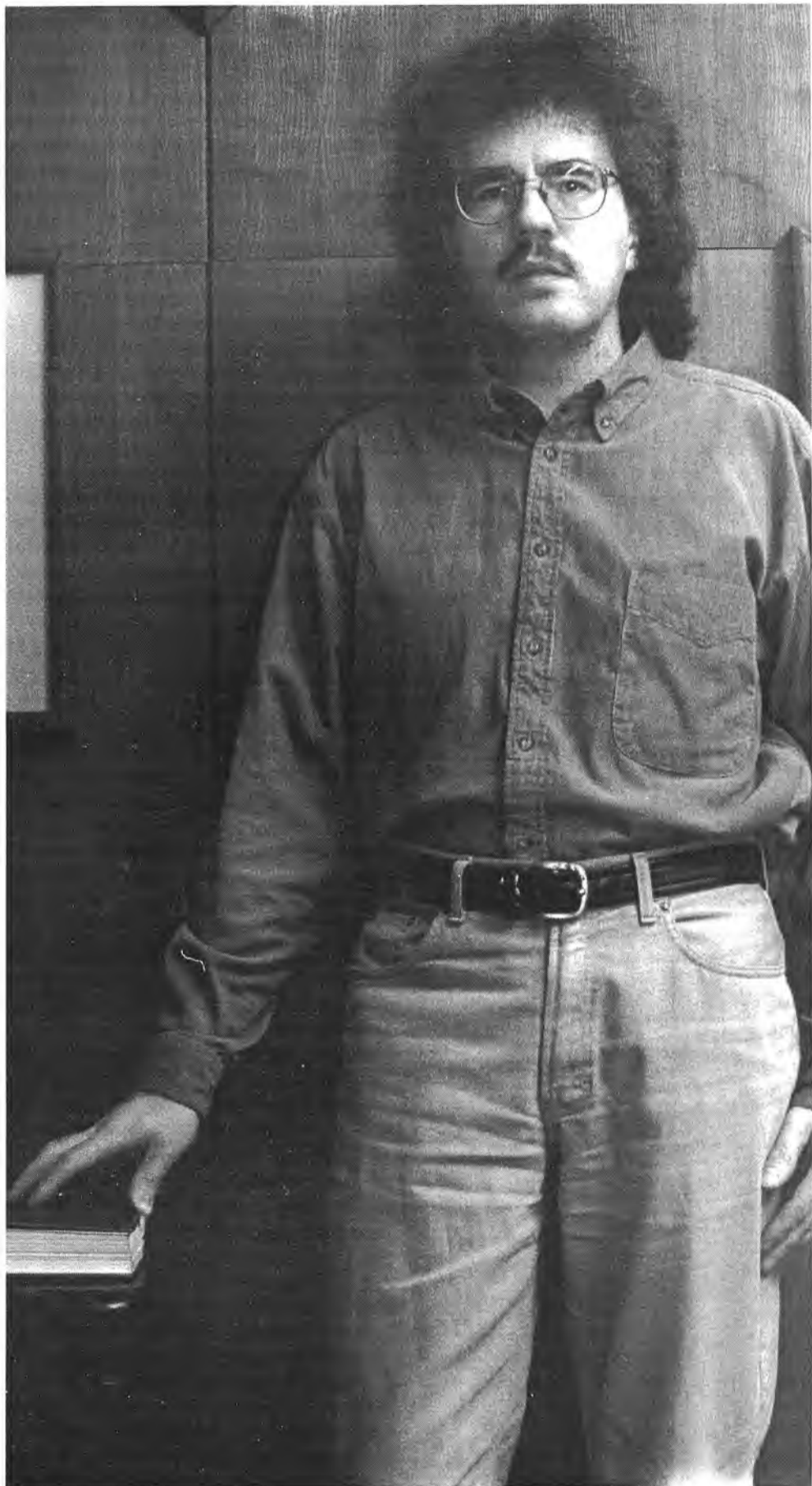
Aga mis puutub erootilisse rahvaluulesse, siis on mul tõepoolest sellega oma kogemus. Kunagi nõukogude ajal töötasin Läti Raadios ja koostasin sellest ühe saate. Diktor teatas: oma lemmikrahvalaulud on valinud Guntars Godinš. Ja siis hakkas saabuma nõrindud lugejate kirju, eriti õpetajatelt: teie võite ju niimoodi rääkida, aga läti rahvas ei võta selliseid sõnu suu sissegi. Tegelikult nimetatakse läti rahvalauludes tõepoolest asju nende õigete nimedega, ei ole mingeid eufemisme. Küll on aga oma huumor, ironia ja filosoofia.

Kas sa kommenteeriksid oma kõige viimast tööd ning jutustaksid ühtlasi ka Kaplinskist. Ma tean, et Kaplinski raamat on sul valmis ja ootab ainult ilmumist. Ja võibolla ka nendest autoritest, kes ei ole sellesse valikusse mahtunud, aga kellega sa oled tegelnud just viimastel aegadel.

Ma olen väga palju tõlkinud, kuid praktilised võimalused luuleraamatuid välja anda on olnud Lätis minimaalsed. Lätis ei olnud varem ka kultuurkapitali, praegu juba on. See Jaan Kaplinski luuleraamat on valik peaaegu kõigist kogudest. Varasematel aastatel on väga palju luuletusi ilmunud Läti ajalehtedes, ajakirjades, antoloogiates. Tema vastu oli Lätis ja ka mujal väga suur huvi, võibolla suuremgi kui Eestis. See raamat sai valmis kaheksa aastat tagasi ja ma loodan, et lõpuks ilmub veel sel aastal.

Minu viimane töö eesti keelest olid need viis raamatut – korraga nagu viisikud. Kunagi ma tegin soome luule antoloogia, kus olid Saarikoski, Manner, Melleri, Kirstinä ja Haavikko. Aga teist antoloogiat ma ei tahtnud teha. Antoloogial on üks eessõna, natuke infot ja siis tuleb umbes 30 – 40 luuletust. Raske öelda, kas selline antoloogia annab luuletajatest alati õige pildi. Eestis olid juba olemas luulekassetid. Natuke nende eeskujul tegin ka viis eraldi luuleraamatut. Igale raamatule on eesti kriitik või luuletaja kirjutatud eessõna. Nüüd on võimalik osta kas viis raamatut korraga või ainult selle autori raamat, kes meeldib.

Millised autorid siin siis on. Esimene on Artur Alliksaar. Tema on mulle juba ammu väga meeldinud. Arvan, et Alliksaart ei ole võimalik tõlkida. Seepärast ma ei saa öelda, et ma olen tõlkinud Alliksaart, võibolla ma saan öelda, et ma olen interpreteerinud Allik-

ANDER ILP (POSTIMEES)

saart. Läti luules ei ole kedagi, keda Alliksaarega kõrvutada. Kui ehk ainult meie legendaarne luuletaja Aleksandrs Čaks. Kuigi Alliksaart on võimatu tõlkida, tahtsin siiski proovida, et lätlastele aimu anda, milline on Alliksaare luule stiil, struktuur, kuidas mõjuvad need rohked alliteratsioonid ja assonantsid, mida läti luules esineb suhteliselt vähe.

Alliksaare tõlge ei ole nagu üldse traditsiooniline läti keel. Tähendab, niisugune kõlalitus ei ole läti keelele iseloomulik. See on nagu uus keelevõimalus, mis on loodud just läbi Alliksaare tõlkimise.

Jah, sellist traditsiooni ei ole läti luules absoluutselt. Alliteratsiooni on natuke esinenud rahvaluules, aga mitte läti luules. Kuid tuleb välja, et Alliksaar meeldib lätlastele väga. Varem ei olnud temalt midagi läti keelde tõlgitud. Ma arvan, et see ongi huvitav, kui tuleb midagi sellist, mida varem pole olnud.

See ongi ju luule tõlkimise mõte. Et tuua

keelde sisse neid mõtlemise ja väljenduse võimalusi, mis selles keeles enne puudusid. Teine autor on Hando Runnel. Handot olen ka juba ammu tõlkinud. Tema vastu on Lätis samuti suurt huvi tuntud ja ka teda ei ole kerge tõlkida. Runneli luulekeel ei ole tavaline ilukirjanduse keel, pigem on see kõnekeel. Samas on tal keeruline luule struktuur, sest see on riimiline luule. Riim ei ole läti luules mingi võõras element, nagu näiteks soome või rootsi luules. Praegu kirjutavad peaaegu kõik vabavärssi. Aga minu meelest see riimilise luule traditsioon paha ei olnud. **See on nagu tõlke kullaproov – kui kuulaja luuletuse ka talle tundmatus keeles ära tunneb. Iga autori, iga teksti puhul tuleb eristada põhilist, ainuomast, paratamatut ja seda, mis on juhuslik, suvaline. Tõlkimine on selles mõttes nagu maja ümberehitamine – mõne seina või sõna võib vabalt maha lõhkuda, aga teist ei tohi puudutada, muidu langeb kõik kokku.**

Minu meelest on kõik oluline – vorm, into-

Eesti kirjandus

Iseseisvuse kaheksandal aastal

Looming

EESTI KIRJANIKE LIIDU AJAKIRI

Märtsikuu Loomingu keskme moodustavad möödunud aasta kirjanduse kaks ülevaadet: mulluse luule võtab esmalt raamatupidajaliiku hoolega arvele ja paigutab seejärel uud-suse-originaalsuse skaalale Hasso Krull, proosaülevaate on koostanud Mihkel Nummert.

Krulli ülevaate juhatab sisse teoreetilisem osa, millele järgneb kõigi 1998. aastal ilmunud 76 (!) luuleraamatu loetelu ja meotodikindel eritlus. Luulekogude hulk on üllatavalt suur, vaatamata sellele, et hõlmab ka tõlkeid, kordustrükid, antoloogiad ja valikud. Teeksin küllap ammendavas loetelus vaid ühe pisikese paranduse: luulevihi "Päevapildid" autoriks pole mitte Aivar, vaid Aivi Pargi. Nummert ülevaade kujutab endast kolmikkõnet, mis on üsna kaval võte. Kui selle sissejuhatuses juba Loomingu ja vastavalt ka kirjandusülevaate parlamentaarsusest kõneldakse, siis olgu siin vihjatud, et selline käsitlusviis võimaldab teatava kentsakuseni arenenud demokraatia tingimustes ka kehva teostest kõneldes poliitilist korrektsust säilitada. Sellisel juhul ei saa ju kellelegi ette heita, nagu oleks tema loomingu sündinud mitte "analüütilise aju", vaid "postmodernistliku põrna intensiivse tegevuse tulemusena" (vt. Looming, lk. 468): aasta jooksul üles astunud autorid kantakse parlamendis nimepidi prokolidesse ja solvumiseks ei tohiks põhjust olla kellelgi. Teguv viis on ettevaatlik ja malbe, ilma äärmuste ja pärlväljenditeta. Krulli käsitlusele on omane esteetiline, Nummert omale parlamentaarne kultuur.

Värske Loomingu vaatlusest kõrvale kallutas mind aga Heino Puhvi artikkel "Kuidas eestlased riiki rajavad". Eesti Riigiarhiivi väljaandel ilmunud koguteostest "Kaks algust" inspireeritud mõtiskluse järeldused eestlaste liibe tõstmise osas mõjuvad tänapäeva kontekstis küll üsna seksistlikult, kuid jätkem rahvastikupoliitika ja suundugem siit kirjanduse ajaloo juurde. Täna eesti kirjanduskriitika jääb sageli tõepoolest samasugune mulje, mida eespool tsiteeritud sõnadega õigustatult kirjeldab Udo Uibo oma Hellar Grabbi kriitikaraamatu arvustuses. On hea ja intrigeeriv, kui arvustust toetavad tugev teooria ja lennukad paralleelid, kuid halb, kui kriitikat nõrgestab kirjandusloo puudulik tundmine. Vormispüsimiseks nõuab kirjanduslugu enesega pidevat tegelemist, süvenevat uurimist ja lünkade täitmist. Ekskursid minevikku, rööbitused möödunud aegadele tohiks niisiis kohased olla ka siin.

Võtkem näiteks eelmise iseseisvusperioodi tinglikult kaheksas aasta – aasta 1925. Mida me tollest mäletame, koolipingis õppinud ja lugenud oleme? Olgu siin pikemalt tsiteeritud Eesti Kirjanduse Seltsi koosolekul Tartus 18. aprillil 1926 peetud Eduard Hubeli ettekannet "Eesti kirjandus 1925. aastal":

Kes ei võtnud osa suuril võitluse- ja vabanemispäevil politikast ja sotsiaalsest võitlusest, kes ei reageerinud sellele nii või teisiti! Kõik kodanikud, alates Vaglarauast, lõpetades kirjanikkude ja poeetidega, heitsid end poliitikasse, kandideerisid seadusandlikesse kogudesse, kuulutasid õigust ja õiglust! /---/ Siis aga algas kainenemine, argipäevatöö, tagasikiskumine, pettumine:

natsioon, riimid. Ja tõlkijal on ainult üks võimalus – kui luuletust ei ole võimalik tõlkida, siis ta lihtsalt ei tee seda. Näiteks väga paljud prantsuse keelest tõlgitud luuletused on nagu reaalsed, sest vorm on peaaegu hävinud. Lätis, ma mäletan, olid kunagi tõlkeseminarid, seal leiti tihtipeale, et kõige tähtsam on edasi anda luuletuse sisu.

Agas mis on sisu?

Just nimelt. See on keeruline küsimus. Kuid minu jaoks ka väga põnev – ma kas saan tõlgitud või ei. Eksisteerib, tõsi, üks väga oluline asi – see on keele saatuse. Vahel langevad kahes keeles mõned asjad kokku, kas silbi- või kõlaküsimus, vorm või riim – ja tõlge on võimalik. Aga sedasama luuletust ei ole võimalik tõlkida mõnda teise keelde. Näiteks ma lugesin Runneli luule tõlkeid soome keelde – jah, kõik on õige, kuid kõla, just see on kadunud. Ma arvan, luule fastsineerib ennekõike kõlaga. Kui see puudub, siis ma arvan, puudub kõik.

Kolmandas raamatus on Tõnu Õnnepalu luuletused. Miks ma võtsin tema luule? Kunagi ma tõlkisin läti keelde tema "Piiri-riigi". Ka Lätis kirjutati selle raamatu kohta väga palju retsensioone ja artikleid ning oli palju diskussioone. Pärast romaani ilmumist tundsin huvi ka tema luule vastu ja "Mõõt" meeldis mulle.

Neljas autor on Paul-Eerik Rummo. P.-E. Rummo esimene luuleraamat ilmus Lätis juba 20 aastat tagasi. Selle tõlkis Laimonis Kamara, inimene, kes õppis Tartu ülikoolis. Ta on väga palju tõlkinud, heal tasemel tõlkinud. Mäletan Paul-Eerik Rummo mõju Lätis – näiteks Maris Čaklasi ja Klāvs Elsbergi luules. See on siis teine P.-E. Rummo luuleraamat läti keeles. Siin on nii uuemaid kui vanemaid luuletusi, aga neist, mis juba tõlgitud, ma ühtegi ei võtnud.

Viimane luuleraamat on Doris Kareva luuleraamat. Muide, mitu tema luuletust ei ole veel eesti keeles ilmunud, need on praegu ainult läti keeles olemas. Dorise luule tõlkimine oli minu jaoks sama raske kui Alliksaare tõlkimine – seegi on kõlaluule, muusika. Aga juba teistsugune.

Põhimõtteliselt ei ole teises keeles teksti, mida sa ei suudaks jäljendada või mille tõlkimine käiks sulle üle jõu. Osaliselt tuleb see sellest, et oled nii muusik kui luuletaja, nii filoloog kui filosoof – ühesõnaga professionaal, kes valdab vabalt erinevaid vorme, nagu nähtub ka su enda luulest. Võibolla loed midagi ette.

Kunagi uurisin saaremütoloogiat. Ikka on üllatav, kuidas kahes keeles on sarnased sõnatüved, kuigi inimesed omavahel kohtunud ei ole. See nagu tõendaks, et mütoloogiline mõtlemine eksisteerib ka sõltumatult. Inimene on piiritu – see ongi saarefilosoofia. Luuletus "Saar. Vallutajad" on avaluuletus saareteemalisest tsüklist. "E maururu a vau" on Tahiti hümn, mida saarele lähenejad pidid laulma, et neid vallutajateks ei peetaks ja nooltega maha ei notitaks.

E maururu a vau – kuskil Tahitiil või Fatu-Hival uhuvad karisid õndsad unenäod. Orud on tulvil rahu. Voolab keel nagu pilv aeglaselt, pidulikult. Käristet karestikega tuleb tuul, uhub unest kivijumala silmad, kus najal peenike bambus pääsemist otsib, mida paluvad pilgud on torkinud otsekui nooled. Sõna-sõnalt kordavad kaljud me häält. Miski ei lähe siin kaduma, vaengi urus koos sisalikega põigeldes otsib teed, kuid tee viib vaid taevasse – see Linnutee. Kuu, nõjakil pehmeil padjil, ei jõua end ajada üles. Istub nõid, elustab igatsusi ja minu sõrmed vee all otsivad laevu või luuletusi kuskil Tahitiil või Fatu-Hival. Tuleb torm. Tuleb ja tõukab ümber kujutluspeeglid,

mida ent elan kesk kilde. Vähemalt selle unenäo pritsmetes. Linnud on õpetanud – vaata minema, lilled on õpetanud – lõhna minema. Vool paiskab jalust janused päevad ja kaasa nad viib oma turjal. Tuleb torm. Tuleb, toob randa leivapuu ja kauge keele lõhna. Ja kevad purjetab saare poole, lauldes: e maururu a vau, e maururu a vau.

Järgmine luuletus on pühendatud Kurt Fridriksonile, väga huvitavale Läti kunstnikule, kes kuulus Prantsuse gruppi. See koondas 50. aastatel läti kirjanikke, kunstnikke, tõlkijaid ja näitlejaid, keda huvitas prantsuse kultuur. Maija Silmale, väga andekas tõlkija, koostas prantsuse luule antoloogia, mis oli väga oluline läti kirjandusele: kõik modernismi klassikud – Rimbaud, Blaise Cendrars, Apollinaire, Guillevic, Paul Éluard jt. Pärast istusid paljud neist vangilaagris. Fridrikson ei olnud mitte ainult kunstnik, vaid inimene, keda huvitasid erinevad kultuurid. Ja tema piltidel nägin esimest korda, kuidas elavad koos kunst ja luule – see on nagu joone ja sõna dialoog.

Mitte midagi ju ei saa maalida

saab vaid elada maalil ja imestada

ja võib-olla nemad seal tegelikult maalivad meid

Kaks eelmist luuletust on kirjutatud väga ammu, nüüd midagi värskeemat.

Seda elu ei taha ma puudutada, või kui, siis vaid nii nagu lumi kevade kuumadel rindadel, et sulaksin kohe ja aeglaselt valguksin ära. Et poleks mind olnud.

Rindadel pungad pakatasid. Paljude pärast, küllap ka minu.

Sinu luuletuskogu ilmumist Eestis ootavad paljud, kirjastus Huma on andnud avaldamiseks ka põhimõttelise nõusoleku. Kui Kultuurkapitalis jää liikuma hakkab, saab selle raamatu ehk kaante vahele.

Üles tähendanud
BERIT SELBERG
DORIS KAREVA

Luuletaja sõnul

— U U — U U — U U
U — U — U —
— U — U — U U
U U — U U — U —
— U — U — U U
— U U — U U — U U
U — U — U

JANIKA KRONBERG

Oskar Luts ja kõmuajakirjandus

Ettekanne Oskar Lutsu salongiõhtul 23. märtsil Tartu Kirjanduse Majas

Jõudumööda Lutsuga tegeldes on mus järjest enam süvenenud tunne, et tulevases Lutsu elulookirjelduses peaks vähemalt üks peatükk käsitlema Lutsu ellusuhtumist ja maailmavaadet laiemalt, eeskätt tema kirjanduslikke vaateid, aga ka suhtumist poliitikasse, arvamusi ajaloost, sõjast, rahvusest, ja, miks mitte, isegi religioonist ja filosoofiast.

Muidugi võib kohe küsida, kas tasub Lutsu puhul seesuguseid üldistusi tegema hakata – tema jõud peitub ju ikkagi spontaanses loomingu, mitte mingis teoretiseerimises.

Täna tahaksin peatuda vaid ühel kitsamal lõigul Lutsu ilmavaatest, ja nimelt tema suhtumisel omaaegsesse kõmuajakirjandusse. Lisaksin, et seda teemat polnud mul plaanis eraldi uurida, ent surus ennast ise peale – Lutsu katalooge ja materjale üle sirvides ja samas meie praegusele ajakirjandusele mõeldes.

Algatuseks vaid üks hästi päevakajaline näide. Oma pikemas följetonis "Vähkmann ja Ko ehk majanduslik tõus" (1921) kajastab Luts noore Eesti Vabariigi algaegu nõnda: "kisendati, karjuti ja peeti üksteisele üks miljon nelisada tuhat ajaleheveergu erutus-, äratus- ja kihutuskõnesid..."

Luts oli terve elu suur lehelugeja – seda näitavad tema mälestused, päevikud, eriti aga följetonid, ja kaudsemalt peegeldus see ka mitmetes tema jutustustes.

Mida, kus, kuna ja kui palju Luts päriselt luges, seda on tagantjärele raske kindlaks teha – Luts ei pidanud ennast nii tähtsaks meheks, et selliseid asju ajaloole jäädvustada. Aga Lutsu mitmesaja följetoni ja ajalehekirjutise põhjal võib järeldada, et ta jälgis omaaegset ajakirjandust väga teraselt, nopis sealt välja tohutu hulga detaile ja materjali nii vastuväitlemiseks, väljanaanemiseks ja parodeerimiseks kui ka loominguks ümbertöötamiseks.

Lutsu läbinägelik ja kriitiline suhtumine ajakirjandusse kujunes välja üsna varakult, see nähtub juba tema I maailmasõja päevil tehtud päevikumärkmetest, mis suuresti põhinevadki tollaste väga erinevate vene (aga ka saksa) ajalehtede rindeteade jälgimisel (kusjuures Luts kleepis oma päevikuteksti vahele hulga ajaleheväljalõikeid). Hiljem, jutustuses "Vaikne nurgake", laseb Luts ühel tegelasel sõjapäevade meeelolusid väljendada järgnevalt: "Neetud sõda on katkestanud igasuguse ühenduse välismaade praeguse vaimumaailmaga, nüüd istu nagu umbkotis, loe päevast päeva üksnes praalinguid, et sel ja sel rindel on vahvad liitlased edasi nihkunud kaks ja pool jardi, on tapnud nii umbes meie vallatäie rahvast."

Kõrvalepõikena olgu öeldud, et Luts on oma sõja-aastate päevikus hämmastavalt läbinägelik ja selgelt eitav enamliku sotsialismi ja punase propaganda suhtes, naerab välja Lenini ja Trotski dekreete, masside lolitamist, miitinguid, tsensuuri ja üldist maailmarevolutsioonilist suurusehullustust.

Et aga ajalehed kipuvad valetama, tõsiasju pea peale pöörama ja innukalt tühja tuult tallama iga riigikorra ajal, selles tuli Lutsul veenduda 1920. aastatel, iseäranis kümnenäendi keskpaiku, kui Eestis oli tuule tiibadesse saanud omamaine kollane ajakirjandus.

Just sellest perioodist pärinevad mitmed Lutsu reageeringud kõmulehtede rõõgastustele ja veidrustele. Eriti torkavad ses suhtes silma Lutsu kirjatööd Postimehe laupäevalisana ilmunud pilkelehes Sädemed, siin on ka mitu vormilt vestelist, ent sisult päris tõsist ja otsesõnalist pöördumist lehelugejate poole.

Kirjutises "Ajalehti lehitsedes" (Sädemed

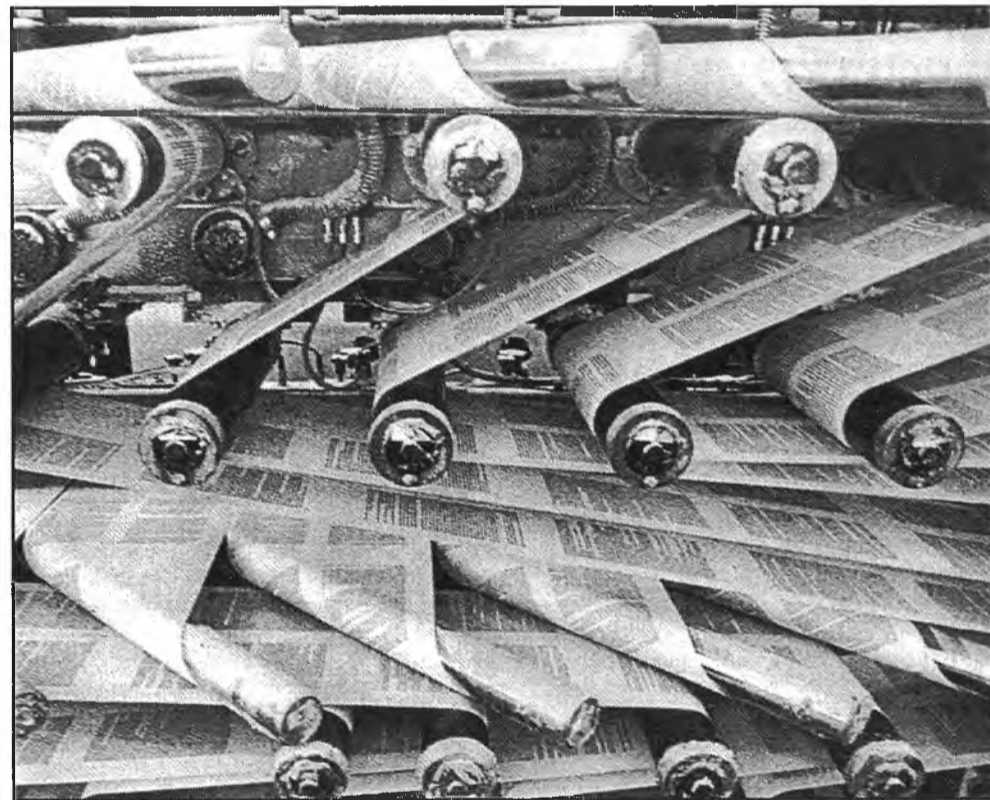
1926, nr. 16) toob Luts jantlikke näiteid ajalehtede esikülgedele lobastiilist, tema meeli on köitnud esiküljefoto seast, kel neli jalga, aga igal jalal seitse sõrga, kokku niisiis kakskümmend kaheksa sõrga.

Riivates tollase kõrgema seltskonna afääriride kajastusi ütleb Luts: "Kui palju nurgelisi ja okkalisi inimesi patseerib päikese all, eriti Eesti päikese all!"

Ning kirjaniku kokkuvõte on täiesti trööstitu: "Pean lõpuks ütleva, kui niisugused sõnumed ajalehis ikka edasi kestavad või neid koguni juure sigineb, siis pole ime, kui mõnelegi lugejale tulevad pähe – vabasurma mõtted."

Teine analoogiline kirjutis on "Meie ajalehtede stiil" (Sädemed 1926, nr. 34), kus Luts väidab, et "sinised" ja "kollased" lehed "on Eesti lugejatemassi tõsisest ilukirjandusest ära võõrutanud."

Õnnetuste ja kuritööde hiiglapikkade kirjelduste kõrval häirib Lutsu ka ülepingutatud tähelepanu spordile: "Kui jalgpallimängija Põmm on rabeldes saanud otsaesisele väikse võmmu – siis on see suursündmus, siis on aih ja oih ja oh sa looja! Aga kui avatakse kunstinäitus väärtuslike töödega või

ilmub mõni tähelepanu vääriv kirjanduslik teos, siis minnakse neist üle mõne petireaga... kui neid ei vaigita hoopis surnuks."

Luts tajub sealjuures selgesti, et masside kõmujanu on kunstlikult tekitatud ja osavasti üleskõetud kirk ja vajadus, mille pealt annab suurepäraselt kasu lõigata. Vääriv äratoomist tema kirjatöö lõpuosa, mis on lihtsaks ja tervemõistlikuks vastulauseks neile, kes ikka ja jälle püüavad igasuguse ersatsi ja kitši tootmist õigustada "rahva vajadustega".

"Eesti "ameeriklased" ütlevad: "Aga rahvas just tahabki s ä ä r a s t kirjandust, vaadake, kui kaunisti õitseb meie nisu."

Hea meelega tahaksin küsida: "Kes siis õieti peab olema teejuhiks? Kas rahvas teie või teie rahvale?"

Kõmuajakirjanduslikud absurdsused olid mitmete Lutsu följetonide tänuväärseks pilkeobjektiks.

Üks iseloomulik pala "Juula Pott ja August Koolon" kannab alapealkirja "Näide ajalehestiilist" ja siin ironiseerib Luts pakse värve säästmata "pealinna ajalehtede" üle.

Lustakas paroodia on lugu pealkirjaga "Härra K. M. Uhhuu kui kirjanik", kus härra Uhhuu lastakse ülilanaalses, sulepeast väljaimetud stiilis kokku sepitseda lohisev "artikkel-sõnum" oma kassi salapärasest kadumisest.

Ka följetoni "Tark isand" peategelaseks on suurest lehelugemisest mõnevõrra kannatada saanud Karl Martin Uhhuu, kes ujutab minajatustajast kirjaniku üle seosetu ajalehekõmu ümberjutustamisega.

Följeton "Kas olete lugenud?" naeruväärstab kollast kirjandust eesotsas omaaegse menu autori Marlittiga.

Luts on valgustanud ka uudistejanus kõmuajakirjaniku hingeelu: vestes "Jaani-laupäeva õhtu juhtumusi" on üheks tegelelaseks ajakirjanik Salu, keda Luts kujutab selliselt: "Muuseas on see õnnetu inimene alati valvel: ehk leidub midagi oma ajalehe jaoks..." Seejuures puudub ajakirjanikul igasugune oma arvamus ja isikupärane mõtlemine; "ta kunagi ei saa kellegagi kõnelda i s e e n d a huvi pärast..."

Selliseid näiteid võiks tuua veel ja veel. Piirdugem aga eeltööduga ja nentigem vaid, et Luts on mitmes asjas kõvasti ennetanud oma aega, nii räägib ta palas "See, kes ruttas" koguni teiste planeetide tulnukatest, lastes ühel oma tegelasel öelda: "eks sa lugenud ajalehist, et üks välismaa professor avaldanud arvamist, otsekui juba viibisidki Marsi elanikud meie keskel."

ajalehed, mis peavad päev päeva kõrval, kui vaja, pasundama tühja tuult, võltsima, petma, valetama, keelt kandma, tõsiasju varjama või neid väänama kas või oina-sarveks" ("Inimese kultuurist", 1934).

Praegu on väga moes kokku seada igasuguseid suurkujude edetabeleid. Minu meelest võiksime palju rohkem huvi tunda, mida need suurkujud on meile öelda tahtnud. Tammsaare ja Luts on nendes tabelites ikka olnud esimeste hulgas, aga võtkem ka kolmas mees, praegustest kirjanikest kõige kõrgemale asetatud Jaan Kross. Tema on ühes intervjuus öelnud kõmulehtede kohta väga lakooniliselt: "Nad mängivad alatult inimeste harimatusel ja labasusel" (Postimees 23. III 1996).

Massikultuuri agressiivne laiutamine nii eelmise kui praeguse Eesti Vabariigi ajal ei tabanud eesti rahvast päris ootamatult, selles on süvenevat ohtu näinud mitmed väga erineva ilmavaate ja vaimulaadiga vaimuinimesed nii meil kui mujal, kuid sageli pole me osanud neid kaineid hääli tähele panna.

Ühe ilmeke tõekuulutuse leidsin nõukogudeaegsest perioodikast. Juba 30 aastat tagasi, aprillis 1969, tsiteeriti Loomingus ameeriklase Leo Rosteni kokkuvõtvat üldistust massikultuuri kohta: "Väga suur osa sellest, mis antakse edasi massikommunikatsioonivahendite kaudu, on kohutav rämps ning sopp, mõtetu oma sisult, banaalne stiililt, segane oma ülesehituselt, sentimentaalne, vulgaarne, naiivne ja solvav inimestele, kes on haritud või peenema maitsega" (Looming 1969 nr. 4, lk. 607). Kui tollal oli kiusatus võtta seda vasakpoolse propagandana, siis praegu ei oska selle kohta paraku öelda muud, kui: jutt jumala õige! Ainsaks lohutuseks on meile vahest see, mida ütleb oma hiljuti ilmunud artiklikogus Malle Salupere, ja nimelt, et eestlaste kolmesaja-aastasest lugemisharjumusest ja teadmishimu pole võimalik mõne aastaga päriselt välja juurida...

Tõepoolest, meie nii lõõgastav ja lahe kõmuajakirjandus, mis veel 90. aastate algul sõnavabaduse harjal liugu lastes oli põnev, efektne ja ajuti vaimukaski, on kümnenäendi lõpuks – just niisamuti tundis ka Luts eelmise iseseisvusaja arenedes omaaegset ajakirjandust jälgides – muutunud üsna nüriks sääsekurnamiseks, tüütuks tühikargamiseks ja halvemal juhul pealetükkivaks, igast uksest ja aknast sissetrügivaks meediakümnäks ja ajaloputuseks ning mul on hea meel, et meie vaimu inimesed seda viimasel ajal üsna sageli ka otse välja ütlevad. Sest miks ei võiks seda otse välja öelda?

Käesoleva aasta 5. märtsi Sirbi teravalt kriitilises sõnavõtus "Õhku!" näeb Kalle Käsper praeguse Eesti Vabariigi häda ja viletsust selles, et ühtede õnne asuti rajama teiste õnnetusel. Ning kogu selle viletsuse kohale asetab ta oma nägemuspildis uljalt troonima räge, ükskõikse ja küünilise, "kõrisõlmeni ennast täis" kõmuajakirjanduse.

Samas arvan ma, et kõmuajakirjandust ei tasuks mütologiseerida, teha temast mingit deemonlikku fataalist jõudu, ta on rohkem ikkagi kirbutsirkus ja naljanumber. Aga massikultuuri kandva tugitalana siiski mitte süütu naljanumber, vaid üks tõeline issanda nuhtlus, mille Jumal on oma vihas loonud, et näidata, kui madalale võivad inimeselapsed langeda...

Niisiis, ma usun, et me kõik veendusime: Luts on palju tõsisem mees, kui me seda seni oleme arvanud. Ühe oma följetoni lõpupoole ütleb ta koguni nõndaviisi: "need read olgu hoiatuseks kogu Eestile, kogu inimsoole."

AIVAR KULL

Avaldatud lühendatult.

K O N T S E R D I P E E G E L K O N T S E R D I P E E G E L

Tasakaal ja igatsus

31. märts Estonia kontserdisaalis: Joseph Haydni "Harmoniemesse" ja Arvo Pärdi "Como anhela la cierva" (psalm 42-43, "Otsekui hirm igatseb", sopranile ja orkestrile) Eesti esiettekannet. Solistid Patricia Rozario Inglismaalt (Pärt), Pirjo Levandi, Juta Roopalu-Malk, Mati Turi ja Uku Joller (Haydn), Tallinna Kammerorkester, Eesti Filharmoonia Kammerkoor, dirigent Tõnu Kaljuste.

Patricia Rozario, Tõnu Kaljuste ja Arvo Pärt 1. aprillil Niguliste kirikus, kus uue teose salvestas Eesti Raadio.

Tõel pole mingit teed ja selles ongi tõe ilu, et see on elav. Jiddu Krishnamurti

Arvo Pärdi stiilmetamorfoos, millest räägiti juba enne Eesti esiettekannet, jahmatab paljusid. Ometi on Pärdi muusika ju varasest perioodist alates kuulajat hämmastanud. Üllatustega teose piires – ootamatu käänakuga reeglistatud konstruksioonid, juuspeente muudatuste ülitugeva toimega – ja stiili arengus.

Muutliku ja muutumatu alge vahetund näis tintinnabuli-stiilis olevat saavutanud ideaalse tasakaaluseisundi. Ükski tasakaaluseisund ei tohi aga kanoniseeruda. Tintinnabuli on küll alati olnud avatud süsteem – Pärt lõi ju muusikalise keele, mis võimaldab uskumatult erinevaid sise- ja välisstruktuure nagu looduski. Siiski on viimaste aastate teostes stiili teisenemine järjest tugevamini tajutav. Rohkem või vähem talitsetud maagiline pingestatus on tintinnabuli olemuslik seisund, "Misereres" see korraks vulkaniseerus. "Como anhela la cierva" eksistentsiaalse igatsuse intensiivsus on aga muutnud tintinnabuli-jõe voolusängi.

Pärdi muusika senise karge kõlamaailmaga harjunud kuulaja jaoks oleks tasakaal nüüd justkui segi löödud. Teisenenud on tintinnabuli-stiili muutliku ja muutumatu alge suhe. "Como anhela la cierva" helikeel, eriti solistipartii, on väga ekspressiivne, küluslike tämbri võimalustega orkestripartii on palju impressionistlike värvilaid ja kummalise hõõgusega kõlasid, see kõik aga ei välista veel süvastruktuuri tasakaalustatust. Hääle kujundamine ja ühendamine on siin keerukam kui üheski varasemas teoses. Kuid on ka konkreetset piiritletavat: meloodiahäält võib kuulda – erinevalt varasemast modaalset tonaalsusest – liikumas pikkade löikude kaupa harmoonilise minoori astmetel, tintinnabuli-häält järgimas vähendatud septakordi. Aeg-ajalt tabab kõrv ka klassikaliselt selget tintinnabuli-tehnikas helikudet. Arvan, et tintinnabuli-stiili "algvalem" on selles teoses varjatud, sügavamale peidetud. Võiks püstitada metafoorse hüpoteesi: tintinnabuli-stiili avaldumisvormi on astendatud suurusega *n*. Astendaja leidmiseks tuleks siis lahendada midagi eksponentvõrranditaolist.

Kõik Arvo Pärdi tintinnabuli-kompositsioonid on loodud sügava pieteeditundega Sõna suhtes – Logos valitseb ka instrumentaalteoseid. Olles kirjutanud väga erinevates keeltes sakraaltekstidele, toob Pärt oma muusikas alati kuuldavale midagi just sellele keelele ainuomast, substantsiaalset. Festivali "Musica de Canarias 1999" tellimisel sündinud "Como anhela la cierva" on

helilooja esimene hispaaniakeelsele tekstile kirjutatud teos. Hispaaniakeelne psalm 42-43: *Otsekui hirm igatseb veeojade järele, nõnda igatseb mu hing sinu juurde, Jumal!* on niisiis uue helikeele otsene ajend. Teksti ja selle avaldumisvormi – konkreetse keele valik on aga muusika looja kätes.

Haydni "Harmoniemesse" õnnestumine kontserdi esimeses pooles oli ilmselt üks põhjusi, miks "Como anhela la cierva" ettekandlises tervikus väikesi nihkeid ja mõtteilmi katkemisi tekkis. Haydni missade *summa summarum* esitust kandis tugev kontsentratsioon, mida teise poolde selles kvaliteedis lihtsalt enam ei jätkunud. Haydni 1802. aastal loodud viimane missa on fantaasiarohke sümfoonilise arenduse ja rikkaliku orkestratsiooniga. Süvitsimineva teksti-tunnetuse poolest võrdleksin seda Mozarti Suure c-moll missaga. Kõik "Harmoniemesse" muusikalised karakterid – suursugune glorifikatsioon, helge hingestatus, meditatiivsus, ekspressiivsus ja dramaatilisus – salandusid tervikusse, tugev solistidekvartett lisas erinevaid aktsente ning Kaljuste hoidis suurt esituskooresseisuga väga heas balansis.

Patricia Rozario häält arvestades kirjutatud "Como anhela la cierva" vajab täies ilus avanemiseks veel aega. Nii vokaaltehniliselt kui ka vaimselt ja psühholoogiliselt ränkaskas vokaalpartii esitas Patricia Rozario suure keskendumise ja seemise pingelaenguga. Sooviksin kuulda tema järgmisi ettekandeid, mis on arvatavalt juba ekstreemse pingutuseta, loomulikumat voalavad. Sama kehtib orkestri kohta, loodetavasti saab Tallinna Kammerorkester Tõnu Kaljuste käe all teosega töötada edaspidigi – ideaalilähedase ettekandeni.

SAALE KAREDA

Kannatusnädal hiigelteosega

Paul Mägi

TEET MALSRÖÖS

Kannatusnädala Suurel Neljapäeval (1. IV) toimus Estonia kontserdisaalis Paul Mägi dirigeerimisel Ferenc Liszti grandioosse oratooriumi "Kristus" (1866) esmaesitus Eestis.

Selle kolme ja poole tunnise gigantteose ettekandeks mobiliseeriti ka meie oludes suurimad jõud: kaks orkestrit (ERSO ja Estonia sümfooniaorkester) ning kolm koori (rahvusooperi koor, RAM ja oratooriumikoor). Kõik neli solisti kutsuti Leedust: Asta Kriškščiunaite (sopran), Laima Jonutyte (metsosopran), Audrius Rubežius (tenor) ja Ignas Misiura (bass-bariton). Orelil, mille roll on oratooriumis väga suur, esines Piret Aidulo. Kogu hiigelkoosseis poleks Estonia kontserdisaali lavale ära mahtunud: lavale tehti mitmemeetrine pikendus ning oratooriumikoor ja RAM paigutati vastakuti üks ühele, teine teisele külgrõdule.

"Kristuse" saamislool ning Liszti katoliiklike vaadete süvenemise taga võib näha vürstina Caroline von Sayn-Wittgensteini, kellega heliloojal oli nii vaimne kui isiklik pikaajaline suhe ning kellega abiellumast takistasid Liszti mitmesugused kiriklikud ettekirjutused (1865. aastal pühitseti helilooja vaimuliku-seisusse). Sayn-Wittgenstein, kes oli veendunud katoliiklane, tegi küll "Kristuse" esimesed tekstivisandid, kuid lõppredaktsioon pärineb siiski heliloojal. On teada, et Liszt pidas seda hiigeloratooriumi (algelt viietunnine!) oma loomingu tipuks, tema kaasaegsed ning järeltuljadki põlved ei arvanud aga sugugi sama. "Kristuse" esimene tervikettekannet toimus alles seitse aastat pärast valmimist ning kriitika ei tervitanud oratooriumi kuigi soojalt.

Põhjusi, miks Liszti-aegne kriitika suhtus suurteosesse "Kristus" leigelt (ja nagu kavalehelt lugeda, et Hanslicki poolt ka hävitavalt), võib eeskätt selle esimese osa, "Jõuluoratooriumi" puhul hästi aimata, sest just siin on väga palju pidevalt korduvat materjali. Tekstuur on ka peamiselt homofooniline ning muusika sisemist arendust töötluslikkuse ja dramatismi tähenduses justkui ei toimugi. Ega meloodiline materjalgi kuulajat köida – Liszt, kes lähtub siin suurel määral gregooriuse koraalist, pole ju kunagi silma paistnud eriti sädeleva meloodiaandega. Liszti mõttekäik on muidugi selge, nii faktuuri polüfoniseerumine kui dramaatilised kulminatsioonid ootavad kuulajat ees teises ja kolmandas osas (koorifuuga "Sisenemine Jeruusalemma" ja kolmanda osa dramaatiline "Stabat Mater dolorosa"). Sinna jõudmiseks pidi helilooja nii endale kui kuulajale arenguruumi jätma. Aga kui piirduda vaid "Jõuluoratooriumi" ettekandega, võib pilt jääda tõe poolest mõnevõrra lahjaks. Võimalik, et see oligi peapõhjus, miks muusikaüldsus ei osanud teose kohta nii pikka aega seisukohta võtta. Sedavõrd pikka aega, et "Kristuse" esimene plaadistus tehti alles 1970. aastal.

Mis puutub "Kristuse" siinsesse esiettekandesse, siis tulemuse kvaliteet hämmastas mitmes mõttes. Kui tihedalt kõlavad nii suure keelpillirühma *pianod*! Ning milline puupillide artikulasioonitõpsus esimeses osas (tõsi küll, teises osas ilmnes juba väsimuse märke). Kolm koori olid seekord nii selgelt lokaliseeritud, et avanes hea võimalus neid eraldi hinnata. Kui RAM ja oratooriumikoor mõjusid kõlaltselt ühtselt ja balansseeritult, siis Estonia ooperikoor jättis häälerühmade kaupa vaadatuna pisut tasakaalustamata mulje, lisaks veel soprani-te mõningane "väsimine" lõpu poole kõrges registris. Oratooriumis on kooridele selles mõttes ebamugavaid momente, et mõne numbriga saateinstrumendiks on vaid orel ning selle heli hilinemeine eeldab iga sisseastumise äärmiselt täpset tunnetamist.

Dirigent Paul Mägi oskas tõelise dramaturgivaistuga ette valmistada ning lavastada kolmanda osa ning sisuliselt terve oratooriumi hingematvalt sugestiivse peakulminatsioonini "Stabat Mater dolorosa" kogu selle

komplitseerituses ja traagilisuses. Oli tunda meistri kätt.

Kuulanud ära kolm ja pool tundi Liszti muusikat, tekkis siiski küsimus, et kas olnuks väga suur pühaduse teotus teha oratooriumis mõni kupüür, näiteks esimeses osas. Ooperites on see ju üsna tavaline ning oratooriumis võib vaadelda ka kui lavastamata ooperit.

IGOR GARŠNEK

Kaarte segades

Ralf Taal

TEET MALSRÖÖS

Ralf Taal tõusis interpretide noore põlvkonna eliidi hulka kohalikele oludele üsna tüüpiliselt – konkursivõitude ja eripreemiatega – Tallinna muusikakeskkooli lõpetamise järel muusikaakadeemia üliõpilasena. Jätkates õpinguid magistratuuris, on hiljutine Mozart – Chopini konkursi laureaat (III preemia) just viimasel ajal tähelepanu äratanud täiesti ebatüüpilise hõivatusega. Taal on otsustanud mängida kõikide kaartidega korraga: tal on sooloõhtu- ja konkurstrumbid, ta laob tulevikku ansamblisti-kontsertmeisterina. Üksnes professionaalsus võimaldab nii laia tegutsemishaaret.

30. märtsi sooloõhtu kavast Mustpeade Maja Valges saalis kõlasid Mozart, Chopin, Debussy. Heliloojad, kellest igauhega on oht karile joosta, kes kütkestavad publikut ja kütivad mängijat peaaegu igas teoses. Mozart ootamas, et interpreet vabastaks ta pedagoogilise repertuaari tolmust ja koolilistest aheledest. Chopini looming pühitsemas hetke jäävust ja kehtestamas õhuakrobaadi meisterlikkuse nõuet, Debussy, kel nii mõnegi legendaarse interpreti sõnul olevat ainsana õnnestunud noodikirja jäädvustada seda, mida tegelikult pole võimalik üles kirjutada.

Mozarti Sonaat D-duur KV 311. Taal mängis kauni kõlaga, kuid mitte ilutsevalt, range ja viimseni kontrollitud liikumise sujuv kiiretes osades ehk liigagi ühesihiliselt. Taali Mozarti-esituste tugevamaid külgi – liigendatava fraas näiliselt lihtsalt ja elavdada läbini vokaalne mõttekulgu tabavalt tempereeritud uudsete intonatsioonidega – ilmnes meelde jäävamalt just teises osas. Chopini muusika vallutavat psühholoogilist pinget, aina ühestsamast jutustavat, ent ikkagi lakkamatult teisevat meeleoluvärvingut jätkus enim As-duur Ballaadis. E-duur Nokturni algepiisood oli helisema pandud parema ja vasaku käe partiide stiilselt tundlikes hilinemisvõngetes, kuid edasine areng vajanuks suuremat veenimisjõudu, et siis taasleitud alguse järel jõuda lõpu kõikeandestavasse meeleollu. Debussy: Ballaad F-duur – haruharva mängitav –, süit "Pour le Piano" ja Estambid. Taali mängitud Debussyl on nii kõlaideale kui ka pianistlikku lähenemist arvestades tugev hingesugulus Mozartiga. Mõlemad heliloojad lähenesid ajas teineteisele ja sünniaasta kaotas tähenduse. Ralf Taali puhul lubab aga sünniaasta lootat, et tal on kõik võimalused vahendada oma mänguga seda, mida saab tabada üksnes laval.

MAILIS PÖLD

Kriitik laskub taevast

Eesti filmikriitika hetkeseisust

Kriitiku sünd

Mõni aeg tagasi kaikus Sirbi hallilt paberilt erksat suminat, mitu numbrit järjest vältas diskussioon moodsate teooriate nõudlusest/mittenõudlusest teatriteatrite septsiooni alusena. Laansalu ja Maiste sütitav teadaanne teoreetilise lähenemise kidumisest igapäevakriitika enesekindlas vooluses on tunduvalt laiem probleem kui pelgalt teatrisisene küsimus. Sama probleem vindub juba pikka aega kinoruumis.

Pealtnäha on kõik korras – kinokriitikud reisivad mööda ilma ja festivale, hoiavad end kursis toimuvaga ja jagavad kodumaisetele filmitegijatele näpunäiteid maailma sissemurdmiseks. Nad on organiseerunud ühendusse ja annavad iseendale välja kriitikapreemiat. Enese jaoks on nad kodus-tanud hulga kriitikazanreid: irooniline essee, följeton, promotekst, reisikiri, aforism. Üldjuhul teavad nad peast enamiku põhitegijate nimesid ja festivalide programme. Ameerika kinost kõneldes valdavad nad snoblikku skepsist, euroopa kinost kõneldes aga soolliidset retoorikat, taamal kõmised VGIKi filmiteooria paatoslik sentiment, teisel aga heiaastuvad Lotmani kultuurisemiootika õppetunnid.

Filmikriitika elab Bazini, Crackaueri ja Tobro ajastus, moodsad kinotõlgitsused, kõik need strukturalistlikud, sotsioloogilised, psühhonaalüütilised, postmodernsed, feministlikud lähenemismurgad siia ei ulatu või võetakse nad vastu tõrksa umbusuga. Tõeliselt nauditavaid tekste ilmub haruharva ja sedagi kas noorte autorite (Karlo Funk, Marko Raat) või kinokriitika autsaiderite (Hasso Krull, Linnar Priimägi) poolt.

Eesti filmikriitikat iseloomustab korporatiivne koosmeel. Kohalik FIPRESCI sektioon käib koos justkui sigarisõprade klubi või hipodroomi kohtunikekogu, vaeb valminud filmiproduktiooni ja kuulutab häälekalt oma eelistusi. Ollakse mõõdukalt patriootilised, võetakse sõna eesti kino kaitseks, ent samas suhtutakse pehme üleolekuga väikesesse kinosse. Film, millesse pole miljoneid pandud, millel pole toimunud ametlikku esilinastust esinduskinos, mis ei reisi ringi maailma festivaliketis, polegi õieti film. Tunnustus kodumaisele filmile tuleb esiti välismaalt – mõne väiksema festivali võit, või teleost ZDF kanali õisele esitusele tekib kriitikonnas suuremat elevust kui sama linatõe esilinastus Eestis.

Samuti ihaleb kriitikond maailma glamuursete metropolfestivalide suunas. Igal aastal esindab eesti kriitikuid Cannes'is, Berliinis või Veneetsias käputäis kriitikuid, ent analüüside asemel kohtame loetelusid festivali programmist, VIPide nimekirju või filmide ümberjutustusi koos omapoolse hinnanguga. Võimalik, et staaridega kohtumine *en face* ja tuttuute filmide nägemine enne kõiki teisi tungub kriitiku eneseteadvust, tõstab ta elitaarsesse kõrgusse võrreldes plebeist kinolisega, kes läbi lõrtsi kursib Kosmosesse mõnele nõmedale Hollywoodi *blockbusterile*. Ent seltskonnarubriikide lugemisel moka vesiseks ajamine pole veel kriitika.

Kriitik avastab maailma

Mis aga puudub peaaegu täielikult sellest aredest hetkepildist, on eesti filmi sünkroon ja süsteemne analüüs. Võimalik, et jooksvat Hollywoodi produktiooni on mugavam retsenseerida, puudub ju sel konkreetne tagasimõju, kui jätta arvestamata mõne levitusfirma esindaja isiklik solvumine. Iseasi kas Bruce Willise järjekordsete osatäitmiste vaagimine ambitsioonikas krii-

tikus pikapeale spliini ei hakka tekitama.

Kodumaisesse kinosse on kriitikul aga ambivalentne suhe. Ühelt poolt adutakse, et siinkandis valmib kilomeetrite kaupa kesk-pärasust, et kultuurkapital rahastab tellimusi, et suuremal kinol puudub väljapääs maailmaturule ning väiksema formaadiga kodumaisel kinol puudub üldse väljund. Keegi aga ei kõnele sellest, et Eesti Filmi Sihtasutuse uus kontseptsioon, milles filmi käsitletakse eelkõige kui kasumit tootvat kaupa, lõikab teostumise korral võimaluse filmi teha noortel ja kompromissitu-matel tegijatel. Iseküsimus kas Eurimage, Põhjamaade Nõukogu, Canal+ ja Channel Four põlevad soovist rahastada Euroopa tillukese ääremaa kodukootud filmitootmist ja kas rahastusprioriteetide sidumine Euroopa filmitööstusest eksporditud müügi-strateegiatega ja investeerimisprojektidega ei pidurda audiovisuaalkultuuri otsingulisemat poolt, st. tulevikku suunatud investeerin-guid. Ent see ei ole selle artikli probleem.

Teisalt iseloomustab kinokriitikat oma-moodi silmakirjalikkus, mis ei lase kodust kino analüüsida muudmoodi kui mokaotsast poetatud irooniaga või seltsimehelike selja-patsutustega. Kinokriitikuid ühendab asi, mida võiks nimetada "kinomureks": me kõik joome ühest kaevust ning kui kriitika hakkab filmiproduktiooni üle liigselt virise-ma, võtab riik kinolt üldse raha ära ja annab selle kasvõi teatritele. Kriitika usub, et on olemas eesti kino kui mingi substantsiaalne väärtus, kui ühtne organism, mille liikmeid ühendab romantiline kinousk ja ametisoli-daarsus. Pigistada silmad kinni vastandlike hoiakute ja platvormide ees on sama kanapime kui mitte näha kinoestablishmen-ti sees lahvatavaid intriige ja jagunemist leeridesse. Eesti kino, kui ühtset kehandit pole ammu olemas, on vaid mõjupiirkondi jagavad tootmisüksused ning omavahel põrkuvad huvigrupid.

Kriitika üleolev ignoreerimistaktika aval-dus selgelt lõppenud eesti filmide nädalal, kui kogu eelmise aasta produktioon laius oma hiilguses ja viletsuses kõigi silme ees, ent mida ükski kriitik ei vaevunud põhja-likumalt läbi hekseldama. Tunnustavalt märgiti ära vaid need filmid, mis ära-märkimist kõige vähem vajasisid – täispikad mängufilmid, festivalide favoriidid, kultuuri-preemiate kandidaadid. Aga ulatuslik doku-mentaalproduktioon, teleteatri teosed, tudengifilmide koondprogramm ei pärvinud peale Ailli Künstleri artikli (Sirp, 1. IV 1999) minu teada ühtegi artiklit.

Kriitik võtab võimu

Pinnapealse žurnalisti lipulaev on Eesti Ekspress oma kriitpaberil aplikatsioonidega. Filmimõtte edendajaks on seal Laurence Lumiere ning kriitilisi hinnanguid asendavad tärnid, tabelid ja üheminutiretsensioon. Krii-tika olgu nõnda pikk, et saaks ühe peldikus-käigu ajal loetud ja sama tihe, et süvene-mine ei segaks sittumist. Tabelis kehastub kriitik valge kitliga eksperdi-ks-teadlaseks, kelle relvaks on võimukas lõpliku tõe instru-ment – tärn. Tärnideks vermitud minimalist-lik, ent "objektiivne" hinnang määrab vaata-ja jaoks iga konkreetse filmi positsiooni, ilma et oleks vaja seda nähagi.

Eesti Ekspressi puhul on see muidugi arusaadav – ajalehe orientatsioon on kerge ja meeltlahutav reklaamiandjasõbralik lõõp, st. ajakiri peab olema täpselt sama tark kui kõige lollim lugeja. EE kultuurilisa hoolitseb selle eest, et *yuppiel* oleks lõunalauas ka "harivatel" teemadel võimalik vestelda.

Ent sama pealispindset lobisemist kohtab

vähem kapitalistliku orientatsiooniga ajakir-janduses – Sirbis ja Postimehe kultuurilisas. Sirbi filmirubriik ei eristu sügavuselt ega teravuselt muust kultuuriajakirjandusest. Mõnes mõttes on ta küll erisugusele mõttele avatum areen, mis ei kängitse mahupiirangutega ega meelita rasvaste honoraride-ga. See paneb vaimuvagabundide kõrval vere kihama sageli ka kõiksugustel grafo-maanidel. Sirbi autoril on olulisimaks moti-vatsiooniks eneseväljendus, sestap on siit lõbus lugeda mõne marginaalkriitiku rae-vukaid, ent siiraid mõtteavaldusi (Kalle Käsperi homofoobne ja rokivaenulik "Jähuu-de enesetunnetus", Sirp 19.III 1999).

Postimehe kultuurilisa püüab lugejaid kõita sellega, et täidab jooksvast kriitikast ülejäävat mahtu populaarse kinotehnilise ja majandusliku suri-muriga, nagu DVD, satelliidikanalid, kobarkinod, filmitootmise mak-susoodustused.

Ainus žanri- ja mahupiiranguteta kanal filmiteoreetilise mõtte kultiveerimiseks on ajakiri Teater. Muusika Kino. Ent TMK on programmiliselt liiga hajus, tegeldes pigem filmisündmuste retrospektiivse kroonikaga kui tendentside ja võimaluste hoomami-sega.

Kriitik jagab ja valitseb

Eelnev jutt vaatles pelgalt päevakriitika het-keseisu. Tulles tagasi artikli alguses puudu-tatud fundamentaalse teooria problemaatika juurde, siis olukord kinos on mõneti teistsu-gune kui teatris. Erinevalt nõukogude süs-teemi rajatud filmitööstusest, on teater juba Koidula "Säärase mulgi" aegadest saati kuu-lunud rahvuslikku kultuurikehandisse ning on laulupeo kõrval see valdkond, millega mõiste "eesti kultuur" enim seostub. Teater on eesti kultuurimaastikul hulga turvalise-mas positsioonis, kui pidevais eksistentsi-aalseis spasmidest tõmblev kino. On iseene-sestmõistetav, et teater on kultuurivaldkond, mitte kapitali taastootev tööstusharu. Keegi ei tule selle peale, et teatri väärtust hinnata selle järgi, kui hästi ta oskab etendusi müüa välisriikidesse. Kõlab nonsensina, ent kino-süsteemis leiab selline argumentatsioon üha enam kandepinda.

Laansalu ja Maiste võrdlevad institutsio-naalset teatrikriitikat stepilaulikuga, kes laulab sellest, mida näeb. Teatri puhul on see veel mõistetav – teatris töötav ja teatrist elav kogukond soovib otsest tagasisidet, representatiivset häält, kes karjaks publiku seast oma vahetuid muljeid.

Kuid pelgalt osatäitjate ja lavastajate tööst lähuv "objektiivne" filmikriitika on teatrikrii-tikast emantsipeerunud funktsioonitu väärd-vorm, ajalehemahu täitmine ladusate lausetega. Näitlejad on siiski vaid üks kom-ponent filmi sees – pilteide jaadruuse ja katkestuste, rütm, helide, kaadiruumi ja valguse hulgas. Jättes kõrvalle kõik interdistsiplinaarsed avasused filmiteooria pinnal, on enamik selle lähtealuseid autentsed ja sõl-tumatud, mis tagavad ka filmiteooriale ise-seisva eksistentsi.

Mati Unt toob oma vastuses Laansalu ja Maiste provokatsioonile demagoogilise näite, kuidas Ehlvest kõrvutas tema "Ham-leti" lavastuse struktuuri Koperniku helio-tsentrilise mudeliga. Tahtlikult või tahtmatult paigutab ta sisse näitesse kõik eluvõõramad (keerulisemad või fundamentaalsemad) krii-tilised mõttekäigud. Undi jaoks tunduvad seda tüüpi tekstid olevat umbsed targu-tused, millel tegeliku lavastusega midagi pistmist pole.

Hoolimata pehmest sõnakasutusest, võ-tab Undi tekst kokku ühe laialtlevinud suh-

tumise, mis arvab, et teoreetikud on küll targad ja lugupeetud inimesed, ent nende mõtted on enamuses arusaamatud, speku-latiivsed või ebapraktilised. Teoreetik on see, kes tunneb küll sadat poosi, ent mitte ühte-gi naist. Võimalik, et suurema osa tegijate ja tarbijate jaoks ongi teoreetilised tekstid akommunikatiivsed, ent nende eluõigus ei tulene otseselt lavastaja või vaataja antud loetavuse sertifikaadist.

Teoreetiline mõte moodustab erinevate lavastuste või filmide ümber diskursiivse välja, osutab tõlgenduste universumi ula-tusele. Teooria võib olla vaba ja kreatiivne mõte, mis ei piira end instrumentaalse usal-dusväärusega, ta osutab, et tema käsutu-ses olev võtmekimp on suurem kui linna-vahil või Peetrusel. Ta võib eksida ületähend-uslikkuse ja väärtõlgenduste umbteedele, ent ikkagi on see kõitvam kui ettevaatlik kalambuiritsemine etteantud teemal. Selles vaimses odüsseias on teksti mõnu, autorile kaasa-, vastu- ja ülemõtlemit. See romanti-line lugemiskogemus, mis isegi siis, kui aktiivseid lugejaid on kümnekond, on küm-neid kordi intensiivsem kui tavakriitika vaimukas epiteedikihil.

Kinokriitik ei pea olema pelgalt tärmakas kiibitseja, vaid omamoodi kuraator, kes annab hõljuvaile tendentsidele nime ja kin-nitab fragmendid ideoloogilise terviku külge. Olgugi et kuiva trenni harrastavat teore-tiseerimist ei armastata eriti, on see pike-maajalise toimega kui päevakriitika. Teooria ülesanne on salvestada mõttekatkeid, koon-dada elutundest kantud figuure ja sidustada need üldiseks metatekstuaalseks plat-vormiks. Teooria formuleerib oma keele ja mõistesüsteemi, paneb teosed omavahel lävima, ja lävima ka sfääridega väljaspool kinomaailma.

Kriitik vangub

Kultuurikeha hoiab elus ja virge sama dra-maatiline adrenaliin, mis edendab elu selle ümber. Kinolik mõtlemine kujuneb välja erisuunaliste vektorite koos- ja vastas-mõjust; erinevad esteetilised platvormid tõmbuvad või tõukuvad, vastandlikud kõnnitud polemiseerivad omavahel, põlv-konnad manifesteerivad, rühmitused lõövad veretuid lahinguid ideede tasandil.

Sellist kihinat ja pulbitsemist, nagu on hetkel kujutavas kunstis või kirjanduses, ei kujune enne, kui pole teoreetilisi või ideo-loogilisi alustalasid, kui puuduvad ühe või teise suundumuse eestlaulikud, üksteist vaenavad ideoloogid. Praegu lurtsatab ja kaob iga teravam ja provokatiivsem mõte üldisse tõmpi ignorantsi nagu munakivi mülkasse. Viljakaid kultuurikonflikte asen-davad viljatud intriigid isikute vahel ja kõige kohal lasub ükskõikselt maotu argikriitika.

Aga võibolla on madalseisu põhjus selles, et kinokriitika on demokraatlik igamehekrii-tika, filmide vaatamine ja arvamuse kujun-damine ei nõua erilist intellektuaalset pingutust ega professionaalseid eelteadmisi. Seda, et asi on jama või igav, võib lausuda iga lapsesuu. Kinoga on nagu popmuusika-ga, igaüks on asjatundja. Küllap seepärast on kinokriitikasse kumuleerunud väiksema eruditsiooni ja IQga "mõtlejaid" kui näiteks kirjanduskriitikasse.

Filmitegemise võimalusi on kaasajal tun-duvalt rohkem kui üks pealiin ja paar žan-rilist alternatiivi. Kriitik ei pea kogu aeg lõntsimata kino sabas ja raporteerima tehtust ja teoksil olevast. Teoreetiline kriitika on nagu fundamentaalteadus, mis liigub konk-reetsest situatsioonist eespool ja tekitab uut filmimõtet ning kasvatab sellele auditooriumi-

What the f...?

"Peenike punane joon"
("The Thin Red Line", USA 1998).
Režissöör ja stsenaarist (James Jonesi
romaanil põhjal) Terrence Malick, operaator
John Toll, helilooja Hans Zimmer.
Osades Jim Caviezel, Sean Penn, Nick
Noite, Woody Harrelson, John Cusack,
John Travolta, George Clooney, Ben
Chaplin jt. Esilinastus Eestis 25. märtsil,
pikkus 170 min.

mi. Ta peab kasutama oma võimu arvamus-
kujundajana, pillikult öeldes nabima
vaatajal natist ja kastma ta ninapidi tund-
matusse.

Kui on kogunenud teatud kriitiline pagas
sarnaseid käekirju, tendentse, lähenemise-
viise, sünteesitud need teoreetiliseks üldis-
tuseks, moodustatud agressiivselt väl-
japaikuv platvorm, luuakse ühtlasi eel-
dused suurema kõlapinnaga sünergeetilise
mullistuse – uue laine, *undergroundi*, avan-
gardi või mille iganes – tekkeks. Iga suur
tulemine, iga ideoloogiline pööre filmi-
ajaloos on käinud käsikäes teooriaga.
Meenutagem kasvõi Eisensteini montaaži-
teooriat, DeLuc'i kinogeeniust, Andre Ba-
zin'i kui uue laine ämmaemandat, isegi
"Dogma 95" oma ülepaitsutuses on ühe
lähenemiseviisi teoreetiliseks lähtepunktiks.

Teoreetik ei pea tingimata olema mõjukas
isafiguur ega rasvaste juustega revolutsio-
näär, kelle näpunäidete kohaselt teosed
valmivad, kuid ta võiks olla esmane insti-
tuutsioon, kes mentaalselt tellib kindlas
suundumuses linatöid.

Mõnes mõttes on õigus Eesti Filmiajakir-
janike Ühenduse esimehel Karlo Funkil, kui
ta lausub, et akadeemiline kriitika peab
oskama paigutada konkreetse filmi
laiemasse konteksti. Ent selles lauses kõlab
ka vaoshoitud skepsis – siit võib välja luge-
da, et Eestis polegi võimalik produtseerida
unikaalset kultuuriteksti, et sinne saab olla
vaid millegi laiema jäljendus, trende kujun-
datakse mujal, meie võime vaid parimal
juhul neid jäljendada. Kriitikas tähendab
see jahedat rahulolu, kriitika osatähtsust
arvamuskujundajana võib piirduda fak-
toloogilise teadmise ja piisava üldistus-
oskusega. Pole tarvis mingeid idealistlikke
neuroose – nagunii on millegi totaalselt uue
genereerimine ebareaalne. Suures kinos
tarbimisväärtusi tootva majandusharuna on
kontekst olulisemgi kui sisuline külg. Kon-
tekstile rõhuvad tekstid jätavad kriitikust
mulje kui kompetentsest insaiderist, kes
adub maailmakino hoovusi.

Kriitik sureb ära

Iseenesest poleks institutsionaalse kriitika
kirumisel mingit mõtet. Vanale koerale juba
uusi trikke ei õpeta ja küllap tekib ükskord
selle kõrvale uus tundlikum ja vabalt liiku-
vam kriitika. On ju suurem osa kinokülasta-
jaist noored ning ühel hetkel kaob vanemal
ja teenekamail kriitikul juba oma ea tõttu
vahetu teineteisemõistmine oma auditoriu-
miga. Ent häda on selles, kriitik on mait-
searbiiter – kui tema publikut ei kasvata,
kes seda veel siis teeb. Kriitikuid kohtab
sageli rahajagamiskomisjonide otsustajate
hulgas ning nende sümpaatiatest ja anti-
paatiatest sõltub kaudselt ka lihaks saa-
vate kodumaiste kinoprojektide nägu. Ja
seepärast pole ka liialdus väita, et eesti
kinol on eesti kriitiku nägu. Seniks jääme
ootama Uue Filmitoreetiku laskumist tae-
vast valgete linade vahel.

ANDRES MAIMIK

Terrence Malick püüab oma filmis analüüsi-
da sõdurite hingeelu ja näidata nende
südamevalu. Aga see südamevalu justkui ei
veena... Mulle mõjus film läägena, klišeedes
kinni ja kobavalt tehtuna.

"Peenikeses punases joones" on kasutatud
tõelist tähtede paraadi, enim figureerivad
Sean Penn, John Cusack, Woody Harrelson
ja Nick Nolte. Näitlejatöö kohta ei ütle ma
midagi halba, vaprad artistid manavad oma
näole hirmu ja valu täiesti usutavalt. Taust
on see, mis paneb kogu asja logisema. Tege-
vus toimub 1942. aastal, Teise maailmasõja
ajal. Sõdijateks on ameeriklased ja jaapan-
lased. Ja siit tuleb väga räige viga, mida
tänapäeval sõjafilmi puhul enam teha ei
tohi – jäi mulje, nagu oleksid ameeriklaste
kannatused suuremad, nende haavad just-
kui valusamad. Jaapanlased on küll jah, ka
hirmunud, aga nende hirm on pigem looma-
lik. Jaapanlased näevad üldse vähemä-
nenud välja, nad käivad ringi paljajalu,
poolalasti ja nende viletsad onnid on vits-
test... Jaapanlased olid nagu hirmunud vasi-
kad, kes õieti ei tea, mida nad teevad. Miks?

Põhjuseks on loomulikult see, et film
põhineb James Jonesi 1962. aastal kirju-
tatud romaanil. Väidetavalt on see romaan
autobiograafiline. Tõenäoliselt on Malick
raamatut filmiks kohendades siiski püüdnud
loole läheneda pisut kaasaegsemalt, kuid asi
on sellegipoolest hull. Mul on seda autobio-
graafiat väga raske uskuda. Mälestustel on
paraku omadus aja jooksul kaunimaks muu-
tuda, autori filosoofilised heietused ei ole
enam autentsed noore mehe sõjamõtted.

Taskufilosoofia

Keegi minategelane (ei saagi täpselt aru, kes
just) loeb filosoofilist teksti. Selline peale-
lugemine filmis on iseenesest juba aegunud
ning odav. Osav režissöör püüab sellest üld-
juhul hoiduda, paneb sõnad mõne konk-
reetse näitleja suhu või kasutab paljukõnele-
vaid sümboloid. Mindagu sõdurile lähedale
ja näidatagu siis kasvõi kokkusurutud ham-
baid, näidatagu higi ja pisaraid, näidatagu
kallima käekirja, paari sõna kirjast suures
plaanis, näiteks sõna *divorce*. Kasutagu
märksõnu, näidaku lähivaates sõdurite
dialoogi. Aga ei. Ikka kiibitsetakse kuskil
kaugel ja nagu tahetakse midagi teha – ega
juleta ka!

Juba filmi alguses mõtlesin, et mis see siis
nüüd peaks tähendama? Paradiisliku laguuni
ääres elab rahumeelne hõim, inimesed
teevad sõbralikult tööd, lapsed kilkavad rõ-
must. Öhtu eel kogunevad kohalikud laulu
saatel videvikku pidama. Pärismaalaste koo-
rilaul on super, see tähendab, et keegi ei
laula mööda, samas laudakse suurepäraselt
mitmehäälselt. Kena hallutsinatsioon. Ainult
et kõike seda tehakse loomulikult selleks, et
loll kinokülastaja tunneks hilisemate lahing-
gustseenide ajal külmemat ja raudsemat
rusikat oma südant pigistamas. Siin sukeldu-
vad lapsed helesinises laguunis, aga kusagil
vaevlevad kohutavais piinades sõdurid...

Selliste kujundite kasutamine võis olla
omal kohal paarkümmend aastat tagasi, see
võis olla omal kohal filmi esimeses versioo-
nis, mis vändati 1964. aastal.

Ameerika sõdur Keck (Woody Harrelson) müttab maalilisel troopikasaarel.

Liigihast

Miks oli vaja kaadrit, kus sõdur näppab teise
sõduri püstoli? Kuuli ta ju endale pähe ei
lasknud? Kedagi teist ta ju ka maha ei
lasknud? Ja misasja need viuldajad sinna
puutusid? OK, kui oleks vähemalt lastud
originaalsaundi, kuidas sõdur viulit mängib.
Mul on küll äärmiselt raske uskuda, et mõni
sõdur sõtta viiuli kaasa võtab!

Film algas sellega, kuidas krokodill jõkke
sukeldus. Stseen oleks võinud pisut pikem ja
väljapeetum olla, aga tõenäoliselt oli see ka
filmi üks paremaid kujundeid. Hiljem näeme
sama krokodilli, kelle sõdurid on kinni püü-
nud ja keda nad nüüd togivad. Mida tahab
režissöör meile sellega öelda?

Siis natuke haavatuid, sordiini all verd ja
laipu tagalas. *Powerit* jäi vähemasti minu
jaoks neis stseenides väheks. Võibolla andis
sellele muljele tooni veelgi ka täiesti ilmetu
muusika. Ei midagi natukenegi värsket!
Hans Zimmer oli kirjutanud lihtsalt järje-
kordse lääge viiulisirupi.

Lahingustseenides oli väga teravalt tunda,
et tegijad püüavad sisse tuua zen-budist-
likku filosoofiat ja selle läbi traagilisust
rõhutada. Näiteks: sõdur, kes jääb silmitse-
ma putukat rohuliblel, mullas ukerdav lin-
nupoeg, hiljem ilmselt lõhkemisrahest auk-
likuks muutunud puulehed, veel rohulib-
lesid, natukene puudelatvu, hiljem koleda
näoga öökull, tuule käes hõljuv kardinaäär...
Aga ükski nendest sümbolitest ei kandnud!
Selle asemel võisime näha ohjeldamatult
üldplaanis kungastest. Aga suurtest plaani-
dest jäi väheks.

Siis see stseen, kuidas üks tüüp ennast
kogemata õhku laseb, see stseen, kuidas
sõdur ütleb, et tema ikkagi naisele ei kirjuta,
stseen, kuidas ühele haavatule minnakse
morfiumi viima, enne veel stseen, kuidas
ühel juba enne lahingut kõht krampi tõm-
bub... Kõik on filmi seisukohast kena ja
tore, aga miskipärast oli ikkagi ja jälle
millestki puudu... Asi ei pugunud kuidagi
naha vahele. Näis, nagu see oleks pidanud
kõik nii minema, et keegi saab hädiselt
omaenda käe läbi surma ja nii edasi... Ei
mingit üllatusmomenti. (Äkki ma olen liiga

palju sõjafilme näinud ja sõjateemalisi raa-
matuid lugenud?) Võibolla oleks pidanud
kaameratöö olema teistsugune? (Ehkki
kaameratöö oli selles filmis üks neist vähes-
test asjadest, mis minu kiidusõnu vääriks,
teiseks on montaaž.)

Rohkem higi, lähemalt hirmu, vähem seda
neetud üldplaanis kungast, verd suures
plaanis (sest verd näidati valdavalt sordiini
all), südamepeksu, rasket hingamist, mulda,
tõuke, relvi suures plaanis. Lähemale oleks
pidanud minema, et minusugust vaatajat
kuidagi raputada.

Loll naine

Ja siis – oo õõva! Naisekujund! Mis see oli?
Kodumaine Iho ja Sööt! Kuuekümnendate-
seitsmekümnendate stiilis filmitud unenäo-
stseenid! Tünnoptika. Siin mõtlen nõmedai-
mat asja selles filmis üldse – kiikuvat naist!
Kole! Sinna juurde veel naine mere ääres –
kas saab tänapäeva sõjafilms veel lame-
damat väljendusviisi olla? Jah, saab ju veel
kasutada üksikut naist maja juures, kusjuu-
res naine põimib üksinduse rõhutamiseks
käed ümber oma õlgade ja vaatab igatsevalt
kaugusesse. Muidugi ka see, kuidas naine
magab kääras voodis, käed jalge vahel.
Mitte mingil moel ei ole näidatud, et see
naine oleks oma mehele varem kirju kirju-
tanud. Esimene naise kiri nagu olekski see,
kus ta teatab, et on leidnud endale mingi
lenduri... Loll naine. Või naine, kes pole oma
meest kunagi armastanud. Ükski normaalne
sõduri naine ei kirjuta sõdurile palavaima
lahingu keskele, et mul on nüüd teine ja ma
tahan lahutust saada. Kui selline naine töö-
pooldest olemas oli, siis olgu jumal talle
armuline. Seega on kõik need igatseva naise
kujundid hoobilt nullitud. Aga aitab kirumi-
sest. Olen kuulnud, et mõnele inimesele see
film meeldis, mõnele isegi väga.

Oleksin seda filmi ehk kuuekümnendail
aastail tööpooldest heaks pidanud, praegu
mitte. Filmis oli liiga palju ärritavat, nii et
vähesed head stseenid ja kaadrid kaotasid
oma jõu. Mul on kahju, et filmist tehti selline
uusversioon.

MARGIT ADORF

TÄPSUSTUS

1. aprilli Sirbis ilmunud Aili Künstleri
artiklis "Lühikese elu reaalne kunst" mär-
gitud filmi "August otsib naist" tegi
loominguline ühendus Suits (Andres
Maimik ja Arbo Tammiksaar) ning film
"Mahtra 140" valmis Maimikul koostöös
Raimo Jõerannaga.

Mõtteline Hvostov

Andrei Hvostov. Mõtteline Eesti.
Vagabund, Tallinn 1999.

Kas ei tundu, et meie ajalookäsitluse vaimne alus on mõneti kummaline? See, mis paistab kummaline, on tegelikult rahvuslik normaalsus, mis jälgib ühte kindlat põhimõtet: eestlasel on alati õigus.

Andrei Hvostov

Seda mõtet Hvostov ise ei jaga – ja ega ma teagi, paljudele meist selline mõttelaad võiks omane olla –, kuid omesti omistab ta selle nii praegusele ajalookäsitusele kui ka ajaloo teadusele tervikuna. Kusagilt kandist võib Hvostovi isegi mõista: paljud, sh. ka viimasel aastakümnel ilmunud üldkäsitlused ei paista silma originaalse ainekäsitlusega, rääkimata juba uuemate teoreetiliste aluste rakendamisest. Selles mõttes on eestikeelsed üldkäsitlused terve selle sajandi olnud üsna üheübalised, kui mitte arvestada nende ideoloogilisi aktsendimuutusi. Varasemad sellelaadsed tööd, olgu siis kolmekümnendatel ilmunud "Eesti ajalugu" ja veelgi rohkem "Eesti rahva ajalugu" olid oma teostusel suuresti baltisakslaste kirjutiste jätkuks (ja kohati ka kompilatsiooniks), ainult et nende suunitlus oli justkui vastupidise märgiga viimaste suhtes. Sama suunda võib märgata ka käesoleva kümnendi raamatute juures; vahe on ainult selles, et need on ennekõike vahetumas opositsioonis nõukogudeaegsete töödega ja alles seejärel baltisakslaste ideoloogiliste suundumustega. See tähendab sisuliselt seda, et kui II maailmasõja järgsetel aastakümnetel leiti, näiteks, et Eesti ühendamine Venemaaga XVIII sajandi alguses oli hea (või progressiivne, nagu oli kombeks toona kirjutada), siis uusrahvuslike ajalookirjutajate arvates saabus sellega Eesti ajaloos kõige süngem ajajärk, mis võis üldse järgneda "heale Rootsi ajale", rääkimata kunagisest iseseisvusajast. (Selles, tõsi, pole nad kuigi originaalsed, sest samasugune ettekujutus oli levinud ka 1930. aastatel.) Ja kui nüüd nimetada veel baltisakslaste ajalookirjutajaid, siis nende arvates – ja kuidas see nende poliitilise meelestatuse juures saanukski teisiti olla – said head ajad, mis olid alanud XIII sajandil, siinmail otsa Liivi sõjaga, mil Vana-Liivimaa minetas poliitilise iseseisvuse ja Eesti ala läks Rootsi riigi koosseisu. Kõigel sellel on ajaloo teadusega oma traditsiooniline ning kindel seos, kuid see pole kaugeltki mitte ajaloo teaduse tervikuna. Ja seda peaks vististi veel kord rõhutama. Siin on tegemist erinevate ideoloogiatega, mis on sageli ka ajaloolasi, raske uskuda, et neile endilegi märkamatu, oma teenistusse võtnud.

Midagi sellist on juhtunud ka Hvostoviga, kuid tema eripära on see, et ta loob endale ise kunstliku probleemi, mis õigupoolest ei kuulugi ajaloo teaduse, vaid pigem ideoloogia ja rahva ajaloo teaduse valdkonda, kui enam sedagi, ning üritab seda siis lammutada. Tema põhiteesiks on ilmselt see, et "Jakobson andis Eestile tema rahvusliku ajaloo, kuid ei teinud seda ajaloolase, vaid ideoloogina. Ja seda alget kannab meie rahvuslik ajaloo teadus endas tänase päevani". Selles rahvuslikus ajaloos valitseb leppimatu vastuolu XIII sajandil Eesti vallutanud sakslaste ja eestlaste vahel. Õigupoolest peaksime esmalt küsima, mis on see "rahvuslik ajaloo teadus" ja mille poolest ta erineb lihtsalt ajaloo teadusest? Sellele küsimusele on Hvostovil vastused valmis. Tõsi, need tuleb raamatu eri lehekülgedelt kokku korjata. Piirdume vaid mõne näitega. Enamasti algab ajalookirjutus allikatest ning allikakriitikast. Ja juba selles esimeses faasis

ilmneb, et "rahvuslik ajaloo teadus kasutab teistmoodi allikakriitikat. Ajaloolane loeb kroonikast välja seda, mida ta välja lugeda tahab". Rahvuslik ajaloo teadus rakendab nn. musta-valge (hea-halva) printsiipi, kus meie juhul on sakslastest vallutajad negatiivse ja eestlased (ükskõik, kuidas neid siis XIII sajandil ei nimetatud) muidugi mõista parema alge kandjad. Rahvuslikku ajaloo teadust iseloomustab ka teatud suvalisus faktikäsitluses, mis olevat "üheaegselt äärmiselt jäik ning samas äärmiselt paindlik", sõltuvalt sellest, kas vaatluse all on agressiivne vaenulik element või siis enda rahumeelne rahvas jne. Kõige selle taga seisab Jakobsoni kollitav figuur, kelle vari langeb veel meie tänaselegi ajaloo teadusele. Ent üteldu seda Hvostov ise: "Meie tänane Eesti ajaloo käsitlus on sajaprotsendiliselt XIX sajandi ärkamisaja saadus. See ajalookäsitlus tekkis rahvuslike vastasseisude ajastul ja ta on niisugusest vastasseisust märgistatud".

Millist konstruktiivset diskussiooni saab rajada eelöeldu ja sissejuhatuseks toodud väite põhjal? Õigupoolest on seda päris raske teha, sest see, mida Hvostov meie ette manada tahab, on mingi veider mõtteline tuuleveski, millega võitlemiseks ta justkui otsiks kaaslast. Nendel, kes on lugenud meie ajaloolaste akadeemilisi uurimusi, olgu siis 1920. – 30. aastatest või ka sõjajärgsetest aastatest, on teda mõtteiski võimatu järgida. Ta väited, et me oleme ajalookäsitluse arusaamades Jakobsoni kaasaegsed ja aatekaaslased, pole vähemalt selle raamatu lehekülgedel fundeeritud ega saagi olla. Ma arvan, et seda tajus Hvostov kirjutamise käigus isegi, tuues järgnevalt oma mõttekäikude tõestuseks sisse arutelud markantsete, kuid ka rahvusliku ajaloo teaduse seisukohalt perifeersete J. Uluotsa ja J. Luiga tööde üle. Ja vähe sellest: tulevad ka K. A. Hindrey, E. Kippel, M. Metsanurk. Seegi on mõistetav, sest kusagilt tuleb oma väidetele tuge leida. Just ülalöeldud nimedega laskub Hvostov sujuvalt sootumaks teisele tasandile, jättes ajaloo teaduse (rahvusliku) kus seda ja teist, sest kes neid akadeemilisi ajalookäsitlusi ikka loeb. Siinkohal väärivad veelkordset nimetamist ka Uluots ja Luiga, sest viimased "on mõjutanud eesti haritlaskonda tervikuna rohkem kui elukutselised ajaloolased, ja haritlaskond omakorda on selle "õige" ajaloo sõnumi edastanud oma rahvale". Omas ajas olid nii Uluots kui Luiga muidugi populaarsed ja loetud, kuid selles, et neil on ka meie kaasaegsete eestlaste ajaloo teaduse kujundamisel mingi arvestatav funktsioon, võib ilmselgelt kahelda.

Hvostovil on õigus, kui ta räägib sellest, et ajaloolist ilukirjandust loetakse märksa rohkem kui akadeemilisi ajalookäsitlusi või ka kroonikaid, ja et paljude inimeste ajalookäsitlus pärinebki sellistest raamatutest või siis sellest, mida koolis õpetati. Kuid millest siis Hvostov õieti räägib? Kas ta räägib ajaloo teadusest, ilukirjanduslikest ajalookäsitlustest või rahva ajaloo teadusest, mis elab Jakobsoni ajastu arusaamade varjus? Need, olles küll omavahel seotud, on siiski sootumaks erinevad fenomenid. Ei saa ilukirjanduse põhjal teha üldistusi ajaloo teaduse kohta ega pelgalt viimase alusel rahva ajaloo teaduse kohta.

Kuid vähe sellest. Selle eestlaste ja sakslaste vahelise ületamatatu vastuolu ning vaenulikkuse, mida meie varasemas ilukirjanduses ja ajalookirjanduses, ja muidugi ka poliitilistes tekstides enim rõhutatult esitati, toob Hvostov ka tänapäeva: "Enamus meist jätkab muistset vabadusvõitlust nende vastu, kes on ammu hauas. Kuna nende – "nemad" on meie vaenlased – pärand on talletatud jäädavalt meie teadvuses, on

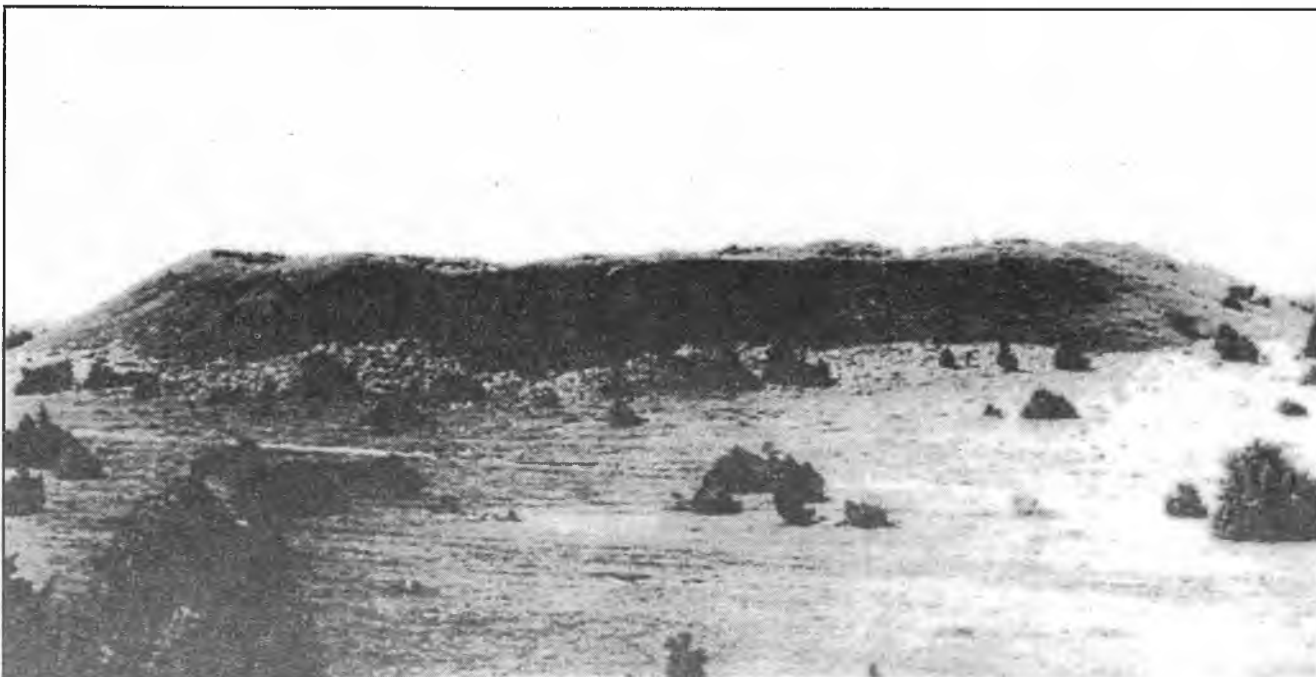
see võitlus juba ammu aega tagasi muutunud sõjaks iseendaga". Ma arvan, et enamikule eestlastest ei tule selline mõttekäik enam ammu ka kõige varjatumates teadvusesoppides pähegi. Kui kuni *Umsiedlung*ini oli see võimalik, kas või selle tõttu, et siin elas baltisakslaste kogukond, kelle olemasolu võis rahvuslikult meelestatud inimestele ametliku propaganda kontekstis pidevalt meelde tuletada möödunud 700 aastat, siis töid järgnevatel aastakümnetel sündmused peale uusi ja tugevamaid ladestusi rahva ajaloo teaduses, nihutades ühtlasi ka rahvusromantilise aspekti ajaloo teaduses taamale.

Siinkohal pole vajadust peatuda pikemalt mittedakslaste ja sakslaste suhtel kristianiseerimise järgsetel sajanditel, seda enam, et sellega seonduvatest küsimustest libiseb ka Hvostov põgusalt üle, kui mitte arvata selle hulka eesti keeles omaks võetud alamsaksakeelsete laensõnade pikka loetelu. Selles pole tõesti midagi uut, pealegi on neid rohkem, kui siin loetletud. Küll on aga kummastust tekitav autori mõttekäik: "Kui meie ajalookäsitlus eeldab halastamatut võitluste ja vastasseisu kirjeldamist, siis pole seal ruumi keskaegsete laenude rohkusest tulenevatele järeldustele. /---/ Oletame, et eestlaste sotsiaalse ajaloo kirjutamisel tuleb vältida laensõnade teemat selle kontseptuaalse sobimatuse tõttu". Mulle tundub, et siinkohal oleme jõudnud tupikusse. See pole enam tõsiselt võetav. Halenaljakaks aga muutub see siis, kui lugeja saab teada, "et meie keeleajalugu ning meie sotsiaalset ajalugu hoitakse rangelt lahus. Keskalamsaksa laensõnade hulgast ning kvaliteedist ei räägita ajalootudengitele sõnagi". Vaesekeesed!

Kahjuks ei saa sellega piirduda, sest ülalöeldu käis valdavalt Hvostovi raamatu teise osa "Jakobsoni aeg" kohta. Umbes sama mahukas on ka "Mõtteline Eesti" esimene osa "Henriku aeg", mis on pühendatud Henriku Liivimaa kroonika tõlgendamisele. Nende kahe osa seos on küll pigem mõtteline kui sisuline, kuid ühendavaks võiks olla tõlgenduste erinevus, mida ühelt poolt pakub välja Hvostov ning teisalt rahvuslik ajaloo teadus oma algusest kuni Enn Tarvelini välja. (Selles seoses pole viimase esindajate erinevused, olgu need ideoloogilised, teaduslikud või muud, olulised.) Mulle tundub, et Hvostovile pole mitte niivõrd oluline mõista Henrikut ja tema ajastut ega inimesi, kui võrd läheneda sellele tekstile kui vahendile, mis aitaks toetada tema konstruktsiooni ning ühtlasi lammutada tema poolt rahvuslikule ajaloo teadusele omistatud lähenemist. Kuid just siin toimubki Hvostoviga järjekordne teisenemine, tõenäoliselt see, mida ta kõige vähem oskas oodata või karta. Ta distantseerub teksti teaduslikust analüüsist ja interpretatsioonist ning jõuab, kannustatuna oma ideoloogilisest lähenemisest, Jakobsoni ja Luiga piirimaile, aktsenteerides küll neile diametraalselt vastupidist. Pärast hulka vastavasisulisi näiteid leiab Hvostov, et "lugeja on nüüd küllastunud keskaegsete kroonikate teadetest, mis õonestavad usku idealiseeritud esivanematesse. Siit kerkiv probleem on järgmine – hakates uskuma seda, mis keskaegsetes kroonikates meie esivanemate kohta mustvalgel seisab, satume me iseendaga vastuollu. Kas me tahame end samastada esivanematega, nagu neid kroonikas kirjeldatakse. Miks me ei võiks sellest väbaneda, tõestades loogiliselt, et kroonik suhtub paganatesse eelarvamuskult. Et ta lausa valetab ja sellest tulenevalt pole meil vaja teda uskuda". Arvan, et enamik meist ei kannata nii suure identiteedikriisi all, et peaks end samastama XIII või ka möödunud sajandil elanud esivanematega; ja isegi küsimus sellest, kas nad olid röövlid ja mõrtsukad, pole oluline, rääkimata sellest, kas nad olid julmad või mitte. See on oluline ainult vaadeldava ajastu kontekstis.

Ma ei hakka pikemalt peatuma kõikidel autori väidetest, mida ta esitab selles küllaltki segases ja hehtilises osas; siin on puudutatud paljusid küsimusi, mis on töö põhikontseptsiooni seisukohalt ebaolulised. Siiski peatuksin ma ühel tervet seda raamatut läbival joonel: nimelt näib, et Hvostovi lähtekohaks on ettekujutus, et tema raamatu võimalikult lugejatel on Eesti ajaloos staatiline ajalookäsitlus, mis on tulenenud Jakobsonist või selle hilisematest modifikatsioonidest. See muidugi sobib tema lähtearusaama. Kuid miks peaks tänapäeva inimeses ristisõja kui halastusakti käsitlemine tõrke tekitama? Miks peaks ristisõdade neutraalne käsitlemine olema vaad et ületamatult raske? Ei ole ju! Ammu enam mitte.

Kindlasti on Hvostovil õigus, kui ta väidab, et "Eesti ajaloo praegune käsitlus ei ole ainus võimalus meie ajaloost rääkimiseks". Neid võimalusi on mitmeid teisigi, kuid kas selleks on mõttekas pöörduda möödunud sajandisse ja uskuda, et lihtsa märgivahetusega sünnib midagi uut. Pealegi oleme juba varem kuulnud "orirahvast" jne. Kõik see tundub tänapäeva teaduse seisukohalt olevat kuidagi liiga ajast ja arust.

Valjala linnus. Illustratsioon Sulev Vahtre raamatust "Muinasaja loojang Eestis".

Kultuurkapitali raamatute rahastamise poliitikast

Täielik pettumus, see ei ole kes-sai-ja-kes-ei saanud-lugu

Probleemi ei ole

Mart Velsker kirjutab 1. aprilli Sirbis, et raha napib ja Kultuurkapital ei saa enam nii palju taotlusi rahuldada kui ennevanasti. Nagu oleks see mingi tõsine probleem.

Raha nagu iga kirjandusega kokku puutunud inimene teab, ei ole kõige esimene ega kõige tähtsam asi. Tuleb mõista põhilist – seda, et Tammsaare ei saanud "Tõe ja õiguse" kirjutamiseks kümnet miljonit, aga sai selle kirjutatud ja käib ka kuidagi. Küll aga saab sama sisuga seebika jaoks kümme miljonit.

Lõppude lõpuks käib jutt ju ainult mingist poolest miljonist. Üle miljoni on ikka veel kasutada ja ma ei usu, et sellest puudu tuleb, et paar kolm korralikku raamatut ära rahastada. Ei mäleta sellist aastat, kus üle kahe-kolme tuntava kirjandusesisaldusega raamatu oleks ilmunud, ja teiste vajalikkuses kahtlen ma siiralt.

Presidendil on õigus

Kõige võõristuse juures, mida ma meie väga lugupeetud presidendi härra Meri suhtes tunnen, ei saa ma anda kirjanikele muud nõu kui tema. Ainus tark nõuanne, mis kirjanikele raha asjus on antud, on tulnud presidendi suust – hakake ettevõtjateks. Kui raamatute kirjutaja võtab ennast arvele eraisikust ettevõtjana, saab ta nägijaks.

Ainus, mida Meri nõuandele lisada, on detailid, mõned mõõdapääsmatud äärmärksused. Ettevõtjal ei teki kirjaniku küsimust: miks ma raha ei saanud? Ehk: kust ma küsin? Ettevõtja, kes toodab keeduvorsti, ei küsi raha Kultuurkapitali keeduvorsti-sihtkapitalilt. Tal ei tule sellist mõtetki.

Ja rumalaid mõtteid ei mõtle ettevõtja sellepärast, et ta teab, kust raha tuleb. Raha annab see, kes vorsti ostab. Sellist kontingenti nimetatakse klientideks. Ettevõtja mõtleb: kes on minu raamatu klient? Teatava intelligentsi juures mõistab ta, et kui ta toodab märgatava kirjandusesisaldusega raamatu, ei ole olemas sellist klienti inimolevuse kujul.

Riiklik saladus

Neid paari alamakstud spetsialisti, kes on

võimelised kirjandust lugema, pole mingit põhjust koormata raamatute finantseerimisega. Ega nad neid enda tarvis ei loe – nad loevad riigi edendamise huvides. Kirjandus, sarnaselt riigisaladusele, on kättesaadav väga vähestele. See ei tähenda, et teda poleks vaja. Ta on asendamatu väärtus seal, kus ta on, ja teda ei saa rahastada samadel alustel nagu ajakirjandust, mis on igal pool.

Oma olemuselt on kirjandus riigisaladus ja seda mitmel põhjusel. Üks asi, et vähestele on antud teda mõista. Demokraatliku lähenemisega on kirjandusajades ainult vigu tehtud. Kirjandus on eliidi omavaheline asi ja jääb massidele saladuseks juba ainult selle pärast, et neil puudub selle mõistmiseks vastav ettevalmistus, eeldustest rääkimata.

Teine saladus on see, kuidas kirjandus riigi huvides toimib. Seda ei oska keegi ka kõige parema tahtmise juures veenvaks projekti kirjutada. Ma kujutan ette, et väga vähestes rahataotlustes on projekti eesmärgiks rahva elujärje parandamine kirjanduse paradigma muutmise läbi. Piirata oma eesmärke pelgalt raamatu avaldamisega on küll aus viis tunnistada oma projekti elujõuetust, aga ei ole meie ausas keskkonnas mingi põhimõtteliselt uus asi ega vääri vähimatki toetust. Ausus ja saladus on nagu siga ja kägu.

Klient on riik

Riigisaladuse ja kirjanduse klient on riik. Siin ei ole üldse midagi seletada või põhjendada. Asju tuleb lihtsalt õige nurga pealt vaadata. Saladus küll, aga eelkõige tootmine. Mart Velskri oli kahes asjas õigus. Projektid tuleb korralikult lahti kirjutada ja need peavad realistiiklikud olema. Milline toode äratav usaldust, kui selle tootmiskuludes on ainult pakkematerjali (paber) ostmise, pakkimine (trükkimine) ja heal juhul ka pakendi kujundamine (makett, kaanepilt).

Milline ministerium ostab arvuteid ainult selle järgi, kui kirjeldatakse pakendit: papist – maksab nii palju, sildi kinnitamine ja kasti kinnikeepimine – maksab nii palju. Nii ei aeta asju. Raamat ehk kast sisaldab kirjandust – toodet. See on selge. Kirjandust aga

toodetakse nagu teisigi irdmateriaalseid saadusi (advokaadi ja raamatupidaja teenused) intellektuaalse toiminguga käigus, mida kogu maailmas mõõdetakse töötundides, pluss see koma teine.

Korilus kapitalismi ajal

Milline raamatu projekt on usutav, kui see ei sisalda töötunde. Ja hinnalisi töötunde, mida võib sisaldada raamat. Mida on kirjutatud 2000 tundi à 5 krooni tund. Mitte midagi väärtuslikku.

Tundub, et Kultuurkapitali ideoloogia on korilus – kusagilt metsast või rabast otsitakse ja leitakse käsikirju, mis siis maksumaksja raha eest ära pakitakse. Kirjanik on nagu kaasaegne korilane asotsiaal, kes lihtsalt vaatab ringi, kus käsikiri ripakil on, ja viib selle kokkuostupunkti – antud juhul Kultuurkapitali. Vähimingi võimalus ise tühje pudeleid – käsikirju – toota tal puudub.

Võrdlus asotsiaaliga on ainult sotsiaalselt korrektne, sest asotsiaal teeb siiski sihipärast tööd, mida kirjanik endale lubada ei peaks saama, sest ta peab tegelema sihipäratu elatise teenimisega sihipäratu tootmise kõrval. Ühesõnaga, kirjanik otsib metsast ühe puu otsast käsikirju ja teise puu otsast elatist. Velsker on asjast väga õigesti aru saanud, et kulka stipendiumid katavad vaid osaliselt stipendiaatide elatuskulud.

Osaline lahendus

Arstionu üldjuhul ei seleta, et me ravime sind siin ainult osaliselt, nüüd lähed koju ja lõikad oma pimesoole asjad ise lõpuni, et me saime natsa vähe pappi möödund kvartal. Kohtus ei mõisteta ka vargale sellist karistust, et istub aasta riigi kulul vanglas ja teise aasta istub paljaksvarastatu kulul viimase keldris. Kirjandusõpetaja ja raamatupoemüüja ei pea vist ise katma osaliselt kooli ja kaupluse kulusid – kirjanikul on see privileeg.

Velskri mainitud numbrid 100 000 – 200 000 ühe raamatu jaoks, mida ikka pidavat ette tulema ja mis pidavat väga eba-realsed olema, on enam-vähem õiges suurusjärgus, napid küll Euroopa maastaabis,

aga meil võiks ehk kuidagi toime tulla. Seda tehakse, aga kuidas, see on riigi saladus. Meie riik saaks kindlasti väga palju kahju, kui see nikk, kuidas 15 000 krooniga raamat toodetakse, näiteks rootslastele teatavaks saab.

Iga toode, ükskõik kui hea ta ka ei oleks, vajab turustamist. Selleks on töö tavaliselt müügijuht. Müügiarenduseks on vaja PRI teha ja toodet reklaamida. Raamatupidajale ja transporditööliste on vaja samuti maksta. Paarisaja tuhandega seda muidugi ei saa aga saab projekteerimise käivitada. Eeldades, et projekteerimine on kümnendik kõigest kulutustest.

Säilitamine

Velsker räägib struktuuri säilitamisele minevatest kuludest ja sellest, et midagi suurt üle ei jää, iseäranis noortele tegijatele. Ajalugu näitab veenvalt, et igasugused struktuurid, mis ainult säilitavad ja midagi ei anna, säilivad väikeste kuludega suurepärastel – iseäranis hästi säilivad kalmistud. Meie kirjanduski on umbes selletaoline struktuur, kuhu korraldatakse lilledega rongkäike, jagatakse laiali laululehti ja võisteldakse juhtivat aladel nagu kirjutõstmise, augukaevamine ja sündisõmme kiiruse peale. Võistlus kalmistul on küllalt veenev kirjanduse olukorra kujund.

Kapitalism on ometigi pank

Huvitav, kuidas meie kirjandus suutis imekiiresti sotsialistlike vormi ja tootmisnõuetega kohaneda, aga kapitalism ei hakka kuidagi pähe. Muusikainimesed ei räägi muust kui tootmisest. Aga kirjanik ei ole ometi muusik ja kapitalism ei ole mingi vabrik. Kapitalism on eelkõige pank – ja just seda peaks olema ka kirjandus.

Seni, kuni meie kirjandus on kalmistu, saavad kirjanikud lilli ja küünlaid, paremal juhul pärgi, mitte raha. Raha viiakse pank. Kas kirjandus saab olla pank? Vastus sellele küsimusele on: kui kirjandus saab vabal tahetel olla kalmistu, siis saab ta soovi korral olla ka pank.

SVEN KIVISILDNIK

Kujutava ja rakenduskunsti "projektide" sihtkapital

Eesti Kultuurkapitali viimast, esimese kvartali toetuste aruannet näitlikustas vaid ühe, s.o. kirjanduse sihtkapitali esimehe aruanne, miks jaotati raha just niimoodi. Kahjuks oli seegi puhuti ohkiv-puhkiv ning ebakonkreetne. Kultuurkapitali direktori Avo Violi repliik julgustas, et küllap järgmistel kvartalitel asi paraneb ning eelmise valitsuse liigest aktsiisihurraast johtuv sisseprogrammeeritud alalaekumine saab pehmeneda.

Kultuurilehel oleks aeg aru saada, et kultuuriinimesedki peavad lugu Äripäeva stiilis kommentaaridest ning oskavad arvupudist enesele vajalikke prognoose välja lugeda. Viiol võiks võtta vaevaks ja selgitada Sirbi veergudel, mille alusel ja kes ning millal prognoosisid ametlikust plaanist 7 miljoni võrra vähema jaotuse ja miks see prognoos vaevalt kaks kuud peale aasta algust veel 7 miljoni võrra väiksemaks osutus. Kes vastutavad nende prognooside eest? Kas ainult riik ja rahandusministeriumi näidisnumbrid?

Esimese kvartali kujutava ja rakendus-

kunsti sihtkapitali jaotuses jäid selgelt kannatajaks pooleks riiklikud institutsioonid, eriti muuseumid. See oli ainuke sihtkapital, kes jättis seekord riiklikud institutsioonid mängust välja. Kas võib järgmisel korral oodata samasuguseid samme teistegi sihtkapitalide puhul? Või jäävad edaspidi välja ka omavalitsuslikud kultuuriasutused? Siis peab muutma ka kultuurkapitali seadust. Eelmine sihtkapitali juhatus astus programmilise sammu, hakates eraldama igas kvartalis summat (ca 100 000 krooni) kummalegi Eesti kunstimuuseumile kogude täiendamiseks ostudega. Tegelikult läheb kogu see raha ju otsekohe ja maksuvabalt kunstnikele tagasi.

Veelgi enam, eelmine sihtkapitali juhatus pani sellise otsusega ühtlasi osa nõukogu vastutusest muuseumide ostunõukogude õlule. Kes siis veel teab paremini, missugune nähtus on muuseumikogus katmata. Uus sihtkapitali nõukogu ilmutas aga pädevust sellegagi, et hakkas enne summade jaotamist nõudma ülevaadet, kelle teoste ostmiseks neid summasid kasutatakse. Justkui

poleks muuseumide ostunõukogude seisukohad pädevad või kaasaegset kunstisituatsiooni piisavalt reflekteerivad.

Seni moodustas Kultuurkapitali raha peaaegu 2/3 muuseumide ostusummast. Ülejäänud tuli riiklike eelarveliste eraldistena. Muuseumid ei ole täielikult eelarvelised asutused, vaid saavad riigieelarvest nn. eraldisi oma eksistentsiks. Riigieelarvelistest ostusummadest katavad muuseumid ostuvajadusi pärandi ostmiseks, sest seda kultuurkapital ju ei toeta. Sihtkapital ostab vaid kaasaegsete kunstnike töid. Seega ei ole muuseumide kogude täiendamine kultuuri pärandi ja väliskunsti osas kultuuriküsimus eesti maksumaksjale ega seotud kunstikultuuriga Eestis.

Prægune olukord viitab varasematele ENSV Kunstifondi ja ENSV Kultuuriministeriumi aegsetele ostukomisjonidele, mille koosseisu kuulusid ikka ühed ja samad nomenklatuursed nimed ning muuseumidel ei olnud kaasaraakimise võimalust. Seega sattuski sageli ühte kogusse hulgaliselt ühe autori töid või suisa koopiaid ning teiselt ei

olnud mitte midagi.

Seekord jättis kujutava ja rakenduskunsti sihtkapital täielikult kõrvale riigiasutuste taotlused. Ega muude taotlustega peale ostude nii suurt muret polekski. Eks tuleb edaspidigi igal muuseumitöötajal – näituse kuraatoril oma palgaraha eraisikuna taotleda ning muuseum on jälle mäel. Seekordseid umbõnalisi rahastamisi "näitus(t)e korraldamiseks" vaadates tundub see olevat ainumõeldav printsiip.

Loodetavasti suudavad riiklikud kunstimuuseumid ennast ja oma struktuuriüksusi registreerida järgmiseks korraks vastavates instantsides poolriiklikena või ühiskondlike-na, et nende taotlused, kõik eranditult "projektideks" nimetatuna, teemal "ettevalmistusteks ja näituste korraldamiseks" rahastatud saaksid. Samas avaldatakse ikka toetustootlusi riiklike instantside nimede all, et kujutava ja rakenduskunsti nõukogul oleks kusagilt midagi lõigata.

ENRIKO TALVISTU,

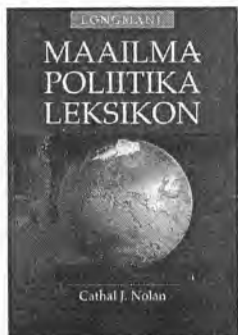
Tartu Kunstimuuseumi direktor

RAAMATUTUTVUSTUS

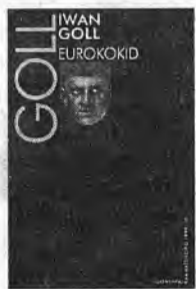
**Konstantin Päts
MINU ELU**

Raamat toetub suures mahus K. Pätsi enese kirjadele, mälestuskildudele, elupiltidele etteotavatele või tema riigimehelikke samme selgitavatele kõnedele, aga ka avaldustele või dokumentidele, mis polemiseerivad peategelase ning tema eluga. Sisaldab arvukalt fotosid, lõpus nimeloend. Koostanud ja sissejuhatuse kirjutanud Hando Runnel, toimetanud Katre Ligi, kujundanud Lembit Küüts. Ilmamaa, 1999, 288 lk.

**Cathal J. Nolan
MAAILMAPOLIITIKA LEKSIKON**

Olulise osa tekstist hõlmavad märksõnad, mis tutvustavad maailmasüsteemi arengut ja tänapäevast olemust, nagu ta end ilmutab rahvusvahelise majanduse, õiguse ja korralduse koostöö- ja konkurentsuhetes. Raamat toob esile ajalooliste või tänapäevaste juhtivate isikute rolli, samuti võtmeid, ühendused ja organisatsioonid. Tõlkinud Peedu Haaslava, Ann Kivikangur, Olev Luhaveer, Raivo Rammus, kujundanud Endla Toots, toimetanud Raivo Rammus. Olion, 1999, 416 lk., kaardid.

**Iwan Goll
EUROKOKID**

Isaac Langi nime all sündinud ja paljusid pseudonüüme kasutanud autorit (1891 – 1950) on eesti keelde varem tõlkinud Marie Under. Alustanud ilmasõja ajal luuletamist dadaistina ja ekspressionistina, hakkas Goll 1924. a. välja andma uue kirjandusvoolu häälekandjat, ajakirja Surrealisme. 1928. a. ilmunud "Eurokokid" on sajandialguse usu- ja eetikakriisi ekspressiivse kajastaja hingekarje. Tõlkinud Aadu Hurt, toimetanud ja järelsõna kirjutanud Anu Saluäär. Loomingu Raamatukogu, 1999/10, 64 lk.

**Göran Tunström
VARAS**

"Põhjamaade romaani" sarjas ilmunud rootsi kirjaniku, maagilise realismi esindaja (s. 1937) loominguga põhiteemaks on inimeses peituvat ürgse elujõu heitlus surma, valu ja vaimuhäigusega. Raamatu peategelaseks on kaltsakapere kolmetekümnes laps, kelle unistuseks on varastada Uppsala ülikooli raamatukogust kuulud Hõbepiibel ja tuua armastatud kasuõde varjuriigist välja, nagu Orpheus päästis Eurydike. Tõlkinud Ene Mäe, toimetanud Arnold Ravel. Eesti Raamat, 1999, 352 lk.

SEEBA KUNINGANNA MÕISTATUSED

Juudi legendid ja muinasjutud hirmsast merekoletisest Levi-aatanist, kahest poemehest, vaesest lesknaisest, rabi Löwist ning targast ja õiglasest kuningas Saalomonist, kellele Seeba kuninganna oma mõistatusi esitab, on huviga loetavad igas vanuses. Tõlkinud Ita Saks, illustreerinud Reti Saks. Aviv, 1998, 77 lk.

**Mari Hiemäe
DEUTSCH IM GESCHÄFTSLEBEN. TELEFONGESPRÄCHE**

Saksa ärikeeke õpikute sarjas on varem ilmunud "Handelskontakte" koos kassetiga ja "Korrespondenz". Nagu eelmised, nii lähtub seegi õpik eeskätt ärialal tegutsevate inimeste praktilistest vajadustest, teemaks konkreetset telefonivestlusted erinevatel tööalastel teemadel. Raamatu juurde kuuluvad kaks kassetti võimaldavad eraldi treenida ka kuulamisoskust, mis telefonivestluses on väga oluline. Toimetaja Maie Pulst, tehniline toimetaja Taivo Org, kujundaja Kalev Tomingas. TEA, 1999, 172 lk.

**Maie Lepp
GRAMMATIK IST KINDERLEICHT!**

Lihne saksa keele grammatika, mis sobib nii õppimiseks kui kordamiseks, nii iseõppijale kui töökõne õpetaja juhendamisel. Iga uue reegli järel saab õppija kinnistada ja proovida oma teadmisi harjutustega, mida seejärel saab kontrollida raamatu lõpuosas oleva võtme abil. Olulisemad käsitletud teemad on kokku võetud koondtabelitena. Toimetajad Maie Pulst, Kati Rump (saksa keel), Eva Viira (eesti keel), Kullo Vende (üldtoimetaja). Tehniline toimetaja Ene Kasesalu, kujundaja Kalev Tomingas. TEA, 1999, 231 lk.

KEELE JA KIRJANDUSE KOONDREGISTRID 1978 – 1987

Kogumikus on lisaks koondsisukorrale eraldi ära toodud autorite, isikunimed ja illustatsioonide register, samuti lühendid. Koostanud Heikki Kiiski, trükivalmis seadnud Madis Norvik, ühtlustanud ja korrektuuri lugenud Tiina Hallik, Väino Klaus, Mart Meri, Heldur Niit, Irja Pärnapuu, Eevi Ross, Milvi Vaher ja Piret Viires. Registreid saab ajakirja toimetusest Tallinnas Roosikrantsi 6, äripäeviti kl. 10 – 15. Üksikisikust ajakirjatellijale kviitungi ettenäitamisel tasuta, teistele 75 krooni.

Liivlased Liivimaal

Kui liivisõbrad kuulsid, et Fenno-Ugria Asutus korraldab 27. märtsil k. a. sõidu Lätimaale liivi päevale, küsisid nad, kas läheme Liivi randa. Aga ei, meie tee viis vaid pisut Eesti-Läti piirist lõuna poole, Staicele väikelinna.

Lisaks Kuramaale on liivlased elanud ka Liivi lahe idakaldal: Väina jõe alamjooksul, sh. praeguse Riia linna alal, Koiva jõgikonnas, Idumea väikemaakonnas ning Metsepole piirkonnas. XII-XIII sajandil ulatus liivi maade idapiir Lääne-Vidzemes kuni 100 km kaugusele merele. XIX sajandil elas Vidzeme liivlasi veel Salatsi ümbruskonnas, kus viimane neist suri tõenäoliselt 1868. a. See oligi põhjuseks, miks Staicele vanimas, ühekorruselises poolkelpkatusega rohelises puumajas avati Metsepole (Salatsi) liivi kultuuri- ja infokeskus ning muuseum-kõrts Pivalind (pühalind ehk toonekurg). Avamisel laudis liivi hümni, mis teadupärast on sama viisiga, kui Eesti ja Soome hümgil.

Kuid enne kultuurikeskuse avamist toimus Staicele kultuurimajas ettekandekoosolek "Liivlased Vidzemes", mille avas Läti Teaduste Akadeemia akadeemik, etnograaf Saulvedis Cimermanis. Kohaliku raamatukogu juhataja Anita Strokše märkis oma ettekandes "Staicele eile, täna ja muinasajal", et Metsepole on nii liivi, läti kui ka soome algupära toponüüm. 1211. a. kogunes Salatsi jõe ääres läti-liivi sõjavägi röövkäiguks Eestisse. Pärimuse järgi jagati saak ühes lähikonna linnuses. Akadeemik Cimermanis peatus Vidzeme liivlaste jaoks kriitilisel XVIII sajandil, mil kohalik parun Fersen pillutas 260 liivlast laiali läti taludesse, pastor Hackel aga keelas liivi keele kõnelemise, ning XIX sajandil, mis jäi Vidzeme liivlastele viimaseks. Dr. phil. Elga Kagaine rääkis läti keele liivipärastest murrakutest, rõhutades vajadust uurida neid kahepoolselt – nii balti kui ka soome-ugri keeleteadlaste poolt. Huvipakkuv on, et läti keele liivipärases murdes puudub grammatiline naissoo. Raisa Denisova tutvustas Vidzeme liivlaste antropoloogilise uurimise tulemusi, mille kohaselt on tegemist ühtse antropoloogilise tüübiga, mis viitab põlisasukatele ja välistab hilise sisserände. Muide, Riia toomkiriku juures on XIII – XIV sajandi matuseid sisaldav liivlaste kalmistu, kuhu nüüdseks on pandud ka mälestustahvel.

Kultuurimaja saalis oli Põhja- ja Lääne-Vidzeme piirkonna rahvarõivaste näitus. Triibuliste ja ruuduliste seelikutega komplektide hulgas äratas tähelepanu uhke ja arhailine naisrõivas, mis koosnes valgest särjast, pruunist kleidist, sügavsinisest pronkskaunistustega (2000 väikest pronksroosi!) ääristatud õlarätist ning pearätist ja rikkalikult pronksehetest (6 ketti, sõled, kaelavõrud, ripatsid, neist kaks linnukujulised). Komplekt oli valmistatud väinaliivlaste asualalt, Ikskile lähedalt pärit X – XIII sajandisse dateeritud arheoloogilise haualeiu eeskujul. Kangaraasud olid säilinud pronksehete all. Töö tegemiseks kulus seitsmel meistril pool aastat. Kõik ülejäänud eksponeeritud

did esindasid läti rahvarõivaid, mille juures võis märgata liivi- (põll, valged tikkimata sõbad, tütarlaste punased peapaelad) ja leivupäraseid (käisteta särjgid ja all kandmiseks) jooni. Vidzeme liivi rahvarõivaid ei ole meie ajani säilinud, tänapäeva liivlaste seljas võib pidulikel juhtudel näha Kuramaa rannakülade traditsioonilisi rõivaid.

Õhtune koosviibimine kultuurimajas kandis nime "Liivlased tulevad tagasi Lätti". Riias 26. märtsil 1994 asutatud ja viiendat aastapäeva tähistava Liivi Kultuuri Keskuse juhataja Gundega Blumberga sõnul küsitavat sageli: "Kas te, liivlased, tahate endale võita kogu Läti?" Vastus on: "Meil pole vaja midagi võita, sest oleme juba siin, ja väga ammu." Moodustatud on tööühm (mida juhib ainus liivlasest parlamendisaadik Ilmars Geige ning kuhu kuuluvad liivlased ja nende sõbrad) pikaajalise sihtprogrammi "Liivlased Lätis" väljatöötamiseks. Võimalik, et praeguseks on programm, mida 27. märtsil tutvustati, juba kaante vahele jõudnud. Programmis on näidatud võimalusi liivlaste kui rahvuse toetamiseks, nende keele ja kultuuri hoidmiseks. Ühtlasi on ette nähtud uurida liivi kultuuripärandit kõikjal Lätis, kus liivlased elanud on. Kui 1920.–1930. aastail oli raskusi liivi keele õpetamisega (seda tohtis õpetada vaid võõrkeelena, õpikud aga olid keelatud, kuna need olid välismaal trükitud), siis viimaseset ärkamisajast saadik on suhted lätlaste ja liivlaste vahel head. 1991. aastast on liivlased kantud rahvana Läti rahvastikuregistrisse. Kultuuriautonomia seaduses on liivlased määratletud Läti põlisrahvana. Ometi pole eelmise valitsuse lubatud sihtotstarbelist raha seni eraldatud ning ka omavalitsuste suhtumine liivlastesse on leige.

Päevakorras olid veel Valt Ernštreiti, Tartu Ülikooli magistrandi poolt kokku pandud "Liivi-läti, läti-liivi sõnaraamatu", Valda Šuvčāne ja Ieva Ernštreite koostatud "Läti liivi-inglise vestmiku" ning raamatu "Kolme tähe valguses" (Kolme Tähe ordeni kavaleride "õend") esitlused. Õhtu jooksul ja lõpus esinesid Eestit korduvalt külastanud koor LTVlist ja ansambel Vītn, samuti Staicele ansambel Pagrabs ning Valdis Muk-
tupāvels laulu ja rahvapillidega.

Tervituste ja pidukõnedega astusid üles ka eestlased, neist Tartu Ülikooli professor Tiit-Rein Viitso liivi keeles. Kuulajate hulgas viibis külalisi Soomest, samuti arvukalt Eestis õppivaid Venemaalt pärit soome-ugri üliõpilasi, kes Fenno-Ugria Asutuse õhutusel ja korraldamisel ning Eesti Vabariigi Haridusministeeriumi toetusel ühis kaasa tegid. Mari tudengid olid ka pillid rehes võtnud ning esitasid lühikese tervituskava.

Liivlaste päeva korraldasid Staicele linnavalitsus ja Liivi Kultuuri Keskus.

EHA VILUOJA

In memoriam

Eile jäeti Stockholmis hüvasti Ingo Laasiga.

Ingo Heljus Peeter Laas sündis Pärnus 9. detsembril 1923. a. Ta lõpetas Pärnu gümnaasiumi 1942. a., noorusaegade suureks sõbraks ja ka pinginaabriks Leo Normet. On teada, et Ingo Normet sai oma eesnime just Ingo Laasi kunagise aura mõjul.

Pärast gümnaasiumi lõpetamist õppis Ingo Laas aastail 1942-43 Tartu ülikoolis õigusteadust, 1943. a. põgenes Soome. Seal viis teekond Rootsi ning nagu meenutab Harri Kiisk viimases Teataja numbris, võeti aastavahetus 1943-44 vastu merel kuskil Hango ja Ahvenamaa vahel.

Pärast tegelemist turismindusega sai Ingo Laasi kauaseks töökohaks Stockholmi Linnateater. Meie mõistes jõudis ta seal nii-öelda korraldusdirektori seisusesse ja sellest ajast peale on väga paljud eesti sõnateatri inimesed Ingo Laasi ees tänuvõlgelased, sest tema seisib sageli külalisesinemiste ja kõikvõimalike enesetäiendusprojektide taga. Lisaks kõigele oli tema korter alati avatud õõbimiseks nii sõpradele kui ka neile uustulnukaile, kel oli võimalus Stockholmi pääseda.

Kui 1990. a. taas elustati Estonia Seltsi tegevus ning moodustati ka selle osakond Rootsis, valiti üksmeelselt selle osakonna esimeheks Ingo Laas. Sellele kohale jäi ta kuni oma surmani k. a. 16. märtsil. Nimetatud perioodi jäävad tähistama paljud ühisüritused nii Stockholmis kui Tallinnas, Ingo Laas oma vaimse loomupärasusega alati ustavaks kaasalõõjaks.

John Donne on kirjutanud: "iga inimese surm võtab mult midagi ära, sest ma olen ühendatud kogu inimkonnaga". Ka Ingo Laasi lahkumine võtab meie kavatsuste ahelast midagi ära, kuid on veendumusi, mida me igal juhul ära anda ei saa. Kasvõi see, et eesti kultuur on ühine tervik, ükskõik, millises maakera nurgas tema kiltud ka ei oleks loodud. Peame seda alati meeles ja oleme tänulikud, et Ingo Laas oli üks selle põhimõtte järjekindlaid järgijaid.

ARNE MIKK

T E A T E R

RAHVUSOOPER ESTONIA

R, 9. IV kl. 19 J. Offenbachi operett "Ilus Helena". Dirigent E. Pehk. Osades T. Laur, R. Elp, T. Sild, R. Gurjev jt.

L, 10. IV kl. 12 O. Ehala lastemuusikal "Nukitsamees" (väljamüüdüd).

L, 10. IV kl. 19 M. Raveli – M. Murdmaa ballett "Daphnis ja Chloë". G. Bizet – R. Štšedriini ballett "Carmen". Dirigent J. Alpernten. Peaosades tantsivad T. Voronina, V. Arhangelski, K. Kõrb, V. Jansons.

P, 11. IV kl. 14 G. Verdi ooper "La Traviata". Dirigent J. Alpernten. Peaosades N. Kurem, M. Kõrts, K, 14. IV kl. 19 Jules Perrot – Cesare Pugni ballett "Esmeralda". Esietendus! Lavastaja Nikita Dolgušin (Venemaa). Peaosades tantsivad Kaie Kõrb ja Jüri Jekimov.

N, 15. IV kl. 19 G. Puccini ooper "Madama Butterfly". Dirigent Jüri Alpernten. Peaosades Chieko Okabe Helsingi RO), Riina Airene, Ivo Kuusk, Väino Puura ja Villu Valdmaa.

R, 16. IV kl. 19 "Esmeralda". Esietendus! Dirigent Norman Illis Reintamm. Peaosades tantsivad Marina Chirkova ja Vladimir Arhangelski.

L, 17. IV kl. 12 "Nukitsamees" (väljamüüdüd).

L, 17. IV kl. 19 "Madama Butterfly". Dirigent Jüri Alpernten. Peaosades Chieko Okabe (Helsingi RO), Riina Airene, Ivo Kuusk, Väino Puura ja Villu Valdmaa.

P, 18. IV kl. 14 I. Kálmáni operett "Silva". Dirigent Erki Pehk. Osades Urve Tauts, Ervin Kärvet, Tarmo Sild, Margit Saulep, Tõnu Kilgas jt.

Kassa avatud kl. 12 – 19, päevase etenduse korral üks tund enne algust. Tel. 626 0215. Tellimused

tööpäeviti tel. 626 0260 kl. 10 – 16, faks 626 0246, e-mail: eve@opera.ee

RAHVUSOOPERI ESTONIA TALVEAED

L, 10. IV kl. 15 "Pärastlõuna Shakespeare'iga". Laulab Villu Valdmaa (bariton), klaveril Martti Raide. Sonette loevad Kadri Malin, Mari-Liis Paalmäe, Carol Sirila.

L, 10. IV kl. 20 J. Offenbachi "Pizelbergide salong". Esietendus! Operett ühes vaatuses. Eesti Muusikaakadeemia ooperistuudio etendus. Muusikajuht Ellen Maiste, kontsertmeister Ene Rindsalu, lavastaja Thomas Wiedenhofer (Saksamaa).

P, 11. IV kl. 13 "Raadio 4 muusikalised kohtumised". Külas Arne Mikk ja Muusikaakadeemia ooperistuudio. Venekeelset otsesaadet juhib Irina Svensson.

P, 11. IV kl. 16 "Muusikaõpetaja. Nathalie Maasi ni klaveriklass" (reserveeritud). Esinevad Nõmme muusikakooli õpilased ja viiulistlased.

P, 11. IV kl. 20 "Armastatud Bel Canto". Laulab Aare Saal. Klaveril Ralf Taal. Kavas Bellini, Verdi, Tosti, Denza.

N, 15. IV kl. 20 "Pizelbergide salong".

R, 16. IV kl. 20 "Pizelbergide salong".

L, 17. IV kl. 12 "See ongi suur muusika" (reserveeritud). Kontsertkohtumine

muusikakoolidele. Mängib ja vestleb Estonia Brass. Kontserti juhib Priit Aimla.

L, 17. IV kl. 16 "Muusikaõpetaja". Tiit Pauluse ja Toomas Tangu kitarriklassid. Esinevad Kuressaare muusikakooli õpilased.

P, 18. IV kl. 18 "Vello Sakkos 50" (reserveeritud). Piletid müügil rahvusoper Estonia kassas, tel. 626 0215. Ühistellimused tel. 626 0210.

EESTI DRAAMATEATER

R, 9. IV kl. 19 Jim Cartwrighti "Tee". Lavastaja Hendrik Toompere jr.

Kl. 19 Thomas Bernhard'i komöödia "Harjumuse jõud" väikes saalis. Lavastaja Lembit Peterson. Peaosas Aarne Üksküla.

Kl. 19 Caryl Churchilli draama "Tippüdrukud" Põlva kultuurikeskuses. Lavastaja Mati Unt.

L, 10. IV kl. 19 "Tee".

Kl. 19 Yasmina Reza "Kunst" väikes saalis.

Kl. 12 ja 19 "Tippüdrukud" Põlva kultuurikeskuses.

P, 11. IV kl. 12 Alfred Bradley muusikaline lastenäidend "Võlur Oz". Lavastaja Tamur Tohver.

Kl. 19 Ayn Randi "16. jaanuari õhtu". Lavastaja Ivo Eensalu.

Kl. 19 Torgny Lindgreni "Mao tee kalju peal" väikes saalis.

Kl. 19 Urs Widmeri "Top Dogs" Endla teatris.

Lavastaja Ain Prosa.

T, 13. IV kl. 19 Tom Stoppardi "Armastuse leiutajad". Lavastaja Hendrik Toompere jr.

Kl. 19 Edward Albee "Kolm pikka naist" väikes saalis.

K, 14. IV kl. 19 Merle Karusoo "Küüdiipoisid" (25. märts 1949) sarjast "Eesti elulood".

Kl. 19 David Henry Hwangi "M. Butterfly" väikes saalis. Lavastaja Mati Unt. Peaosades Taavi Eelmaa ja Mait Malmsten.

N, 15. IV kl. 19 Urs Widmeri "Top Dogs" suures saalis. Lavastaja Ain Prosa. Piletid eriti soodsad.

Kl. 19 "M. Butterfly" väikes saalis.

R, 16. IV kl. 19 William Shakespeare'i "Kuningas Richard Kolmanda tragöödia". Lavastaja Mati Unt. Nimiosas Andrus Vaarik.

Kl. 19 "Harjumuse jõud" väikes saalis.

L, 17. IV kl. 19 "Küüdiipoisid" (25. märts 1949).

Kl. 19 "Laevakell" väikes saalis.

P, 18. IV kl. 12 "Võlur Oz".

Kl. 12 "Stseenid ühest abielust" väikes saalis.

Kl. 19 "M. Butterfly" väikes saalis.

Kassa avatud iga päev kella 9 – 19. Info ja piletite tellimine tel. 644 3378. e-post: draama@draamateater.ee

http://www.draamateater.ee

TALLINNA LINNATEATER

R, 9. IV kl. 18 "Naine merelt".

E, 12. IV kl. 18 T. Johnsoni "Hüsteeria". Lav. E. Hermaküla.

T, 13. IV kl. 18 "Naine merelt".

K, 14. IV kl. 18 "Naine merelt".

N, 15. IV kl. 18 "Kojutulek".

R, 16. IV kl. 18 J. Tätte "Ristumine peateega". Lav. J. Tätte.

Piletikassa (Lai 23, tel. 665 0800 on avatud E – L kl. 12 – 18 (ettetellimine ja müük) Pühapäeval

müüakse pileteid tund aega enne etenduse algust ainult algavale etendusele. Piletite tellimine algab

iga kuu 1. tööpäeval kell 10 kõikidele järgneva kuu etendustele. Piletite müük algab kaks nädalat enne etendust, tellitud piletite viimane väljaostupäev on

7 päeva enne etendust.

7 päeva enne etendust.

VANALINNASTUUDIO

R, 9. IV kl. 19 T. Kalli "Kassikuld". Lavastaja E. Baskin.

L, 10. IV kl. 12 Ch. Perrault "Uinuv kaunitar".

Kl. 19 N. Simoni "Päikesepoisid". Lavastaja E. Baskin.

P, 11. IV kl. 19 "Midagi tõelist" Tamsalu kultuurimajas.

E, 12. IV kl. 19 "Kassikuld".

T, 13. IV kl. 19 "Midagi tõelist" Varbla kultuurimajas.

K, 14. IV kl. 19 "Päikesepoisid".

R, 16. IV kl. 19 "Täitsa lõpp".

L, 17. IV kl. 14 "Täitsa lõpp".

P, 18. IV kl. 12 "Kassikuld". Lavastaja E. Baskin.

Kl. 19 "Kassikuld".

Info ja piletite tellimine E – R kl. 10 – 16, tel. 660 4500.

VON KRAHLI TEATER

P, 11. IV kl. 15 Peda ballettipühapäev.

E, 12. IV kl. 19 Von Krahl'i teatri baaris W. Saroyani

"Mulle meeldib šampus. – Jah, aga mis puhul?".

N, 15. IV kl. 19 tantsuline performance H. Ibseni

"Kui me surnud ärkame". Lavastaja Arturas Šimonis.

R, 16. IV kl. 19 tantsuline performance H. Ibseni

"Kui me surnud ärkame".

Von Krahl'i teater Rataskaevu 10, Tallinn 10123.

Piletite tellimine ja eelmüük tel. 626 9090, faks 626 9099, e-mail: krahl@online.ee

homepage: www.Vonkrahl.ee

THEATRUM

R, 9. IV ja R, 16. IV kl. 19 "Harjumuse jõud" Eesti

Draamateatri väikes saalis. Piletid müügil Eesti

Draamateatri kassas, tel. 6443 378 ja Tallinna

kaubamaja piletikeskuses, 640 0337.

E, 12. IV, K, 14. IV, N, 15. ja P, 18. IV kl. 18 "Pelléas

ja Mélisande" Theatrumi saalis.

RAETEATER

E, 12. IV kl. 19, L, 24. IV kl. 17 ja L, 1. V kl. 19

"Riiust eemal rinda pistmas". Priit Aimla

ajaloomäng raeklareti, tantsu ja pirkatega. Info ja

piletite tellimine tel. 634 5286. Piletid müügil

kaubamaja piletikeskuse, piletillevis, Raekoja platsil

i-punktis ning Raekoja keldris näituse kassas.

VENE DRAAMATEATER

R, 9. IV kl. 19 "Armastan sind igavesti!..".

L, 10. IV kl. 18 "Pisuhänd".

P, 11. IV kl. 18 "Seniks, kuni ta suri".

T, 13. IV kl. 19 Moskva teatri Sovremennik näiteja

Marina Nejolova loominguine õhtu.

K, 14. IV kl. 18 "Abarik" peeglisaaalis.

N, 15. IV kl. 19 "Pygmalion".

L, 17. IV kl. 18 "Liblikad on vabad".

P, 18. IV kl. 12 "Tuhkatriinu".

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

L, 10. IV kl. 12 "Haldjaöö" ovaalsaali trepiahallis.

P, 11. IV kl. 12 Evald Hermaküla "Kohtuasi number

null" (esietendus).

K, 14. IV kl. 10 – 14 ekskursioonid.

Kl. 11 "Kohtuasi number null".

Kl. 18 Vladimir Tarassovi "Elutarkus või elukartus" täiskasvanuile.

L, 17. IV kl. 12 "Sipsik".

Kl. 15 "Haldjaöö" ovaalsaali trepiahallis.

P, 18. IV kl. 12 "Kohtuasi number null".

Kl. 15 "Haldjaöö" ovaalsaali trepiahallis.

Kassa on lahti T – R kl. 10 – 17.30, L, P kl. 11 – 14 ja üks tund enne õhtuse etenduse algust. Piletite müüakse kuu mängukava ulatuses. Info ja tellimused tel. 641 1617 (kassa), 641 1609 (administraatorid).

VAT TEATER

P, 11. IV kl. 12 "Mütsimehike" Viljandi kultuurimaja-

jas. Lav. A. Toikka.

T, 13. IV kl. 11 "Mütsimehike" Rapla kultuurikeskuses.

Kl. 14 "Mütsimehike" Vana-Vigala rahvamajas.

Kl. 19 W. Shakespeare'i "Cymbeline" Juuru rahvamajas. Lav. R. Agur.

K, 14. IV kl. 10 "Mütsimehike" Kullamaa kultuurimajas.

Kl. 19 "Cymbeline" Mustpeade Majas.

N, 15. IV kl. 19 "Cymbeline" Mustpeade Majas.

R, 16. IV kl. 15 M. Karusoo "Sünnipäev ehk Kuski

konkus siinsamas" Kiisa rahvamajas. Lav. A. Kress.

Kl. 19 "Cymbeline" Mustpeade Majas.

P, 18. IV kl. 14 peresafari Guitari Safaris (Müürivahe 22), kl. "Reinuvader rebane"

Piletid müügil kaubamaja piletikeskuses, info tel. 6400 337 ja üks tund enne algust kohapeal. VAT

teatri info ja etenduste kohapeal tellimine E – R kl. 11 – 14, tel. 6450 959.

VANEMUINE

SUURES MAJAS

R, 9. IV kl. 19 I. Kálmáni operett "Montmartre'i

kannike".

L, 10. IV kl. 19 R. Frimli, H. Stotharti operett "Rose

Marie".

P, 11. IV kl. 12 M. Kõivu "Omavahelisi jutujamisi

tädi Elliga".

Kl. 19 M. Raveli "Hispaania tund" (koomiline

ooper), "Boléro" (tantsuetendus).

T, 13. IV kl. 19 "Omavahelisi jutujamisi tädi Elliga".

K, 14. IV kl. 19 balletiõhtu "Maa laul" G. Mahleri

muusikale.

N, 15. IV kl. 19 A. Suhhovo-Kobõlini komöödia

"Tarekini surm".

R, 16. IV kl. 19 J. Hofmanni komöödia "Bluff".

Kassa avatud E – L kl. 10 – 19, P üks tund enne

etendust, tel. 434 059.

VÄIKSES MAJAS

R, 9. IV kl. 15 muinasjutumäng "Koera ja hundi

lugu" ovaalsaalis.

Kl. 18 A. Lindgreni, M. Mikiveri, A. Oidi lastenäidend

lauludega "Väikevend ja Karlssoni katuselt".

L, 10. IV kl. 12 A. Ayckbourni'i lastenäidend

"Hääleroovel".

Kl. 15 muinasjutumäng "Koera ja hundi lugu" (ovaalsaalis).

Kl. 19 L. Lunari komöödia "Kolmekesi kahevahel".

T, 13. IV kl. 19 G. Verdi ooper "Traviata".

K, 14. IV kl. 19 M. Kivastiku näidend "Õnne, Leena!".

N, 15. IV kl. 19 F. Kafka – P. Raudsepa

õuduskomöödia "Metamorfoos".

R, 16. IV kl. 19 L. Lunari komöödia "Kolmekesi

kahevahel".

KÜLALISETENDUSED

P, 11. IV kl. 12 A. Ayckbourni'i lastenäidend

"Hääleroovel" Viljandi Ugalas.

Kl. 19 S. Schneideri draama "Õdede Brontède

ööd" Viljandi Ugalas.

Pääsmeid on võimalik osta ja broneerida Vanemuise

kassadest ja piletimüügikeskusest (Rüütli tn. 2,

Tartus). Pensionäridele esimese rea piletid

soodushinnaga, õpilastele ja üliõpilastele hinna-

soodustus 30% (v.a. esietendused, salongiõhtud ja

lasteetendused).

TARTU LASTETEATER

L, 10. IV kl. 17 P. S. Beagle'i – M. Kampuse

"Viimane ükskõik".

P, 11. IV kl. 17 Anne Maasiku lavastus türgi luulest

"Saa tühjaks, mu süda".

N, 15. IV kl. 11 G. Jankowiaki – K. Nielsen "Jesper

õnn".

L, 17. IV kl. 12 "Jesper õnn".

P, 18. IV kl. 12 H. Väli – M. Kampuse "Päevakoer

ja peegel".

Info ja piletite tellimine E – R kl. 10 – 17, Jaama 5

Tartus, tel. 8 27 403 032, e-mail: laste@uninet.ee

Piletid müügil ka Tartu piletimüügikeskuses, Rüütli

tn. 2.

PÄRNU ENDLA

R, 9. IV kl. 18 "Kodanlasest aadlimese" Tornimäe

kultuurimajas.

L, 10. IV kl. 19 A. R. Gurney "Sylvia". Lavastaja

Madis Klamet.

E, 12. IV kl. 12 Andrus Kiviräha "Kakand ja kakand" Eesti Draamateatris. Lavastaja Tõnu Oja.

Kl. 15. "Kakand ja kakand" Eesti Draamateatris.

T, 13. IV kl. 19 "Irma".

Kl. 19 August Strindbergi "Hades" ärklisaalis.

Lavastaja Madis Klamet.

KONTSERT

EESTI KONTSERT II KLAVESSIINIPÄEVAD
 8. – 11. aprillini. Festivali kunstiline juht IMBI TARUM. Festivali toetab Prantsuse kultuurikeskus. N, 8. IV kl. 17 klavessiinifestivali näituste avamine ja Eesti Kontserdi uue klavessiini presentatsioon. N, 8. IV kl. 18 Estonia kontserdisaali kammerlaval **Eesti Muusikaakadeemia üliõpilaste kontsert**. Esinevad ELE SONN, IRINA ZAHARENKOVA, OKSANA BUTSENKO, REINUT TEPP. Kaastegev ANNA ŠULITSENKO (oboe). Kavas saksa ja prantsuse klavessiinimusiikat: Pachelbel, Couperin, J. S. Bach, Boismortier. Piletid 30, 50 krooni.
 N, 8. IV kl. 20 Estonia kontserdisaali kammerlaval **L, 10. IV kl. 19** Tartu ülikooli ajaloomuuseumis **BOB VAN ASPEREN** (Amsterdam). Kavas Johann Sebastian Bach. Bob van Asperen on juba aastakümneid meie aja tunnustatumaid klavessiniste, tegutses organisti ning dirigendina. Kontserdireisid solistina ning ansambelites, sh. duos ja trios koos Frans Brüggeni ja Barthold Kuijkeniga on viinud teda peaaegu igasse maailma nurka. Van Aspereni raadiosalvestused ning plaadistused on pälvinud rahvusvahelisi auhindu, erilist tähelepanu on võitnud C. Ph. E. Bachi kogu klavessiiniloomingu esmakordne plaadistus, samuti J. S. Bachi "Hästitempereeritud klaviin" plaadistus. Van Asperen on Amsterdami Sweelincki nimelise konservatooriumi klavessiiniprofessor ning õpetab pidevalt rahvusvahelistes suveakadeemias Itaalias, Prantsusmaal, Saksamaal, Inglismaal, Austraalias ning Kanadas. Piletid Tallinnas 40, 80 krooni, Tartus 30, 60 krooni.
 R, 9. IV kl. 10 Eesti Kontserdi kammerisaalis **BOB VAN ASPERENI** meistrklass. Pilet 15 krooni.
 R, 9. IV kl. 18 Estonia kontserdisaali kammerlaval **IMBI TARUM**. Kavas hispaania klavessiinimusiikat XVI – XVIII sajandist: Juan Cabanilles, Antonio Cabezón, Joseph Ximénez, Diego Xaraba, Domenico Scarlatti, Antonio Soler. Imbi Tarum on lõpetanud Eesti Muusikaakadeemia pianistina Bruno Luki klassis. Juba tudengina alustas ta klavessiini mängimist ansambelis Hortus Musicus, kus töötas 14 aastat. Tarum on täiendanud end klavessiini alal Ton Koopmani, Vaughan Schleggi jt juures. Ta on osalenud paljudes ansambelites (Tubae Revalensis, Corelli Consort, Cantores Vagantes, Eesti Barokkkestid). Praegu on ta ansambli Tallinn Baroque ja Concerto Festivo, samuti Tallinna Barokkorkestri ja Soome-Eesti Barokkorkestri *continuum*ängija ja solist. Tarum töötab ühtlasi Eesti Muusikaakadeemias klavessiini ja basso continuo-lektorina. Piletid 30, 60 krooni.
 R, 9. IV kl. 20 Estonia kontserdisaali kammerlaval **JUKKA TIENSUU** (Helsingi). Kavas Anneli Arho, Michel Corrette, Roberto Sierra, Francois Couperin, György Ligeti, Jukka Tiensuu, Helena Tulve "Sans titre" (esiettekanne), Dan Locklair, Domenico Scarlatti. Jukka Tiensuu on õppinud väga erinevaid muusikavaldkondi paljudes maades. Klavessiinivirtuosina on ta sooritanud kontserdireise enamikus Euroopa riikides, Aasias ja USA-s. Ta on esinenud improviseerijana koos selle ala kuulsaimate nimedega. Tiensuu on ka pianist ja dirigent, eelkõige aga viljakas helilooja. Ta on loonud arvutimusiikat IRCAMis Pariisis, Kalifornia ülikoolis San Diegos ning Massachusettsi Tehnoloogiainstituudis. 1988. aastal pälvis ta teos "Tokko" meeskoorile ja lindile peaaegu UNESCO heliloojate rostrumil Pariisis. Piletid 30, 60 krooni.
 L, 10. IV kl. 10 Eesti Kontserdi kammerisaalis **JUKKA TIENSUU** meistrklass. Pilet 15 krooni.
 L, 10. IV kl. 18 Estonia kontserdisaali kammerlaval **MARJU RIISIKAMP** (klavikord, klavessiin, positiivorel). Kavas itaalia ja inglise muusikat XVI sajandist klavikordile ja orele: Giovanni Gabrieli, Claudio Merulo, Girolamo Cavazzoni, Peter Philips, Andrea Gabrieli, Francis Cutting, Antonio Valente, John Dowland, Benjamin Cosyn. Marju Riisikamp on õppinud Tallinna konservatooriumis, täiendab end Itaalias Christopher Stembidge'i juhendamisel. Tegutses instrumentaalistina, pedagoogina Vanalinnas muusikakoolis, korraldab kammerkonserte Vanalinnas muusikamajas ja Estonia talveaias. Piletid 30, 60 krooni.
 L, 10. IV kl. 20 Estonia kontserdisaali kammerlaval **PIERRE HANTAI** (Pariis) Kavas Bachi

Goldbergi variatsioonid. Pierre Hantai õppis klavessiini Arthur Haasi ja Gustav Leonhardti juures ning võitis varakult auhindu mitmel konkursil. Ta on pälvinud suurt tähelepanu nii kontserdireiside kui ka rohkete plaadistustega (virginalistid, Domenico Scarlatti, noor Mozart, Bachi kontserdid). Ta on kaks korda salvestanud Bachi Brandenburgi kontserdid, dirigentideks Sigiswald Kuijken ja Jordi Savall. Tema plaadistus Bachi "Goldbergi variatsioonidest" sai 1994. aastal ajakirja Gramophone aastaauhinna. Piletid 40, 80 krooni.
 P, 11. IV kl. 10 Eesti Kontserdi kammerisaalis **PIERRE HANTAI** meistrklass. Pilet 15 krooni.
 P, 11. IV kl. 19 Estonia kontserdisaali kammerlaval **KLAVESSIINIPÄEVAD LÖPPKONTSERT**. Esinevad Bob van Asperen (klavessiin), Jukka Tiensuu (klavessiin), Imbi Tarum (klavessiin), Ene Nael (klavessiin), Petra Aminoff (plokklööp), Petri Tapio Mattson (barokkviul), Corelli Consort. Kavas Johann Ludwig Krebsi Kontsert a-moll kahele klavessiinile, Jukka Tiensuu "Veto", Johann Gottfried Müttheli Kontsert klavessiinile ja orkestrile, Johann Sebastian Bachi Brandenburgi kontsert nr 5, Passacaglia g-moll. Piletid 40, 80 krooni.
Klavessiinipäevade raames on Estonia kontserdisaali fuajees eksponeeritud Joop Klinkhameri (Amsterdam) ja Peeter Talve (Jäeneda) klavessiinide näitus, samuti rahvusraamatukogu poolt koostatud näitus "Klavessiin kui kunstiteos".
 R, 9. IV kell 19 Lühila kultuurimajas
 P, 18. IV kl. 14 Mäetaguse mõisas **ALLIKATUND. TATJANA LEPNURM** (harf), **VIRGO VELDİ** (saksofon).
VIIES PÕHJAMAAD ÜLIÕPILASKOORIDE FESTIVAL ja Eesti Kontsert esitlevad:
 R, 9. IV kl. 20 Kalevi spordihallis **BEETHOVENI IX SÜMFOONIA** Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, **Eesti Muusikaakadeemia Sümfooniaorkester**, 1500liikmeline koor Põhjamaadest ja Eestist. Solistid PILLE LILL (sopran), MARIANNE EKLÖF (metsosopran), JYRKI NISKANEN (tenor), MATI PALM (bass). Dirigent ERI KLAS.
 L, 10. IV kl. 17 Võru kultuurimajas **Kannel TALLINNA POISTEKOOR**. Dirigent LYDIA RAHULA.
 P, 11. IV kl. 16 Vanemuise kontserdimajas **KATRE KÕIVA** (sopran), **URMAS TANILOO** (orel). Kavas Bach, Händel, Weslev, Barblan, Karindi, Gorecki. Piletid 30 – 60 krooni. NB! Gorecki "O Domina Nostra" esiettekanne Eestis.
 P, 11. IV kl. 16 Pühtse linnuses
 T, 13. IV kl. 19 Estonia kontserdisaalis **LAURI VÄINMAA** (klaver). Kavas Beethoven, Debussy, Schönberg, Sisask, Liszt. Piletid Tallinnas 30, 60 krooni.
 N, 15. IV kl. 19 Estonia kontserdisaalis
 R, 16. IV kl. 19 Vanemuise kontserdimajas **EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER**. Solist HENRI-DAVID VAREMA (tello). Dirigent OLARI ELTS. Kavas Hindemithi Metamorfoosid Weberi teemale, Straussi "Surm ja selginemine", Weberi avamäng ooperile "Noidkütt", Hindemithi Leinamuusika. Piletid Tallinnas 30 – 100 krooni.
 R, 16. IV kl. 17 Estonia kontserdisaalis **LASTE JA NOORTE LAULUVOISTLUSE TÄHTEDE LAUL 99'. LÖPPKONTSERT**. Piletid 20, 30, 50 krooni.
 R, 16. IV kl. 18.30 Pärnu Agape keskuses
 P, 18. IV kl. 19 Estonia kontserdisaalis **HISPAANIA VÄRVID. EESTI RAHVUSMEESKOOR**. Dirigent JOSEP PRATS (Barcelona Raadio ja Televisiooni Koori dirigent). Hispaania klassika, baski, kataloonia, andalusia, astuuria ja galiitsia rahvamuusika. Piletid Tallinnas 30 – 60 krooni.
 L, 17. IV kl. 16 Väravatornis **VARAJANE RENESANSISMUUSIKA. TRECENTO. HORTUS MUSICUS**. Kunstiline juht ANDRES MUSTONEN. Piletid 30, 60 krooni.
 P, 18. IV kl. 16 Rakvere Kauri koolis **TALLINNA SAKSOFONIKVARTETT**. OLAVI KASEMAA (sopransaksofon), VILLU VESKI (altsaksofon), VALDUR NEUMANN (tenorsaksofon), HENDRIK NAGLA (baritonsaksofon). Kavas Bach, Debussy, Piazzolla, Iturralde, Gershwin.
 Eesti Kontserdi kassa on lahti E – R kl. 12 – 19, L kl. 12 – 17, P üks tund enne kontserdi algust. Pileteid on võimalik tellida hooaja kõikidele kontsertidele, info tel. 644 3198. Pileite broneerimine ja tellimine tel. 644 1308, faks

641 830, e-mail: info@concert.ee.ee
TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL
 L, 10. IV kl. 15 MATKAMAJAS esinevad **Helju Taugi kammeransambliklassi õpilased**. Kaastegev Moonika Sutt (laul).
 L, 10. IV kl. 18 ÕPETAJATE MAJAS esineb **Mihkel Poil Maigi Pakri klaveriklassist**.
 P, 11. IV kl. 13 MUSTPEADE MAJA OLAVI SAALIS esinevad **Mai Katsuba** ja **Eve Paju-Tõevälja klaveriklassi õpilased**.
EESTI MUUSIKAKADEEMIA
 L, 10. IV kl. 14 VANALINNA MUUSIKAMAJAS esineb **Urve Tautsi lauluklass**. Klaveril Katrin Paat. Kavas eesti, saksa, vene, itaalia laulud ja aariad.
 P, 11. IV kl. 17 MUSTPEADE MAJA OLAVI SAALIS esineb **Kadri-Ann Sumera klaveril**. Kavas Bach, Rahmaninov, Messiaen.
 T, 13. IV kl. 18 MUSTPEADE MAJA VALGES SAALIS esineb **Natally Sakkose kammeransambliklass**.
 N, 15. IV kl. 17 MATKAMAJAS esineb **Helju Taugi ansambliklass**.
 R, 16. IV kl. 18 MATKAMAJAS esineb **Urmas Vulbi viiuliklass**, kontsertmeisterid Lille Randma, Thea Nestor, Toivo Peäske. Kavas Bach, Händel, Eler jt.

ADAMSON-ERICU MUUSEUM
 Lühike jalg 3. Loengute kontsertsari "Klavessiinimusiika ajalugu" koostöös Eesti Muusikaakadeemiaga, kunstiline juht Imbi Tarum.
 P, 18. IV kl. 13 kavas hispaania muusika. Kontserdipiletid müügil muuseumis üks tund enne kontserdi algust. (täiskasvanud 25, õpilased 10 krooni).

MIKKELI MUUSEUM
 Weizenbergi 28
 P, 25. IV kl. 16 promenaadikontsert. Kitarrimusiika Heiki Mätliku ja EMA üliõpilaste-magistrantide esituses.

NIGULISTE
 P, 11. aprillil kell 11 on Niguliste muuseum-kontserdisaalis muusikakoolide klaveri ja puhkpilli eriala õpilaste üleriigilise konkursi lõppkontsert. Esinevad konkursil esikohale tulnud õpilased.

EESTI MUUSIKAKADEEMIA LAHTISTE USTE PÄEV
 17. aprillil kell 11 Kaarli pst. 3 kolmanda korruse saalis koolimuusika eriala TEABEPÄEV ja KONTSERT
 12. mail kell 18 Estonia talveaias **ESINEVAD Koolimuusika Instituudi naiskoor, ansamblid ja vokaalinstrumentaalsolistid.**

TALLINNA ÄRIKESKUSE ATRIUM
 Tallinn, Harju 6
 Aapo Puki "MAALID XX SAJANDIST" kuni 23. IV. Avatud iga päev, suletud kl. 23 – 9.

Ootame Teie reklaami
 tel. 644 8868 ja faksil 644 9247, e-post: sirp@sirp.ee marju@sirp.ee

EESTI RAAMATU AASTA PEAKOMITEE
 asub Tartus Vanemuise 19. Telefon 27 427 087, faks 27 427 320, e-mail: era@ilmamaa.ee www.ilmamaa.ee/era

► **SOOME INSTITUUT** Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917 Soome Instituudi raamatukogus saavad huvilised kasutada internetti ja tutvuda meie CD-ROMidega. Juurde on tulnud uueimat soome kirjandust. Instituut on lahti kolmapäeviti kl. 10 – 18, teistel tööpäevadel endiselt kl. 10 – 16.
 L, 10. IV kl. 12 kuulutatakse Soome Instituudis välja **tõlkevõistlus**. Tõlkimisele tulevad eesti kirjanike Jüri Ehvesti ja Peeter Sauteri ning soome kirjanike Kari Hotakaise ja Jari Tervo tekstid.
 N, 15. IV kl. 16 esineb Kristjan Raua majamuuseumis, kus praegu on väljas Herald Eelma Kalevalateemaline graafika, Soome Riikliku Kunstimuseumi direktor Marja – Liisa Rönkkö. Tema ettekande pealkiri on "Kalevala "Illustratsioonid andsid Soomele näo".
 ► **SOOME INSTITUUT** Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 827 427 319, faks 427 097, e-mail: soome@ilmamaa.ee.
 ► **BRITI NÕUKOGU** Vana-Posti 7, EE0001 Tallinn, tel. 631 4010, e-mail: british.council@bctallinn.ee, interneti aadress: www.bctallinn.ee
 ► **PRANTSUSE KULTUURIKESKUS** Kuninga 4, EE0001 Tallinn, tel. 6449 505
 ► **PÕHJAMAAD MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO** Pikk 11, EE0001 Tallinn, tel. 640 6626, faks 640 6622.
 ► **PÕHJAMAAD MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO** Raekoja plats 8, Tartu, tel. 827 433 944
 ► **UNGARI KULTUURIESINDUS** Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 6440 817 e-mail: uke@eki.ee
 Liviuz Gyulai graafika Tartu ülikooli raamatukogu kataloogisaalis kuni 11. IV. Kuni 10. IV Edit Morelli emailmaaild Sambas.
 ► **TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT / GOETHE INSTITUUT** Toli 2, Tallinn, tel. ja faks 641 1439 dki.gi@online.ee http://www.goethe.de/ne/ta
 ► **AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS** Kentmanni 20, EE0001 Tallinn, tel. 631 2212, faks 631 2026, e-mail: vaiko@usislib.ee; www.usislib.ee Infokeskus avatud külastajatele E, K, R kl. 14 – 17, teistel aegadel eelneval kokkuleppel telefoni teel.
 ► **TAANI KULTUURIINSTITUUT** Vene 14, EE0001 Tallinn, tel. ja faks 6466 373.

KIRJANDUSLIKUD KOLMAPÄEVAD
 Tallinna Kirjanike Maja musta laega saalis Harju tänav 1
 14. aprillil kl. 18 Kalle Kurg. Autoriõhtu "TUNDMATU MEES ehk OLE VAIT!" 30 aastat luulet. Mahavaikitud näidend. Dialog Kiusajaga. Kohatud mõtteeri. Klavessiin. Kalle Kurg, Jan Uuspõld, Juhan Ulfak, Jüri Aarma, Marju Riisikamp, Krisostomus Silvester, Karl Kelgu.
 Piletite tellimine ja info telefonil 644 4583. Piletid 25 krooni, õpilastele ja pensionäridele 10 krooni.
Järgmine kirjanduslik kolmapäev: 21. aprillil kl. 18 KOLLEEG VÕI KOKNKURENT? Eeva Park ja Rein Pöder.
 Üritusi toetab Eesti Kultuurkapital
Eesti Kirjanike Liit

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
 Kuni 17. IV näitus "Orденid Vabariigi Presidendile" peanäitusesaalis; 1. – 17. IV kartograafianäitus "Vanu kaarte Liivimaalt" peanäitusesaalis, fuajees; 20., 21., 22., 23. IV raamatute kevadmüük fuajees; 12. IV – 30. IV Johannes Vermeeri fotonäitus Hollandist kuuenda korruse trepigeriis; 8. IV – 9. V projekt "Sajandi 100 suurkuju" näitus "Kunstnikud" seitsmenda korruse lugemissaalis; kuni 30. IV raamatu- ja dokumendinäitus "Õigeusk ja Eestimaa" harulduste kogu näitusesaalis; kuni 20. IV Heidi Toominga fotonäitus "Šveits eestlase pilgu läbi" viienda korruse trepigeriis; 8. – 11. IV näitus "Klavessiin kui kunstiteos" Estonia kontserdisaali jalutusruumis. Eesti Rahvusraamatukogu peanäitusesaal on lahti tööpäeviti kl. 10 – 18, L kl. 11 – 18 ja P suletud; harulduste kogu näitusesaal on lahti tööpäeviti kl. 10 – 17, L ja P suletud, teised näitusepaigad on lahti kogu maja avamisegaadel tööpäeviti kl. 10 – 20, L kl. 11 – 18, P suletud.

KULDJALA TORN
 Tallinn, Gümnaasiumi 3
 Zair Zeilanovi MAALIDE NÄITUS "MINA, GUNNAR" kuni 1. V. Avatud E, T, K kl. 12 – 17.

KURESSAARE RAEGALERII
 Kuressaare, Tallinna2 "VIRULASED SAAREMAAL" kuni 16. IV Anne Kokkov, Jüri Jürna (õlimaal), Anne Pajula (akvarell), Riho Hütt (lõikevitraaž). Avatud T – R kl. 11 – 17.30, L kl. 11 – 15.

VIIMSI RAAMATUKOGU
 Haabneeme, Kesk tee 1
 EESTI PIIBLISELTSI NÄITUS "PIIBEL LÄBI AJALOO" kuni 14. IV. Avatud E – R kl. 10 – 17 ja L kl. 10 – 15.

KINDRAL LAIDONERI MUUSEUM
 Viimsi mõis, Haabneeme
 Jüri Arraku kristlike maalide näitus "LUNASTAJA" kuni 14. IV. Avatud kl. 10 – 18.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOORI KEVADINE KUULAMINE
 toimub 2. ja 3. mail Väravatornis (Lühike jalg 9)
 KUULAMISEL PALUME ESITADA: vabalt valitud soolo klaveri saatel Mozarti või Haydni loomingust, häälepartii Bachi motetist BWV 225 "Singet dem Herrn", noodist lugemine, hääleulatus proov ning vestlus. Info ja registreerimine Väravatornis, tel. 644 8926.

VAA L GALERII
Väike – Karja 12
Jaan Toomiku MAALID
kuni 24. IV.
Avatud T – R kl. 11–18 ja
L kl. 11–16.

Raekoja plats 14
1 – 12. IV ÕPILASTÖÖDE
NÄITUS "EUROOPA KOOLIS".
Avatud E – L kl. 11 – 22,
P suletud. Kunstimüük E – L
kl. 11 – 17,
tel. 644 2758.

LOHIKES JALA GALERII
Lühike jalg 6
TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.
Ene Parsi "MERI, MU MERI"
kuni 9. IV.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17,
tel. 699 7825.

EESTI KUNSTIMUUSEUM
Püsiekspositsioon eesti kunsti klassikast (3 saali).
16. IV – 30. V "Kuldajast modernismini"
Taani maalikunst 1830 – 1930
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!
TARBEKUNSTIMUUSEUM (Lai 17)
Püsiekspositsioon "Eesti professionaalne tarbekunst".
15. IV – 13. VI "Metallikunst, tehnika ja traditsioon".
Avatud K – P kl. 11 – 18.
K. RAUA MAJAMUUSEUM (Nõmmel K. Raua 8)
"Kalevala 150. Herald Eelma illustratsioonid" kuni 30. V.
Püsiekspositsioon K. Raua loomingust.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!
ADAMSON-ERICU MUUSEUM (Lühike jalg 3)
Püsiekspositsioon Adamson-Ericu loomingust.
10. IV – 23. V "Jaan Grünberg 110. Maalid ja monotüüpiad".
P, 18. IV kl. 13 kontsertloengute sari "Klavessiinimuusika ajalugu".
Kavas Hispaania (J. Cabanilles, A. de Cabezon, A. Soler, D. Scarlatti)
muusika. Kunstiline juht Imbi Tarum.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!
MIKKELI MUUSEUM (Kadriorus Weizenbergi 28)
Johannes Mikkel kollektioon (XVI – XVIII sajandi lääne-euroopa, vene,
hiina kunst). Ikoonid XIV – XIX sajand. Avatud K – P kl. 11 – 18.
P, 25. IV kl. 16 promenaadikontsert. Kitarrimuusika Heiki Mätliku ja
EMA üliõpilaste-magistrantide esituses. Sissepääs muuseumi piletiga.
NIGULISTE MUUSEUM (Niguliste 3)
"Vana kunst". Avatud K kl. 12 – 18, N – P kl. 11.30 – 18.
Igal L kl. 12 koorimuusika kontsert. Igal L ja P kl. 17 orelimuusika
pooltund. Kontserdiinfo ja ettetellimine tel. 644 9911.
Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede.
Eesti Kunstimuseumi kodulehekülge aadressil: www.ekm.ee

DRAAKONI GALERII
Pikk 18
Maali ja graafika
NÄITUSMÜÜK.
Avatud E kl. 10 – 17, T – R kl.
10 – 18, L kl. 11 – 16.
Piltide raamimine.

Galerii
ILEGAARD
Tartu, Ülikooli 5
Jenek Kanepi maalid
"PUTUKAD PARADIISIS"
kuni 6. V.
Avatud iga päev kl. 11 – 02.
Tel. 827 434 424, e-post:
tuku@uninet.ee,
<http://www.uninet.ee/tuku>

GALERII KAKS
Lühike jalg 1
TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.
Avatud E – L kl. 10–18,
P kl. 10–17.

SAMMAS
GALERII
Vabaduse väljak 6
Edit Morelli "UNGARI EMAIL-
MAAL" kuni 10. IV. 13. – 24. IV
Uno Roosvalti "KOGUTUD JA VAA-
DATUD JOONISTUSED".
Avatud T – L kl. 11–18.

Kadriorus, Roheline aas 3
Kristiina Kaasiku isiknäitus
"DECADE" kuni 4. V.
E. Vilde muuseum I korrusel.
Avatud K – E kl. 11 – 18.
Info tel. 601 3181.

**EESTI
VABAÕHUMUUSEUM**
Park ja Kolu kõrts
on avatud iga päev kl. 10 – 18.
Eesti Vabaõhumuuseumi
telefoninumber 654 9117,
faksinumber 654 9127,
indeks 13521.

LASTEKUNSTIKOOLI
GALERII
Tartu, Jakobi 52
Peeter Krosmani
"GALRIA SOILI 2"
kuni 30. IV.
Avatud E – R kl. 12 – 17.

VILJANDI KUNSTISAAL
Viljandi, Vabaduse plats 6
II korrus
"AUVÄARSETE KAASAEGSETE
PORTREED" Johann Köleri
100. surmaaastapäeva mäles-
tuseks kuni 26. IV.
Avatud L – N kl. 12.30 – 17.

GALERII MOLEN
Viru 19
SALONGIMÜÜK.
Kellad. Autoriehted.
Avatud T – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 15.

ROTERMANNI SOOLALADU
Ahtri 2
Eesti Kunstimuseumi saalis "Kadreeritud töde. Stalinistlik pildipropa-
ganda Eestis 1946 – 1953" kuni 18. IV.
Eesti Arhitektuurimuuseumi saalis "Pargid ja aiad. Eesti pargid ja aiad
1930. aastatel" kuni 25. IV.
Galeriis "Haagi moodne arhitektuur 1898 – 1999" kuni 25. IV.
Keldrisaalis "Puitarhitektuuri konkursitööd" kuni 18. IV. Avatud K – P kl.
11 – 18. Tasuta külastuspäevad iga kuu viimane R, L ja P

TARTU KUNSTIMAJA Tartu Kunstnike Liit
Tartu,
Vanemuise 26
III KURSI KOOLKONNA PÄE-
VAD TARTUS kuni 30. IV.
Avatud K – E kl. 12 – 18.

A GALERII
AUTORIEHTED
Hobusepea 8
Aknaal Tamara Sergijenko ehted ja
objektid (akenemaltehnik).
Müügil AUTORIEHTED.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16.

PÄRNU LINNAGALERII
Pärnu, Rüütli 30
Kuni 10. IV "NALJAKUU ALGAB
EDUARD TÕURI PILAPILTIDEGA",
14. – 30. IV Ülle Meistri akvarel-
lid "KEVADMÖTTED".
Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11–17.

**EESTI KUNSTI-
AKADEEMIA
GALERII**
Tallinn, Tartu 1,
PORTREEJONISTUSTE
KONKURSS kuni 15. IV.
Avatud iga päev kl. 10 – 19.

**KONRAD ADENAUERI
FONDI RUUMES**
Tallinn, Vana-Viru 3
15. IV – 13. V "TUNDMATU
ALO HOIDRE" 2. valik.
Avatud tööpäeviti kl. 9 – 17,
lõuna kl. 13 – 14.

TARTU KUNSTIMUUSEUM
Vallikraavi 14
Vija Zarina ja Kaspars Zarinši
MAALID kuni 9. V.
Avatud K – P kl. 11 – 18.
Tasuta külastuspäev on reede.

A.H. Tammsaare muuseum
L. Koidula 12 a
Harri Vasara marionettukkude
näitus "IMELINE MUINASJUTU-
MAAILM" kuni 2. V.
Avatud K – E kl. 11 – 18, telefon
601 3232.

PÄRNU UUE KUNSTI MUUSEUM
Pärnu, Esplanaadi 10
Sirje Protsini maalid "SILM
SALAILM", Paul Alliku maalid
"SEISUNDID", Siiri Sisaski isiknäitus
"OLEN TOLERANTNE?!", püsieks-
positsioon (Corneille, E. Lucie-Smith,
T. Mason, L. Lapin, K. M. Kostabi).
"Aasta loodusfoto '98"
"Kevad Kalev Mark Kostabiga"
(maal, plakat, raamat).
Näitused on lahti iga päev
kl. 9 – 21.
Raamatukogu on lahti T – R kl. 13 –
19 ja L kl. 10 – 14, vestlusringid
(T kl. 16 inglise keel), Interneti punkt
on lahti T – R kl. 14 – 19, L kl. 10
– 14. Internetis: www.chaplin.ee
Info tel. 8244 30 772.

La Galerie Passage
Narva mnt. 15
(Aedvilja tn. poolt)
PÜSIEKSPOSITSIOON, REPRO-
DUKTSIOONID. Avatud E – R kl.
9.30 – 19 ja L kl. 9.30 – 16. Tel.
631 2551. Galeriis aidatakse vali-
da raame ja raamitakse pilte.

EESTI RAHVA MUUSEUM
1909
Tartu, Kuperjanovi 9
Püsiekspositsioon
"EESTI. MAA, RAHVAS,
KULTUUR",
"PORTSELANNUKUD".
"KAASAEGNE
TAIWANI KUNST"
kuni 25. IV,
"KÄED JA KINDAD" kuni 9. V,
"ORIGINAAL VÕI PETUS"
kuni 25. IV.
Reedeti sissepääs tasuta.
K – P kl. 11 – 18.
Avatud kohvik ja müügilett.
Info tel. 827 421 311.
ERM internetis
<http://www.erm.ee>

KIVISILLA GALERII
Raekoja plats 18
EESTI KUNSTI
PÜSIEKSPOSITSIOON,
Arnold Akbergi MAALID
kuni 18. IV.
Avatud K – P kl. 11 – 18.
Tasuta külastuspäev on reede.

SEBRA
GALERII
Tartu, Baeri 2
Mare Tralla "ISTUDES
HELGESSE TULEVIKKU"
kuni 24. IV.
Avatud E – R kl. 11 – 18,
L kl. 10 – 15. Raamimistööd.

Vabaduse v. 6 (tel. 448 971),
Tartu mnt. 1 (tel. 432 798)
KUJUTAVA JA TARBEKUNSTI
SALONGIMÜÜK, KUNSTITARVETE
MÜÜK, PILTIDE RAAMIMINE.
Avatud E – R kl. 10–17, L kl. 10 – 15.

N 15. aprill kell 19 Estonia kontserdisaal
R 16. aprill kell 19 Vanemuise kontserdimaja

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

Solist
HENRY-DAVID VAREMA
(tšello)

Dirigent
OLARI ELTS

Hindemith.
Metamorfoosid Weberi teemale
Strauss.
"Surm ja selginemine"
Weber.
Avamäng ooperile "Nõidkütt"
Hindemith. Leinamuusika

**VANEMUISE
KONSERDIMAJA**

Postimees

Eesti Kontserdi piletikeskus

tel: 6441 308, faks: 6418 304
e-mail: info@concert.ee

Tel (27) 44 22 72 Faks (27) 44 22 53
e-mail: konsert@vanemuine.concert.ee

21.-28. aprill JAZZKAAR '99

Kolmapäev 21. aprill

☉ **Kaarli kirik** k. 19.00 **SAKSOFONISAJAND**
esiettekannetega Tallinna Saksofonikvartett,
Riia Saksofonikvartett, Raivo Tafenu & Meelis Vind

Neljapäev 22. aprill

Sakala Suur saal
☉ 18.00 **Palle Mikkelborg & Terje Rypdal**(Taani-Norra)
Sakala Väike saal
☉ 19.30 *Põhjala saarte hääled* Tiit Kalluste - Villu Veski jt.
Sakala Suur saal
☉ 20.30 **Richard Galliano Trio**(Prantsusmaa)
Von Krahli Baar
☉ 22.00 Trio Fragile, Trio Picante

Reede 23. aprill

Sakala Suur saal
☉ 18.00 **JAZZTANTSU SHOW-** Palestra, Liisa Nojonen Jazz Dance(Soome)
Sakala Väike saal
☉ 19.30 *Hällilaulud abikaasadele* Kirilo Loo & Band
Sakala Suur saal
☉ 21.00 **JUNGLE FUNK - Vinx, Will Calhoun, Doug Wimbish**(USA)
Von Krahli Baar
☉ 22.00 Holmes
Tallinna Kinomaja
☉ 22.00 F.W. Murnau tummfilm *Faust* & Colin Dunwoodie kvartett(Saksamaa)

Laupäev 24. aprill

Sakala Väike saal
☉ 13.00 *JazzMatinée Mis Torust tuleb?* Avo Tamme jt.
Sakala Suur saal
☉ 16.00 **Siiri Sisask & Tunnetusüksus**
Sakala Väike saal
☉ 17.30 Trio Ain Agan-Tuule Kann-Jaak Sooäär
Sakala Suur saal
☉ 18.30 **Urban Funk: D.M.A.** (Itaalia)
Sakala Väike saal
☉ 20.00 Søren Kjærgaard Trio(Taani)
Sakala Suur saal
☉ 21.00 **BUMP THE RENAISSANCE BAND**(USA)
Ray Anderson, Bobby Previte, Marty Ehrlich, Wayne Horvitz, Steve Swallow
Von Krahli Teater
☉ 22.00-05.00 **TOTAL REGGAE BASHMENT**
Mad Professor(UK), Jazzskangsters (Soome), Jing &

Jangsters (Soome), Rasta Orchestra(Eesti), Caribace (Venemaa), DJ Ringo Ringvee, DJ Tarrvi Laamann

Pühapäev 25. aprill

Sakala Suur saal
☉ 17.00 **VÄRTINÄ** (Soome)
Sakala Väike saal
☉ 18.30 Duo Sillar-Soo & Tatjana Lepnurm
☉ 19.30 Raivo Tafenu Kvintett. Plaadiesitluskontsert.
Sakala Suur saal
☉ 21.00 **JOE ZAWINUL SYNDICATE**(USA)

Sossi klubi (Tartu mnt. 82)

K 21.00-01.00, N 22.00-01.00, R,L,P - 22.00-03.00
☉ 21.04 **EESTI KULD** Tanel Ruben-Lembit Saarsalu Kvintett(Eesti-Rootsi)
☉ 22.04 **VIULIGALA** Vitali Imereli & Gimer Trio (Eesti-Soome)
☉ 23.04 **MAINSTREAM** Alan Matheson Kvintett, Montenia & Aldo Meristo Trio (Kanada,USA, Soome,Eesti) & **POPJAZZ** Con Spirito(Rootsi-Eesti)
☉ 24.04 **C'EST SI BON** Tatjana Bojeva & Juri Kuznetsov(Ukraina), Denfunk(Taani)
☉ 25.04 **POWERJAZZ** Modus(Venemaa), BreadMachine(Soome) & Final Jam
☉ 28.04 21.00 **DUKE ELLINGTON 100** Horre Zeiger Big Band, Silvi Vrait & Uno Loop.

Café Amigo

Tantsuõhtud (hotell Viru) 22.00-02.00
☉ 22.04 **SVINGIÖÖ** Silvi Vrait & So What(Eesti)
☉ 23.04 **REGGAEÖÖ** Jing & Jangsters(Soome)
☉ 24.04 **FUNKIÖÖ** BreadMachine(Soome)
☉ 25.04 **BLUESIÖÖ** Compromise Blue(Eesti)
☉ 23.04 **TARTU Vanemuise kontserdisaal k.19.00**
D.M.A.(Itaalia), Tatjana Bojeva & Juri Kuznetsov(Odessa), Denfunk(Taani)
☉ 23.04 **PÄRNU Waldhof Factory k.21.00**
BreadMachine(Soome)
☉ 25.04 **NARVA Klubi Energieetik** Tatjana Bojeva & Juri Kuznetsov (Odessa), Montenia (USA) & Aldo Meristo Trio

Piletid kinost Sõprus Vana-Posti8, tel. 6 44 19 19, plaadipoest Kosmos Control Vana-Viru 14 ja Piletilevi müügipunktides Tallinnas hinnad 40.- 175.- Kohapeal piletid kallimad Café Amigo piletid kohapeal

EESTI TELEVISIOON
OOTAB KUNSTITEMAATILISTE
DISKUSSIOONISAADETE
IDEEPAKKUMISI.

Eeldame saatejuhi ja 3-4 osavõtjaga 20minutilist otsesaadet sagedusega 1-2 korda kuus.

Ettepanekud saata 25. aprillini aadressil: Eesti TV, Faehlmanni 12, 15029 Tallinn, tel. 628 4200, e-post: etv@etv.ee

AVALIK KONKURSS VIDEOFIRMADELE

Eesti Televisioon ootab oma programmi täiendamiseks seoses sooviga laiendada telesaadete tegijate ringi ja optimeerida ETV tootmiskulusid pakkumisi videofirmadelt kunsti-, muusika- ja meelelahutussaadete ning sarjade tootmiseks.

Pakkumised saata 25. aprillini aadressil: Eesti TV, Faehlmanni 12, Tallinn 15029, tel. 628 4113, 628 4200, e-post: etv@etv.ee

SIRP

AUTORID,

kelle artiklid on ilmunud enne 1. aprilli 1999. a., saavad honorari AS Perioodikast, Voorimehe 9. Info tel. 644 0381.

INFOTELEFON	6 448 868	<h1>SIRP</h1>
FAKS	6 449 247	
e-mail	sirp@sirp.ee	
Sirp internetis	http://www.sirp.ee	
Peatoimetaja, Teater	Mihkel Mut	mihkel@sirp.ee
Peatoimetaja asetäitja,		
Muusika	Tiina Mattisen	6 443 008
Esseistika	Jan Kaus	6 448 820
Kirjandus	Doris Kareva	6 448 820
Kunst	Reet Varblane	6 443 008
Film	Tarmo Teder	6 448 820

Toimetuse aadress: 10148 Tallinn, Pärnu mnt. 8, II korrus
Posti aadress: 10503 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja sihtasutus Kultuurileht
Trükk: AS Printall, Tatari 64
Kaastööd tuua Word 6. Praakeksamplaride korral helistada tel. 681 411.
INDEKS 69786
Honorare makstakse T ja K Kl. 14 - 16.
Väljaandmist toetab Eesti Kultuurkapital

hooaja viimased 4 etendust

M. Maeterlinck Pelléas ja Mélisande

Lavastaja: Lembit Peterson

12., 14., 15. ja 18. aprillil kell 18.00
THEATRUMi saalis (Vene 14)

Piletite müük Kaubamaja Piletikeskuses ja tund enne algust kohapeal.
Info ja tellimine tel. 6446 889, www.colleduc.ee/theatrum

